

הר הבית

הלכות עלייה לכוחות הביטחון

הר הבית

הלכות עלייה לכוחות הביטחון

כתיבה ועריכה:
דביר אטרה

כ"ח באייר התשע"ח
יום חזרתנו אל מקום מקדשנו

לשימוש כוחות הביטחון בלבד

מהדורה ראשונה

**עיצוב עטיפה ועימוד:
צוריאל גביזון - 'הסטודיו'
052-4435256**

**כל הזכויות שמורות למחבר
ליצירת קשר, הארות והערות:
harhabait.kochot.bitachon@gmail.com
קישור לקובץ של החוברת:
www.harhabait-bitachon.co.il**

**התמונה בשער ובעמודים נוספים
באדיבות סוכנות 'פלאש 90'**

לעילוי נשמת אחי מורי
הרב **נדב נתן אטרה** ז"ל

כט' טבת התשמ"א - ד' כסלו התשע"ז

נסוּך חיוך וחסד על פניו.
דבר ה' האיר את דרכיו.
באהבה ובמסירות הקים בית אב.
נדב ליבו בתום ובענווה.
תלמיד חכם, נפש טהורה.
נאמן ברוחו לארץ ולאומה.

תוכן עניינים

8	מכתב מאת מו"ר הרב יעקב אריאל
11	מבוא
17	חלק א: כניסה להר הבית בזמן הזה
19	פרק א: שילוח טמאים מן המחנה
19	מצוות שילוח טמאים מן המחנה
20	קדושת המחנות בארץ ישראל
20	האנשים והמקומות האסורים בכניסה
23	חומרת איסור הכניסה בטומאה ועונשו
24	שילוח טמאים מן המחנה בימינו
25	הכנסת בגדים וכלים טמאים להר הבית
27	פרק ב: קדושת הר הבית בזמן הזה
27	קדושת הר הבית בזמן הזה
29	תוקפם של איסורי הכניסה מדרבנן בימינו
31	קדושה בתוספת הרחבת הר הבית
33	פרק ג: זיהוי מקום המקדש בימינו
33	פני השטח כיום
34	השיטות השונות

35	שיטה מרכזית א' - הרב זלמן מנחם קורן
38	שיטה מרכזית ב' - הרב שלמה גורן
39	שיטה צפונית - פרופ' אשר קאופמן
40	שיטה דרומית - טוביה שגיב
41	סיכום
43	פרק ד: עלייה להר הבית בימינו
43	רבנים האוסרים לעלות להר הבית
45	רבנים המתירים לעלות להר הבית
47	חלק ב: הלכות עלייה לכוחות הביטחון
49	פרק ה: עליית כוחות הביטחון להר הבית
49	כניסה לצורך מבצעי
50	אבטחת תיירים ואישי ציבור בהר הבית
52	הכנסת גויים למתחם הר הבית
56	החלפת משמרת בהר הבית
57	נקודת המשטרה על הרמה המוגבהת
58	עליית נשים המשרתות בכוחות הביטחון
59	ה'מחכמה'
62	כניסה למסגדים בהר הבית
63	טיסה מעל מתחם הר הבית
65	פרק ו: קריעה בראיית מקום המקדש
65	קריעה בראיית מקום המקדש

66	קריעה במדי כוחות הביטחון
67	דיני הקריעה
69	זמנים שלא מבצעים בהם קריעה
70	פרק ז: הנחיות הלכתיות לעולים להר הבית
70	עקרונות
71	חיוב טבילה
73	דיני חפיפה ועיון
75	דיני חציצה
77	ברכת הטבילה
78	הטבילה
82	האזורים המותרים בכניסה
83	דינים הנוגעים לעולה על הרמה המוגבהת
92	הקדמת כהנים ולויים במחנה שכינה
100	מורא מקדש בעת העלייה להר הבית
104	אופן היציאה בסיום הפעילות המבצעית
111	מפה לעולה לצורך מבצעי
113	מקרא לתצ"א
114	תצ"א ממבט על
116	תצ"א ממבט צד של גבול מחנה שכינה
118	תפילה לאיש כוחות הביטחון העולה להר הבית

מכתב מאת מו"ר הרב יעקב אריאל

משרד הרבנות רמת-גן

לשכת הרב הראשי
הרב יעקב אריאל

בס"ד

תשרי תשע"ח

לכבוד

הרב דביר אטרה הי"ו

שלו' רב לאוהבי תורתך.

מקום המקדש הוא לב האומה, וגם הקב"ה בכבודו ובעצמו רואה בו את הלב - "והיו עיני ולבי שם כל הימים" (מלכים א' ט, ג). הוא קדוש בקדושת עולמים.

גם היום כשמקום המקדש עדיין חרב, קדושתו לא פקעה. הוא מהווה גם היום תל תלפיות לתפילות, לציפיות ולתקוות גדולות לעם ולאנושות כולה. והיא הנותנת. בגלל קדושתו אין להיכנס אליו בטומאה.

לצערנו, בגלל רגישותו הגדולה של המקום הוא מנוצל להתפרעויות העלולות להצית אש לא רק בירושלים אלא בארץ כולה ואף בעולם הרחב. אי לכך, במצבים מיוחדים יש הכרח להיכנס למקום על מנת להשליט בו סדר. זהו פיקוח נפש ממש.

אולם גם לצורך פיקוח נפש מקובלנו ש'הקל הקל תחילה' ויש להעדיף כניסה למקומות קלים יחסית (כגון הר הבית) מאשר למקומות המקודשים יותר (כגון העזרות, ההיכל ובפרט מקום קודש הקדשים). כמו כן, ישנן גם הלכות התנהגות מיוחדות במקומות אלו.

לא עסקנו בהלכות אלו כאלפיים שנה. ב"ה שזכינו להחזיר עטרה ליושנה ולחזור ולשנות הלכות אלו וליישם אותן בתנאים המיוחדים שאנו מצויים בהם. יפה עשית שחיברת קונטרס הלכתי המיועד לכוחות הביטחון המשרתים בהר הבית. זו עבודה מקורית, שהיה צורך למצוא את המקורות המתאימים ולהתאים אליהם את המצבים העדכניים שלנו היום.

עברתי על הקונטרס והערתי עליו את הערותי לענ"ד. ויה"ר שלא יצא מכשול מתחת ידינו.

יישר כוח גדול על עבודתך החשובה והנחוצה כל כך.

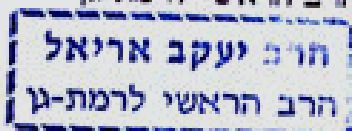
ותזכה לברכת הררי ציון כי שם ציווה ה' את הברכה חיים עד העולם.

בברכת התורה,

הרב יעקב אריאל

הרב הראשי לרמת-גן

מבוא

על אף שאמרו חז"ל¹: "כל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם", ישנו מקום אחד פיזי עלי אדמות שמעולם לא זזה משם שכינה². מקום קדוש זה, מתחם הר הבית, נשאר להיות ביתו של ה' ומקום השראת שכינתו למרות חורבנו הפיזי של בניין בית המקדש בפועל. דבר זה מעיד יותר מכל שה' שוכן בתוך עם ישראל גם בתקופות בהן עם ישראל גלה מארצו ולמרות מצבו הרוחני שגרם לחורבן בית ה', ושלא עזב ה' את הארץ.

במלחמת 'ששת הימים' זיכנו צור ישראל וגואלו לשחרר את כל בירתנו הנצחית משלטון זרים, ובפרט את המקום הקדוש ביותר לעם היהודי - הר הבית, מקום השכינה, ולהחיל בחלקים גדולים של מרחבי ארצנו את ריבונותנו. ההכרזה: "הר הבית בידינו" הייתה נקודת שיא ברגעיו המאושרים של עמנו וב"ה כוחות הביטחון הנוכחים בהר מהווים עדות חיה על כך גם בימים אלה.

רבים מפוסקי ההלכה בישראל אוסרים עלייה להר הבית לצורך שאינו ביטחוני ומבצעי מחמת אי ודאות בזיהוי המקומות המותרים והאסורים בכניסה, וכן מחמת ההכנות המיוחדות הנצרכות לצורך היטהרות לקראת העלייה להר ומחשש שעם העולים בטהרה יעלו אנשים שכלל אינם עוברים את תהליך הטהרה ואינם זהירים במצוות מורא המקדש. אף לדעת פוסקי

1. במדבר רבה ז, י.

2. אמנם עיין בשו"ת יביע אומר (חלק ה' יו"ד סימן כו סק"ג) שיש מדרגות בהשראתה של השכינה מאז חורבן הבית.

ההלכה המצדדים בעלייה בטהרה למתחם הר הבית מובן שאין לעלייה זו אופי של טיול, סיור לימודי וכדו', אלא מגמת העלייה נועדה רק לשם התקרבות כמה שאפשר למקום המקודש ביותר בעולם, שהקדושה נוהגת בו גם כיום.

לכל הדעות כניסה למתחם הר הבית לצורך מבצעי מותרת ואף מצוה יש בכך, ומכל מקום גם כאשר נכנסים לצורך זה, הדבר מחייב הכנה רצינית הן במובן הפיסי על ידי טבילה כהלכה והן במובן הנפשי והרוחני.

מוגש לפניכם חיבור הלכתי הסוקר באופן בסיסי את מצוות שילוח טמאים מן המחנה, את תוקף איסור הכניסה למתחם הר הבית בזמן הזה וכן את הדעות המרכזיות השונות לגבי מיקומו ההיסטורי של בית המקדש על פני מתחם הר הבית.

בחלק ב של חוברת זו מובאים פרקים הכוללים: הלכות מעשיות הנוגעות למשימות המבצעיות של כוחות הביטחון בהר הבית, תדריך המורה הלכה למעשה את הלכות ההיטהרות ואת אופן ההתנהגות הנדרש בזמן שהייה במתחם הר הבית וכן את האזורים המותרים בכניסה (בצירוף מפה) לפי רמת הצורך המבצעי המשתנה. מי שזמנו קצר ונוזקק לדברים הלכה למעשה מומלץ לו לעבור לפחות על פרק ה ופרק ז של חלק זה.

השהות במתחם הר הבית במשך ימים רבים ושעות רבות עלולה לגרום לשחיקה ביחס למקום המקודש ביותר לעם היהודי. לימוד חוברת זו ויישום הכתוב בה הן בהכנות ההלכתיות לפני הכניסה למתחם הר הבית, והן בדיני ההתנהגות בתוך מתחם הר הבית, עוזרים לשמור על יחס נפשי נכון למקום זה ובכך מונעים שחיקה זו.

יש לציין שחוברת זו מיועדת עבור כוחות הביטחון בלבד, ואין להקיש ממנה שום דבר הלכתי ביחס לכניסת אזרחים להר הבית.

טוב להודות

ברצוני להודות בראש ובראשונה למו"ר הרה"ג יעקב אריאל שממיו אני שותה בישיבה הגבוהה רמת גן, על כך שפינה מזמנו היקר הן למענה על שאלותיי במהלך כתיבת החוברת והן על כך שעבר עליה והעיר את הערותיו עליה לקראת הוצאתה לאור (רוב ההערות משולבות בהערות השוליים השונות), וכן לרה"ג דב ליאור על כך שהשיב לשאלותיי בעניינים הנוגעים להר הבית בכלל, ולכוחות הביטחון בפרט.

כמו כן, ברצוני להודות מקרב הלב למו"ר הרב יהושע שפירא, ראש ישיבת רמת גן, על עצתו - עצת אמונה, שמלווה אותי בעניינים רבים בכלל ובחוברת זו בפרט.

לרבצ"ה, תא"ל הרב איל קרים, רמ"ח הרבנות הצבאית והרב חנניה שפרן על ההתייעצויות עימם בעניינים הלכתיים שנוגעים לכוחות הביטחון באופן כללי במהלך שירותי בבית המדרש להלכה ברבנות הצבאית שהיו לי לעזר רב בעיסוקי בסוגייה זו.

לרב זלמן מנחם קורן על הסבלנות והזמן שפינה לשבת עימי על סוגיית הגבולות שבחוברת זו עבור כוחות הביטחון בלבד, שבהמלצת פוסקים מובהקים הלכנו בחלק מהותי של המיפוי לפי שיטתו, ולרב יצחק לוי (ישיבת הר עציון) על הארותיו המחכימות.

לידידי הרב יצחק מאיר יעבץ שידי רב לו הן בעיסוקו בסוגיות אלו והן בדאגתו המעשית לשמירת קדושת הר בית חיינו, על כך שעבר על החוברת והאיר עיניי בסוגיות רבות, ועל עצתו, עצת אמת במקומות בהם התלבטתי. לרב עזריה אריאל על שהאיר עיניי בסוגיות הלכתיות בענייני טומאה וטהרה, לר' אריאל שמואל דוד על הערותיו והארותיו החשובות, ולחברי ר' עזריאל לאופר על עזרתו, הן במציאת מקורות לסוגיות הלכתיות סבוכות ומחודשות

הנוגעות לפעילות מבצעית של כוחות הביטחון באזור מחנה שכינה, והן בעיבוד המשותף של המקורות הללו.

לחברי הרב גילי אהרון שידין רב לו בעריכת כתבים הלכתיים על העזרה בעריכה במהלך כתיבת החוברת ובחתימתה, וכן לרעי ר' צוריאל גביזון על עיצובה הסופי.

כאן המקום גם להודות למכון צומ"ת על האפשרות להשתמש באיורי המפות המובאים בקובץ 'תחומין' שבהוצאתם, לאגודת "אל הר המור" ובפרט לרב בועז יעקובי על הרשות להשתמש בתצ"א של ההר, וכן ל'פלאש 90' על השימוש בחלק מהתמונות שבחוברת.

לסיום ברצוני להודות להוריי ולחמי וחמותי היקרים על התמיכה והעידוד לאורך כל הדרך, ואחרונה חביבה לאשתי היקרה ליאת שתחי' על התמסרותה לביתנו הפרטי על מנת שאוכל לעסוק בסוגיות הנוגעות לביתנו הכללי ולהוציא חוברת זו לטובת אנשי הביטחון ולמען בית ה' אלוקינו.

תהיה חוברת זו לע"נ של אחי מורי הרב נדב-נתן אטרה ז"ל, תלמיד חכם ארץ-ישראלי בעל מידות נעלות, ששקד על התורה בישיבה הגבוהה בבית א-ל ובישיבת ההסדר בהר ברכה והיה לי לאורים ותומים.

ת.נ.צ.ב.ה.

ואני תפילתי

כולי תפילה לה' יתברך שחוברת זו תסייע לשמירה של הלכות הטהרה הנוהגים בהר הבית ותגביר את המודעות לדיני 'מורא מקדש' בקרב אנשי כוחות הביטחון הנכנסים למעונו יתברך.

מי יתן ובזכות שמירתנו על מקום מקדשנו ביראה ובטהרה תתקיים בנו
נבואתו של ישעיהו הנביא (ב, ב-ג):

”וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בְּיַת ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים
וְנָשָׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹוּ אֱלֹוֵי כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ
לָכוּ וְנַעֲלָה אֶל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹוֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְרָכָיו וְנִלְכָּה
בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַיִם.”

דביר אטרה

חלק א

**כניסה להר הבית
בזמן הזה**

חלק א

טוה ליה בית

מן הזה

פרק א: שילוח טמאים מן המחנה

מצוות שילוח טמאים מן המחנה

מצוות שילוח טמאים מן המחנה נלמדת מן הפסוקים הבאים בתורה³:

"וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנַפְשׁוֹ: מִזְכֹּר עַד נִקְבָּה תִשְׁלְחוּ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תִשְׁלְחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:"

כאשר עם ישראל חנה במדבר, מחנהו הורכב משלושה מחנות. המחנה הפנימי ביותר נקרא 'מחנה שכינה' (עד הקלעים של חצר המשכן), מסביבו שכן 'מחנה לווי' (עד סוף משכנם של הלויים), וכמעטפת חיצונית לשני מחנות אלו שכן 'מחנה ישראל' (עד סוף מחנה הדגלים).

בפסוקים אלו מוזכרים כאחד שלושה סוגי טומאה שמצווה לשלחם מחוץ למחנה: צרעת, זיבה וטומאת מת. בדברי הגמרא במסכת פסחים⁴ מבואר שדינם של הטמאים המוזכרים בפסוקים אלו אינו שווה על אף התכללותם בפסוק אחד, שכן הצרוע משולח מחוץ לכל המחנות, הזב משולח מחוץ למחנה שכינה ומחנה לווי, וטמא מת משולח ממחנה שכינה בלבד.

3. במדבר ה, א-ג.

4. סז, א.

קדושת המחנות בארץ ישראל

קדושת מחנות אלו לא נהגה רק בזמן שעם ישראל חנה במדבר, אלא גם בזמן התנחלותם בארץ ישראל חולקה ירושלים לשלושה מחנות, כמובא בגמרא במסכת זבחים⁵:

"תניא: כשם שמחנה במדבר כך מחנה בירושלים; מירושלים להר הבית מחנה ישראל, מהר הבית לשער ניקנור מחנה לויה, מכאן ואילך מחנה שכינה, והן הן קלעים שבמדבר".

על פי דברי הגמרא, ההיכל ועזרת ישראל מהווים את מחנה שכינה, עזרת הנשים וכלל מתחם הר הבית מהווים את מחנה לויה, והעיר ירושלים עד החומות⁶ דינה מחנה ישראל.

האנשים והמקומות האסורים בכניסה

במשנה במסכת כלים⁷ מובא סיכום של כלל הדינים עד לאן מותר לכל טמא להיכנס. חלק מדינים אלו תוקפם מן התורה וחלקם אסורים רק מדברי חכמים.

מכח דברי המשנה במסכת כלים פסק הרמב"ם⁸:

ג. "ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשתי מחנות שהוא חוץ להר הבית, מפני שהן מטמאין המשכב והמושב אפילו מתחת האבן מה שאין המת מטמא.

5. קטז, ב.
6. ועיין במאמרו של אשר גרוסברג תחומין יט עמ' 469 בהרחבה עד היכן התפשטה קדושת ירושלים הן בבית ראשון והן בבית שני.
7. א, ח.
8. הלכות ביאת המקדש ג, ג-ה.

ד. טמא מת אפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית שנאמר:
ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו - במחנה הלוייה.

ה. החיל⁹ משלחין ממנו עכו"ם וטמאי מת ובוועלי נדות, אבל טבול
יום נכנס לשם שכבר טבל¹⁰.

במסכת פסחים¹¹ דרשה הגמרא את המילה "וְכָל" בפסוק: "כָּל צָרוּעַ וְכָל
זָב" - לרבות בעל קרי¹², שגם הוא משולח ממחנה שכינה ומחנה לוייה כזב,
וכפשט גמרא זו נקטו הראשונים, מלבד הרמב"ם שהשמיט את דינו של בעל
קרי מהלכותיו, וכדברי שאר הראשונים יש לנהוג הלכה למעשה¹³.

9. החיל הינו שטח שהקיף את עזרת ישראל ועזרת הנשים. שיעור השטח יתברר
בפרקים הבאים. באופן פשוט כוונת הרמב"ם היא שלמרות שמדאורייתא טמא
מת משולח רק מחוץ לעזרת ישראל וכמו שיוצא מדבריו בסע' ה, בהלכה זו יש
חידוש שמדרבנן אסור לו להיכנס לשטח החיל שהקיף את העזרות וכך היא דעת
רוב הפרשנים שאיסור הכניסה לחיל לטמאי מתים הינו מדרבנן. יתירה מכך, לדעת
הגרי"ז (חידושי הגרי"ז, עניינים בסוגיות הש"ס, סימן נג) איסור הכניסה לחיל הוא
רק מדיני ה'מעלות' שנשנו במסכת כלים בפרק א ואיננו איסור כניסה רגיל מדרבנן
כמו האיסור להיכנס לעזרת הנשים, ובמידה ונכנס לחיל לא יתחייב מכת מרדות
כמקובל בכל הדברים האסורים מדרבנן. אמנם עיין ב"מנחת אברהם" (ח"א סימן כג)
לגר"א שפירא זצ"ל שכתב שקדושת החיל היא מן התורה ולא רק מדברי חכמים.
וע"ע בספר אל הר המור חלק א פרק א הערה ד.

10. בעניין היתר הכניסה לטבול יום ראה ב"הר הבית" לרב שלמה גורן פרק כא,
וע"ע אל הר המור חלק ב פ"ג שדן האם יש לחוש לאוסרים מחמת דברי רש"י
לאסור טבול יום בכל שטח הר הבית, ובמסקנת דבריהם כתבו שיש לסמוך על
רוב הראשונים שסברו שטבול יום מותר בהר הבית, ושאף דעת רש"י אינה ברורה
לאיסור ולכן ניתן להקל בדבר.

11. סז, ב.

12. וע"ע במנחת חינוך קפ, ו, ו-קפא, ה בעניין פולטת ש"ז שנשאר מסופק אם היא
נידונת כבעל קרי.

13. ע"ע תחומין ג עמ' 414 מאמרו של הרב זלמן מנחם קורן, ובספר "הר הבית" לרב
שלמה גורן פרק כא, שכתבו בפשיטות בדעת הרמב"ם שאין איסור לבעל קרי
להיכנס להר הבית, אך עיין בספר אל הר המור חלק ב פרק א, שהאריכו להסתפק
שם בדעת הרמב"ם. אמנם במשנה למלך (הלכות ביאת המקדש ג, ג ובהלכות בית
הבחירה ז, טו) נקט בדעת הרמב"ם שבעל קרי אסור בהר הבית וכן כתב לי מו"ר
הרב יעקב אריאל שלדעת הרמב"ם בעל קרי אסור בכניסה להר הבית מכת דבריו

בתרשים הבא¹⁴ מסוכמים כלל דיני שילוח טמאים משלושת המחנות, כפי שיוצא מפסוקי התורה, מדברי חז"ל ומדברי רוב ככל הפוסקים:

ירושלים: מחנה ישראל

משולחים ממחנה זה: מצורע

הר הבית: מחנה לוי

משולחים ממחנה זה: זב, זבה, נדה, יולדת, בעל קרי ופולטת ש"ז. ברגע שטבלו (טבול יום) מותרים עד לעזרת הנשים (לא כולל).

**עזרת ישראל:
מחנה שכינה**

משולחים ממחנה זה: טמא מת בלבד (אמנם מדרבנן טמא מת משולח מן החיל שהקיף את עזרת ישראל ועזרת הנשים¹⁴)

עזרת נשים

בספר המצוות (לאוין עח), עי"ש.

למעשה, גם מי שנוקט להיתר בדעת הרמב"ם וגם מי שהסתפק בכך סוברים שאין להניח את שאר השיטות המצריכות בעל קרי בטבילה, וע"ע בעניין זה במועדים וזמנים ח"ג סימן רכט וב'שערי היכל' לפסחים מערכה פב.

14. התרשים הוא להמחשה בלבד ואין ללמוד ממנו שום דבר הן ביחס למיקומים של המחנות והן ביחס לגודל שלהם.

חומרת איסור הכניסה בטומאה ועונשו

בכל כניסה של אדם טמא למחנה שאסור לו להיכנס אליו הוא עובר על מצות לא תעשה¹⁵, והעונש על עבירה שכזו הוא מלקות¹⁶.

במידה ונכנס אדם טמא למקום שאסור לו להיכנס אליו מדרבנן (כגון טמא מת לעזרת הנשים), חייב מכת מרדות¹⁷.

אמנם לגבי כניסת אדם טמא למחנה שכינה, חומרתו ועונשו גדולים מכניסה בטומאה לשאר המחנות בכך שאם כניסתו לשם הייתה בשגגה הריהו מתחייב בקרבן עולה ויורד¹⁸, ואם כניסתו לשם הייתה בכוונת זדון, בידיעה שזהו מחנה שכינה וידיעה שהוא טמא, הריהו מתחייב בעונש כרת החמור¹⁹.

את חומרת האיסור המיוחדת של הכניסה למקום מחנה שכינה בטומאה ניתן ללמוד מדברי רבי שמעון בתוספתא²⁰:

"קשה טומאת מקדש וקודשיו מכל עבירות שבתורה, שכל עבירות שבתורה מתכפרות בשעיר אחד וטומאת מקדש וקודשיו מתכפרת בל"ב שעירין. כל עבירות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה וטומאת מקדש וקודשיו מתכפרת בכל חודש וחודש. שנאמר: לכן חי אני נאום ה' אלוקים אם לא יען את מקדשי טמאת וגו' - קשין הן שיקוצין ותועבות שעשית וטומאת מקדש וקודשיו קשה מכולן."

15. לגבי הפסוק שממנו למדים זאת עיין רמב"ם, ביאת המקדש פ"ג הלכה ח ו-י.

16. פסחים סז, א.

17. רמב"ם, ביאת המקדש פ"ג, ט.

18. ויקרא ה, ב-יא, ובתנאי שהיתה ידיעה בתחילה, העלם באמצע וידיעה בסוף כמובא במשנה שבועות ב, א, וברמב"ם שגגות יא, א.

19. במדבר יט, כ.

20. שבועות א, ב.

כמו כן, ידועה היא אמירתו החריפה של הגראי"ה קוק זצ"ל באחת מאגרותיו ש"פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים"²¹.

שילוח טמאים מן המחנה בימינו

כיום כולנו בחזקת טמאי מתים ולכן פשוט שאסור לנו להיכנס לשטחה של עזרת ישראל (מחנה שכינה) מן התורה, וכאמור, אף חיוב כרת יש בכך.

כמו כן, מדרבנן²² אסור לטמא מת להיכנס גם לשטח ה'חיל' שהקיף את עזרת ישראל ועזרת הנשים.

באופן כללי מטומאת זב²³, זבה, נדה, יולדת, בעל קרי, משמשת ופולטת ש"ז ניתן להטהר גם בימינו, ולהיכנס מיד לאחר השלמת תהליך הטהרה להר הבית (מחנה לוייה) עד שטח החיל (לא כולל), אך לא מעבר לכך בגלל טומאת מת הנוהגת בימינו שאי אפשר להיטהר ממנה ללא הזאה מאפר פרה אדומה.

21. אגרות הראי"ה, ח"ב אגרת תרעז. משפט זה באגרת נכתב כנגד עלייתו של הברון רוטשילד להר הבית (בשוגג), על אף שהיה תומך ומייסד מושבות, ומ"מ לא סבר שבגין כך איבד את זכויותיו בתמיכתו וייסודו את המושבות, עי"ש.

22. ראה מה שכתבנו בעניין זה בהערה 9.

23. אמנם עיין אל הר המור חלק א פרק ד שמי שלא ראה הפרשה יוצאת דופן מגופו אינו צריך לחשוש לטומאה זו, וכן דייק זאת מהרמ"א ומהמשנה ברורה הרב שילה רפאל בספר 'משכן שילה' עמ' שלח וכן כתב הרצ"פ פרנק (מקדש מלך עמוד קיט). וע"ע בעניין זה בספר "הר הבית" לרב שלמה גורן פרק כא ובאנציקלופדיה הלכתית - רפואית ערך זב.

הכנסת בגדים וכלים טמאים להר הבית

נאמר בתוספתא במסכת כלים²⁴:

ר' שמעון אומר, כשם שאין זבות, נדות, יולדות נכנסות להר הבית,
כך משכבו ומושכן כיוצא בהן.

מדברי ר"ש אנו למדים שאין להכניס להר הבית כל מה שנטמא בטומאת
משכב ומושב²⁵ ע"י זב, זבה נדה ויולדת ללא טבילה במקוה.

אף על פי שלדעת הרמב"ם²⁶ אסור להכניס כלים טמאים לעזרת ישראל
(מחנה שכינה) מן התורה²⁷, מכל מקום הרמב"ם ושאר הראשונים לא הביאו
את דברי ר"ש שאסור להכניס כלים טמאים גם להר הבית (מחנה לויה).

לאור זאת, לדעת הגרש"ז אויערבאך²⁸ והגר"ש גורן²⁹ אין לחשוש לדעת ר'
שמעון שאסור להכניס כלים טמאים מדרס למחנה לויה³⁰.

24. א, יא.

25. טומאת משכב ומושב (הנקראת בלשון המשנה גם טומאת מדרס) זוהי טומאה מן
התורה (ויקרא טו, ד) שנגרמת על ידי כך שמי שטמא בטומאות הנ"ל עומד, יושב,
שוכב, נתלה או נשען על הכלי או הבגד. על ידי כך הבגד או הכלי נעשים אב
הטומאה, ומטמאים אדם או כלים טהורים אחרים שבאים איתו במגע (ראה משנה
זבים ב, ד).

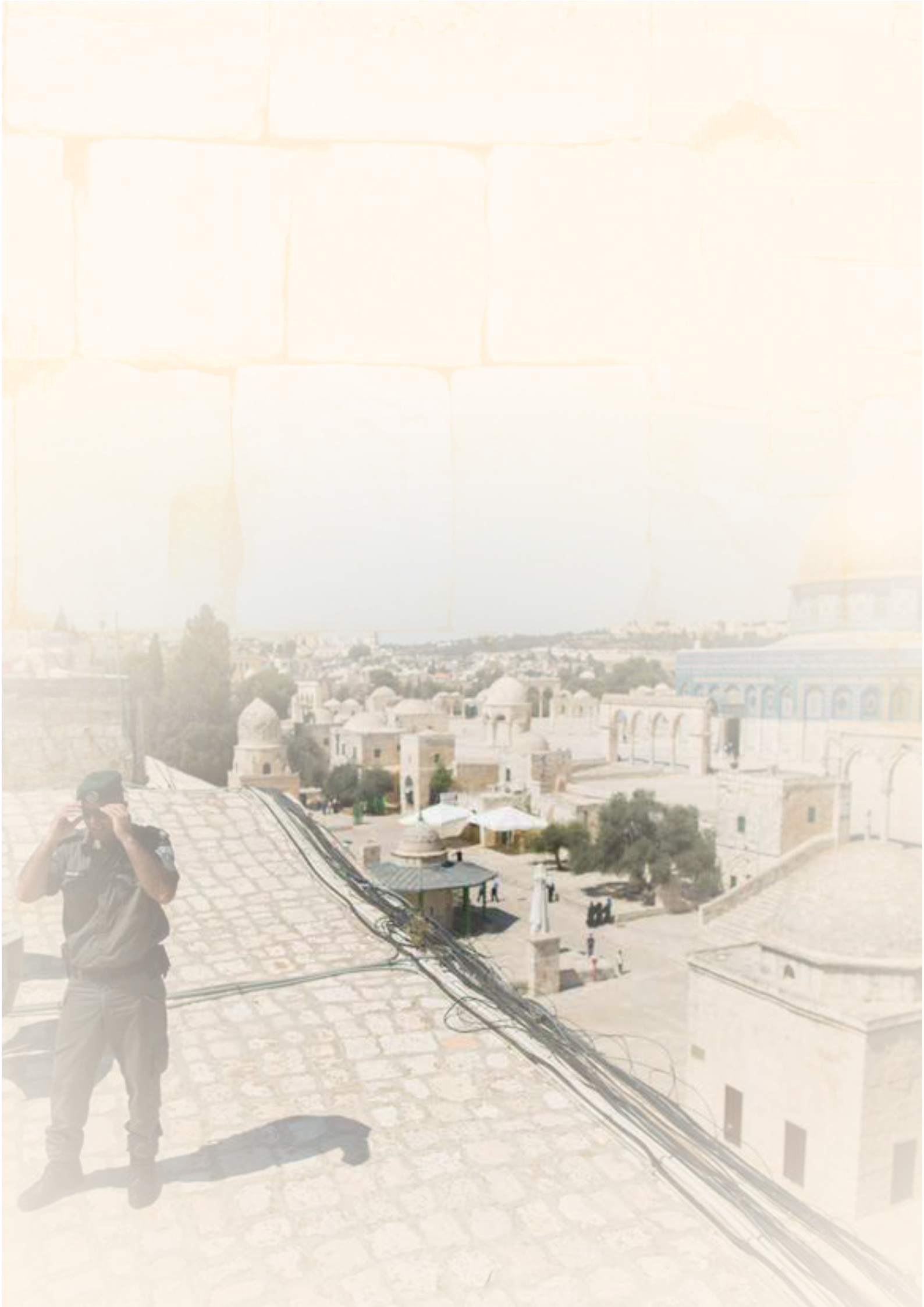
26. ביאת המקדש ג, טז.

27. ועיין בראב"ד ובנו"כ שם שנחלקו על מה יש חיוב כרת ועל מה יש חיוב מלקות,
אמנם באוכלים ומשקים אין איסור תורה בהכנסתם אלא איסורם מדרבנן בלבד
כיוון שאינם נעשים אב הטומאה (מנחת חינוך שסג, ג).

28. ראה מנחת שלמה סימן קלט סק"ה וכן כתבו בשמו בספר אל הר המור חלק א פרק
ה עמ' קכז עי"ש באורך.

29. "הר הבית" פכ"ח.

30. בעל ה"חסדי דוד" כתב שמזה שנאמר בתוספתא שאלו דברי ר' שמעון, מוכח
שחכמים חולקים על דבריו, אך בסיום דבריו כתב שמכל מקום נראה שיש איסור
(דרבנן) גם לדעת חכמים, ולמעשה לא חששו לדבריו הגר"ש גורן והגרש"ז
אויערבאך.

פרק ב: קדושת הר הבית בזמן הזה

קדושת הר הבית בזמן הזה

לדעת הרמב"ם³¹ קדושת ירושלים וקדושת מקום המקדש חלות גם בזמן הזה:

"אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד."

את טעם הדבר שקדושת ירושלים והמקדש לא פסקו למרות חורבן המקדש כתב הרמב"ם בהמשך דבריו³²:

"ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים..."

31. בית הבחירה ז, ז וכיוצא בזה כתב בפרק ו, יד.

32. בית הבחירה ו, טז.

הראב"ד³³ השיג על דברי הרמב"ם את הדברים הבאים:

"אמר אברהם: סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו... ולא עוד
אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה
לעתיד לבא, לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא
אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות
ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה'
ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת."

לדעת הראב"ד קידושו של עזרא הוגבל רק לזמן בו בית המקדש עמד
על תילו, כיוון שעזרא כבר ידע שבעתיד ייחרב בית המקדש השני ושכבניין
בית המקדש השלישי המקום יתקדש מחדש לנצח. כמה מרבותינו האחרונים
ביארו, שעל אף שנאמר בראב"ד שאין חיוב כרת כאשר נכנסים למחנה
שכינה, מכל מקום יש לדעתו בזמן הזה לפחות איסור דרבנן ואולי אפילו
איסור דאורייתא³⁴.

להלכה נקטו גדולי הפוסקים בכל הדורות כשיטת הרמב"ם וכפי שכתב
המשנה ברורה³⁵:

33. בית הבחירה ו, יד.

34. עיין באריכות משפט כהן הלכות בית הבחירה צו, וע"ע בנין ציון סימן ב, והמאירי
(שבועות טז, א) כתב ששמע שנוהגים להיכנס למקום המקדש, והסביר זאת ע"פ
דעת הראב"ד. בספר אל הר המור עמ' יט כתבו שייתכן שהשמועה שהגיעה לאוזני
המאירי לא הייתה מדוייקת, וע"ע לגבי שמועה זו ב"חצרות בית ה'" עמ' 35.

עוד ראה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' י אות יא) שיש 'קדושה עצמית' הן לרמב"ם
והן לראב"ד ללא קשר למחלוקתם ב'קדושה ההלכתית', וכן ראה דעת הרב צבי
פסח פראנק (מקדש מלך עמ' מא) שכתב על פי החתם סופר שייתכן שכאשר הר
הבית נמצא בריבונות יהודית גם הראב"ד יודה לדעת הרמב"ם, עיי"ש טעמו.

35. תקסא סק"ה. אמנם ישנן דעות שונות בעניין השאלה האם ניתן לצרף את שיטת
הראב"ד לספיקות אחרים ולהתייחס לכך כ'ספק ספיקא' שהותר במצבים מסוימים
(ראה בשו"ת הרדב"ז סימן תרצא, בשו"ת יביע אומר ח"ה יו"ד כו סק"ט וכן בספר
'נביות ברמה' לרב שמואל הכהן וינגרטן עמ' מו-מח). ע"ע בדברי הרב גורן בספרו
'הר הבית' בפרק כז שכתב שאין לצרף את דעת הראב"ד לספיקות אחרים משתי

"והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים וקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא."

תוקפם של איסורי הכניסה מדרבנן בימינו

סיבות: א. המקומות האסורים נחשבים כ'קבוע' (ולדעת הרמ"א בסימן קי בסעיף ד אין עושים ספק ספיקא כשמדובר ב'קבוע'). ב. לא מצרפים ספק בדין לספק במציאות על מנת ליצור ספק ספיקא (ראה שו"ת שואל ומשיב רביעאה ח"א סימן כו וכן בש"ך יו"ד סימן נז ס"ק נא).

נראה שטעמו הראשון של הרב גורן מצוי במחלוקת הפוסקים, שכן בספר שער המלך (הלכות מגילה פ"א הלכה יא) כתב להקשות מדוע לא יצטרכו כל הערים המסופקות אם הן מוקפות חומה לקרוא כמוקפות חומה בט"ו באדר מדין 'קבוע', ובמהלך דבריו ציין לדעת הפרי חדש (סימן קי ס"ק יג) ולספר הכריתות (ח"ה שער ג אות ר) שאין אומרים דין 'קבוע' כשמקום ה'קבוע' לא ניכר. לאור דבריהם, גם בנידוננו שמקום מחנה שכינה ומקום החיל אינם ניכרים בצורה ודאית, ממילא לא יחול עליהם דין 'קבוע', אלא אם כן נאמר שהיכולת לבצע חפירות ארכיאולוגיות ולאמת את המיקום של המקומות האסורים נחשב כ'ניכר מקומו' (וכיוצא בזה כתב הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, בשו"ת נשמת חיים סימן ריב ד"ה וזוה יש לתרץ, לגבי שדה שאבד בה קבר שאומרים שם 'קבוע' מחמת היכולת לחפור בשדה ולמצוא את הקבר, וכיוצא בזה ראה בחזון איש אהליות סימן כג אות ד).

אמנם יש אומרים שמחילים את דין 'קבוע' אף כשלא ניכר מקומו, וכן יש הסוברים שגם אם אין איסור 'קבוע' מן התורה במקרה זה, מכל מקום יש איסור 'קבוע' מדרבנן (ראה את השיטות השונות בפרי מגדים בשפתי דעת סימן קי בס"ק יד ד"ה החלק ה'). וע"ע בכל הנ"ל בספר מטה אשר ח"א בפרקים ג-ד ובפרק ח בארוכה. לגבי טעמו השני של הרב גורן שכתב שאין לצרף ספק בדין לספק במציאות מצינו פוסקים שצירפו ספיקות בדין לספיקות במציאות, כמובא בשו"ת רעק"א (סימן צז), שו"ת אחיעזר (ח"ג סימן יב) וכן מובא שניתן לצרפם בתורת השלמים (קונטרס הספיקות כללים המחודשים דין ג-ו ובתורת השלמים שם בסק"ב וסק"ה). בביאור הלכה מצד אחד כתב בסימן לב (סעיף כו ד"ה אם, וכיוצא בזה במשנה ברורה בסימן תרמ"ח ס"ק יא) לצרף ספק בדין לספק במציאות, ומצד שני בסימן שיח (סעיף ד ד"ה יש בו וד"ה שייך בו) משמע שאין לצרף ספק בדין לספק במציאות. ושמא יש לחלק בין מקרה שניתן לברר את הספק במציאות ששם אין לצרף את הספקות למקרה שאי אפשר לברר את המציאות, עי"ש.

עוד בעניין כללי ספק ספיקא השונים בנידון הספציפי של עלייה להר הבית (מתהפך, איתחזק איסורא, איסור כרת, ספק ראשון מתיר יותר מאחרון), ראה בספר 'נויות ברמה' לרב שמואל הכהן וינגרטן עמ' נא-נב, וע"ע במובא באגרת השל"ה בהערה 91.

דברי הרמב"ם שהקדושה לא פקעה בזמן הזה, נוגעים לקדושות שתוקפן מן התורה. אמנם נשאלת השאלה האם בעקבות חורבן הבית פקע האיסור להיכנס למקומות שנאסרה כניסתם מדברי חכמים בלבד (כגון החיל ועזרת הנשים לטמא מת).

רבי דוד פארדו³⁶, והגראי"ה קוק זצ"ל³⁷ סוברים, שכשם שקדושת הר הבית הקדושה מן התורה לא פקעה בחורבנו, כן לא פקע איסור הכניסה למקומות שנאסרו מדרבנן, וכן מורים רוב ככל פוסקי זמננו³⁸.

36. בפירושו 'חסדי דוד' על תוספתא כלים א, ח.

37. שו"ת משפט כהן, עמ' רא.

38. כן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל, וכן כתוב בתדריך לעולה להר הבית בהוצאת אגודת "אל הר המור" שבהסכמתו של הרב דב ליאור, וכן משמע בפשיטות מדברי הרב שלמה גורן זצ"ל בספרו "הר הבית", שיש איסור כניסה לחיל גם בזמן הזה. אמנם עיין בחוברת "בית ה' נלך" פרקים ט-י, שהרב ישראל אריאל (מכון המקדש) מבאר שלפי הרדב"ז (שו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרלג ו-תרצא) אין איסור כניסה לחיל ולעזרת הנשים בזמן הזה ושאיסורים אלו פקעו עם החורבן עי"ש. מהרב זלמן מנחם קורן שמעתי (וכן כתב במעלין בקודש ל עמ' 94 ובהערה 100 שם) שדווקא כיום יש יותר משמעות לאיסור זה כיוון שהיום אין גבול וחומה שמפרידים בין החיל למחנה שכינה ולכן אין לומר שפקע, ושלא מדובר בקדושה עצמית שחז"ל החילו על השטח, ושעל אף שכתוב שהחיל הוא אחד מ'עשר קדושות' (דבר הרומז על קדושה בעצם השטח) זהו רק משום שנשנה אגב השאר (עוד בעניין החלת קדושה בחפצא על ידי גזירות חכמים עיין אתוון דאורייתא סימן י').

הרב שבתי רפפורט במאמרו ב'מעלין בקודש' א, לאחר שהביא צד לומר שקדושת החיל לא נוהגת בזמן הזה, כתב שלהלכה יש לחוש לדברי רבי דוד פארדו המובאים לעיל, ושאינן להקל בזה מצד הכרעת הסברה ומצד הכלל 'הלך אחר המיקל' שנאמר בספיקות באיסורי דרבנן, כיוון שייתכן לומר שדין מורא מקדש מצריך זהירות יתירה והקפדה יתירה בקדושתו והרחקת הטומאה ממנו (וכעין זה הובא באגרת השל"ה המובאת בהערה 91).

יסוד סברה זו לחוש בספיקות מצד מורא מקדש מצויה כבר בדברי הרב ז'ולטי במשנת יעבץ (או"ח מז אות ה) שכתב לדייק מדברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ז, ז) שכאשר נכנס בטומאה למקום המסופק, למרות שהכניסה למקום זה היא בתורת ספק ורק לה' גלוי אם מקום זה הוא אסור או לא, מכל מקום על מורא מקדש עוברים בצורה ודאית. על אף שמפשט דבריו של הרב ז'ולטי לא נראה שהתכוון לומר שלא ניתן להחיל את כללי הספקות הרגילים בהר הבית (כפי שכתב הרב רפפורט), כתב הרב זלמן מנחם קורן (מעלין בקודש ל, עמ' 99 בהערה 104)

קדושה בתוספת הרחבת הר הבית

במשנה במסכת מידות³⁹ גודלו של הר הבית מתואר כך:

"הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה"⁴⁰.

על אף שמדברי המשנה יוצא שגודלו של מתחם הר הבית היה כ- 250 מ' על 250 מ', מתחם הר הבית שמצוי לפנינו גדול מהמתואר במשנה בשטח רב, הודות להרחבות שעשה הורדוס בשטחו של הר הבית בדרום, בצפון וייתכן שגם במערב, וגודלו של מתחם הר הבית כיום הוא כ-300 מ' ממזרח למערב וכ-480 מ' מצפון לדרום.

לאור זאת יש לדון, האם יש קדושת מחנה לזיה בתוספת שנוספה להר הבית ע"י הורדוס, או שמא ניתן להגדיר בהר שטח שדינו 'מחנה ישראל' שאין איסור להיכנס לתוכו בשום טומאה שנוהגת בזמן הזה.

בדבר זה נחלקו רבותינו האחרונים⁴¹. למעשה, דעת פוסקי זמננו שיש לחוש לחומרא ולהתייחס אל כל השטח המוקף חומה בימינו כאל הר הבית הקדוש בקדושת מחנה לזיה, ולהצריך טבילה מחמת קרי, גם אם נניח שיש בידינו לברר איזה שטח אינו כלול בת"ק על ת"ק אמה המקוריים⁴².

ששמע מהרב ז'ולטי שלפי דבריו במשנת יעבץ גם ספק ספיקא יהיה אסור. סיבת הדבר היא שהרי בספק אחד יש איסור ודאי של מורא מקדש, ואם כן ספק ספיקא הוא ספק אחד בלבד בנוגע למורא מקדש (ועי"ש מה שהעיר על דבריו הרב זלמן מנחם קורן וכן מה שכתב שם עוד בשם הרב ז'ולטי, ואכמ"ל). יש לציין שהרב יעקב רוזנטל בספרו משנת יעקב (הלכות בית הבחירה ז, ז) חלק הן על הדיוק והן על הדין שחידש הרב ז'ולטי.

39. מדות ב, א.

40. נחלקו הפוסקים מהו שיעור האמה ויש בכך דעות רבות. המצמצמים ביותר נוקטים ששיעור האמה הוא 44 ס"מ, והמרחיבים ביותר נוקטים ששיעור האמה הוא 60 ס"מ.

41. עיין משפט כהן עמ' ר, רש"ש סנהדרין ב, א, אור שמח על הל' בית הבחירה (ו, י), מקדש דוד ח"ב כז, "הר הבית" (הרב שלמה גורן) פי"א, אל הר המור חלק א פרק ז עמ' לט והערה א שם, תחומין ז עמ' 496.

42. כן שמעתי מהרב ישראל אריאל שיש לחשוש לשיטות הסוברות שהתוספת

במציאות של כוחות הביטחון יהיה עלינו לברר גם מהו שטחו הכולל של הר הבית המקורי (ת"ק על ת"ק אמה), כיוון שלפעמים הם עשויים להידרש להיכנס לאזורים מסוימים בהר למרות שלא עלה בידם לטבול, ואם אין צורך מבצעי להיכנס לאזורים הכלולים בקדושת הר הבית המקורי, יהיה עליהם להזהר לא להיכנס למקומות הנ"ל שהרי קדושת השטח המקורי של ת"ק על ת"ק אמה היא ודאית לכל השיטות, ובעל קרי אסור במחנה לוייה.

כמו כן יהיה עלינו לברר מהו הגבול של שטח החיל והעזרות בהר הבית, אשר טמא מת אסור להיכנס אליהם.

בפרק הבא נעסוק בשיטות השונות של זיהוי מקומות אלו במתחם הר הבית.

מקודשת וכן כתב הרב יצחק שילת במאמרו בתחומין ז עמ' 489 ואילך, שיש להתייחס אל כל המתחם כקדוש בקדושת מחנה לוייה. מהרב יצחק לוי (אלון שבות) שמעתי שלמרות שלהלכה ניתן לומר כדברי האור שמח שלא ניתן להוסיף על קדושת הר הבית המקורי, אעפ"כ למעשה יש להצריך טבילה כל מי שנכנס להר, וכן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל שעל אף שלא ניתן להוסיף על קדושת ת"ק על ת"ק אמה, מכל מקום למעשה יש לטבול מחשש שמא יפרצו לעלות לשטח הר הבית המקורי. וע"ע בספר אל הר המור ח"א פרק ז ובהערה א שם שכתבו שדבר זה נובע מכך שלא ניתן לדעת מהו הגודל המדויק של התוספות.

פרק ג: זיהוי מקום המקדש בימינו

כפי שנתבאר לעיל, באופן עקרוני גם בזמן הזה מותר להיכנס להר הבית לאחר היטהרות כדין, אבל לשטח החיל ופנימה, לדעת רוב ככל הפוסקים אסור להיכנס, משום שאנו טמאי מתים. אם כן, עלינו לדעת מהו תחום הר הבית והיכן מקומו של החיל בתוך ההר.

כמובן שאין באפשרותנו לפרוש לעומק את כל השיטות בשורות אלו מכיוון שרבים הספרים שנכתבו על כך ורבים המחקרים שנעשו על כך, אך בדברים הבאים נביא באופן תמציתי את השיטות השונות (בצירוף מפות) שעסקו בתיחום הר הבית.

פני השטח כיום

מתחם הר הבית כיום הוא מישורי בעקבות פעולות ההרחבה של הורדוס. אלו הם גדלי הכתלים התוחמים את הר הבית:

- הכותל המזרחי אורכו כ- 465 מ'.
- הכותל הצפוני כ- 317 מ'.
- הכותל המערבי כ- 488 מ'.
- הכותל הדרומי כ- 275 מ'.

בכתלים המערבי והצפוני ישנם שערים רבים המשמשים לצורך כניסה ויציאה ממתחם הר הבית.

במרכז מתחם הר הבית ישנה "רמה" שמוגבהת כ-4 מ' מעל פני שאר המתחם, ובכל צדדי ה"רמה" מצויות מדרגות שמאפשרות עלייה אל ה"רמה".

על גבי ה"רמה" במקום הגבוה ביותר מבחינה טופוגרפית בהר הבית בנויה "כיפת הסלע" (כיפת הזהב) שבמרכזה ישנו סלע גדול טבעי מההר ("אל צ'כרא"), בשטח של כ-12 על 17 מטר.

בדרומו של הר הבית בנוי מסגד 'אל אקצא' ובפינתו הדרומית - מערבית של מתחם הר הבית (בצמוד לשער המוגרבים) ממוקם מוזיאון האיסלאם⁴³.

השיטות השונות⁴⁴

ישנן כתריסר שיטות לגבי מיקומו המדויק של מקום המקדש. אע"פ שכל שיטה חולקת על חברותיה לגבי מיקומו המדויק של קודש הקודשים, מידת האמה, והכיוון אליו היה מכוון מקום המקדש, הרי שרב הדומה על השונה בין חלקן ולכן נתייחס לשיטות העיקריות.

נהוג לחלק את השיטות לפי המקום בו הן ממקמות את מקום המקדש ביחס לכיפת הסלע:

א. השיטות המרכזיות - שיטות אלו נחלקות לשתיים עיקריות, כאשר האחת מזהה את הסלע שתחת כיפת הסלע כאבן השתייה, ואילו השנייה מזהה את הסלע כיסוד המזבח.

43. מלבד מבנים אלו ישנם עוד מבנים, קשתות, צריחים, מדרסות, כיפות ומתקנים נוספים על פני המתחם.

44. פריסת השיטות המדעיות מכאן ועד סוף הפרק לקוחה ברובה (לא כולל הערות שוליים), מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית, ערך: זיהוי מקום המקדש, תוך כדי עיון ובדיקת המקורות. עוד בעניין מספר השיטות, מובהקותן וסיווגן ראה ב'מעלין בקודש' ד בעמ' 153 ובעמ' 167 וכן ב'מעלין בקודש' ה בעמ' 171 ועמ' 173.

- ב. השיטות הצפוניות - מזהות את מקום המקדש מצפון לכיפת הסלע.
- ג. השיטות הדרומיות - מזהות את מקום המקדש דרומית לרחבה עליה עומדת כיפת הסלע.

שיטה מרכזית א' - הרב זלמן מנחם קורן⁴⁵

שיטה זו היא העתיקה והרווחת מבין השיטות והיא דעת הרדב"ז, ונתמכת על ידי מרבית החוקרים עד היום.

לדעת הרב זלמן מנחם קורן, המובאת בעיקר בספרו "חצרות בית ה'", העזרה היתה על גבי הרמה הקיימת היום במרכז הר הבית, שהיא ללא ספק פסגת הר המוריה מבחינה טופוגרפית. קודש הקדשים הינו בתוך כיפת הסלע, והאבן שבתוכה היא אבן השתייה.

אורכה של האמה לשיטתו היא 57.4 ס"מ⁴⁶. המקדש מיושר למזרח על פי הצפון האסטרונומי (כמו גבול ה'רמה' המזרחית). לפי שיטה זו, הכותל

45. אנו מכנים אותה "שיטת הרב זלמן מנחם קורן" מפני שהוא ביסס את השיטה אך יסודה הוא ברדב"ז (בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרצא) המזהה את האבן שבכיפת הסלע כאבן השתייה. יש לציין שאע"פ שזוהי דעתו ההלכתית של הרב זלמן מנחם קורן, הוא עצמו מתנגד לכך שאזרחים יעלו להר הבית מסיבות שונות, כן כתוב בתחילת ספרו "חצרות בית ה'", במעלין בקודש לא עמ' 77 וכן שמעתי ממנו בפגישה שערכתני עמו.

יש לציין שלגבי כוחות הביטחון הוא פוסק גבולות אלו הלכה למעשה כמובא בספרו חצרות בית ה', עמ' 7 בהערה וז"ל: "...כך שאין הדבר נוגע למעשה, אלא במקרה של אנשי ביטחון הנכנסים לשטח לצורך פיקוח נפש, שגם עליהם מוטלת החובה להיטהר במידת האפשר ולהמנע מלהיכנס פנימה מן המחנה שהוכרחו להכנס לשם (כגון מהר הבית לחיל ומן החיל לעזרה וכו'), ומשום כך חובה עליהם לדעת את הגבולות המדויקים."

46. עיין בספרו "חצרות בית ה'" בעניין שיעור האמה, שבתחילה סבר שיעורים אחרים, אך כיום אמר לי שזו היא דעתו (וכן כתב באריכות בקובץ התורני אוריתא יד ובספרו ועשו לי מקדש בעמ' 84 ובעמ' 143-136). אשר גרוסברג במאמרו (תחומין טז עמ' 488) הסכים לשיטת הרב זלמן מנחם קורן שמקום קודש הקודשים הוא

המערבי והכותל המזרחי של הר הבית עומדים בקצה המדויק של המתחם המקודש של הר הבית.

לדעת הרב זלמן מנחם קורן מה שנאמר במשנה ששיעורו של החיל הוא עשר אמות⁴⁷ מוסב רק על החיל שממזרח לעזרת הנשים, אך בצפון, בדרום ובמערב היה שיעורו רחב הרבה יותר מכך⁴⁸. לכן אין לעלות לשיטתו אף לאחר טבילה על כל השטח המסומן בקווים הכחולים בתמונה זו⁴⁹:

בתוך כיפת הסלע, אך לא הסכים עם חישוב שיעור האמה של הרב זלמן מנחם קורן. לשיטתו התוצאה ההולמת ביותר את כל המקורות מתקבלת משימוש באמה של 52.5 ס"מ, אך גם השימוש באמה של 48 ס"מ אינו נדחה לדעתו באופן מוחלט. לדעתו שימוש בשיעור זה (48 ס"מ) מותנה בדיוק עבודתנו ובהנחתנו על מידת הדיוק של המשנה כשהיא מוסרת את המרווחים הפנויים שהיו בהר הבית.

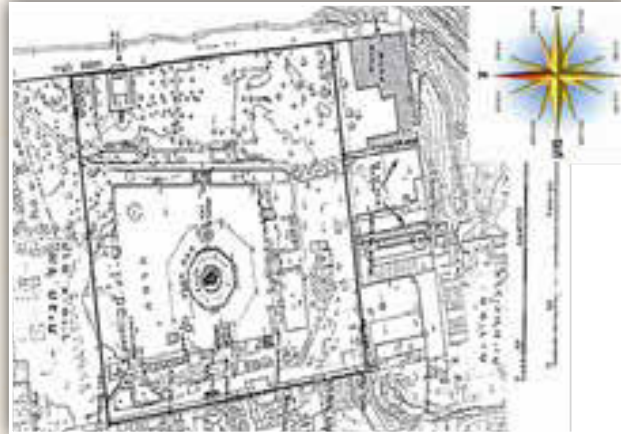
47. במשנה (מדות ב, ג) נאמר: "לפנים ממנו החיל עשר אמות", ורוב המפרשים פירשו שהכוונה היא למידת רוחב. אמנם לפי פירוש הרמב"ם החיל הוא חומה שגובהה עשר אמות, ומידת רוחבה לא התבארה ברמב"ם.

48. עוד בעניין התרחבות החיל ראה בספר 'הר הבית' לרב גורן בפרק כד.

49. השטח המסומן בצהוב בתמונה זו לקוח מתדריך לעולה להר הבית של אגודת "אל הר המור", יש לציין שכך גם סבר הרב זלמן מנחם קורן בתחילה, ובעיקר על פי שיטתו סומנה תמונה זו (השרטוט של אגודת "אל הר המור" לא נעשה בהנחייתו של הרב זלמן מנחם קורן עצמו שכן הוא מתנגד לעליית אזרחים להר הבית כמבואר לעיל בהערה 45), אלא שבמפגש עם הרב זלמן מנחם קורן עבור סימון גבולות לכוחות הביטחון, אמר לי שכיום הוא סובר שיש לחוש בצד הדרומי כמעט עד ל'כוס' שנמצאת בין מסגד אלאקצה ובין הרמה, מכיוון שבתצלומים ישנים ניתן לראות שם בכירור ארבע שורות של מדרגות שהיו במקום עקב הפער בין הגבהים (עיין התצלום בספרו "ועשו לי מקדש" עמ' 107), ולדעת הרב זלמן מנחם קורן יש

לאחר מכן לאור חישוב העזרה, חישב הרב זלמן מנחם קורן את גבולות הר הבית המקורי (ת"ק על ת"ק אמה) שמחוץ לגבולותיו מותר לכל טמא להיכנס ללא שום הגבלה לחלק מהדעות⁵⁰, וכך שרטט את גבולותיו⁵¹:

לחוש שמא הם גבול החיל הדרומי (עוד בעניין מדריגות אלו עיין במאמרו ב"מעלין בקודש" כח). כמו כן, שמעתי מהרב זלמן מנחם קורן שלדעתו כיום בצד המערבי של הרמה אולי ניתן להקל ולהחשיב את גבול החיל באזור המדרגה העליונה במדרגות המצויות בפניה הצפונית מערבית של הרמה, אך בשרטוט זה לחומרא שרטטנו בצבע הכחול (בהנחייתו) כגבול המחמיר עד המדרגה התחתונה. דבריו אלו של הרב זלמן מנחם קורן הובאו לימים במאמרו ב"מעלין בקודש" כז (תשעד) עמ' 29-13, ושם לאחר עיון מחדש בתרשים שמובא שם הוא אף הרחיב את החיל מצפון ודרום גם את עזרת הנשים כך שהחיל כולו היה מרובע של כ-190 מ' על 230 מ'. התוספת לפי מאמרו מסומנת בקווים הכחולים המקווקים בתמונה זו וכך דעתו נכון להוצאת חוברת זו.

יש לציין שדבריו על ההרחבה הנוספת של החיל ממה שהיה מקובל עד כה, שמצוינת בקווים הכחולים המקווקים של תמונה זו, נתונים במחלוקת (ראה ב"מעלין בקודש" כח עמ' 131 מאמרו של הרב עזריה אריאל שחלק על דבריו וכן את מאמר תגובתו של הרב זלמן מנחם קורן בעמ' 139 שם).

50. ועיין לעיל הערה 42 מחלוקת האחרונים בדבר זה.

51. חצרות בית ה' עמ' 292 תמונה מס' 31. בעמ' 280 תמונה 20, שרטט הרב זלמן מנחם קורן שרטוט המראה איזה שטח מדרום ומצפון לכל דרך חישובית (למזהים שאבן השתיה נמצאת בכיפת הסלע) אינו כלול כלל בקדושת הר הבית, אשר לכל טמא מותר להיכנס לשם עי"ש ההבדל בין השרטוטים.

בפגישה שערכתי עם הרב זלמן מנחם קורן אמר לי שכיום הוא מסתפק האם יש לכלול את שער המוגרבים בתוך מחנה לוי או מחוצה לו, שלא כמצויר בציור זה ששער המוגרבים נראה מחוץ למחנה לוי (וע"ע בספרו ועשו לי מקדש בעמ' 137-138 היכן בדיוק סימן את הגבול הדרום מערבי של הר הבית). מהרב דב ליאור שמעתי ששער המוגרבים עצמו נכלל במחנה לוי.

שיטה מרכזית ב' - הרב שלמה גורן

החוקרים הממקמים את מזבח העולה על גבי הצ'חרה, מזהים את 'בור הרוחות', הנמצא במערה שמתחת לאבן, כ"שיתין" - הצינורות דרכם התנקז

דם הקורבנות. טענה זו הסתמכה בעיקר על עדותו של המהנדס האיטלקי פיירוטי אשר הצליח להגיע באמצעות אחד הבורות הנמצאים צפונית לאזור זה אל 'בור הרוחות'. ב-1911 טען מונטגיו פארקר כי הוא פתח

את הבור וכי עומקו לא עלה על 25 ס"מ, אך רבים מפקפקים במהימנותו של פארקר.

הרב שלמה גורן שהוא המוביל המרכזי של שיטה זו, ניסחה בספרו "הר הבית", ולדבריו אורך האמה הוא 58 ס"מ, המקדש ניצב למזרח על פי הצפון האסטרונומי, וה"שיתין", ניצבים מעל החור שבסלע.

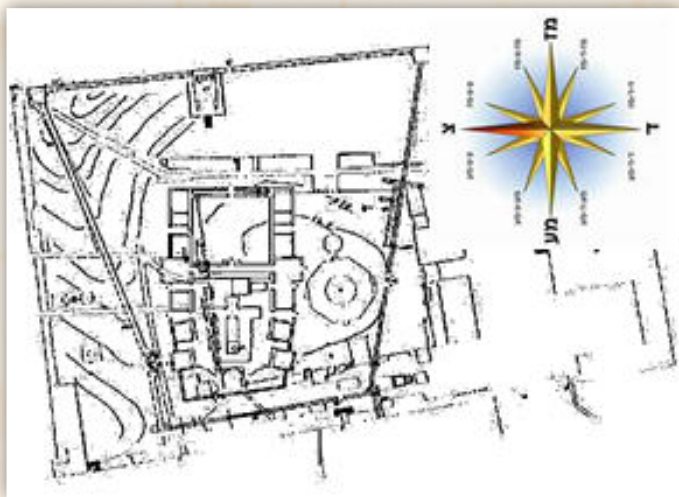
הרב גורן יזם הקמת בית כנסת בדרום ההר, וערך חישובים ארוכים על מנת להראות שלכל שיטה אפשרית יש די מקום בדרום הר הבית שאינו כלול בשטח העזרה (וכן ישנו שטח מזערי בצפון-מזרח ההר). כך נראה הציור שאייר שם:

קושי מרכזי בשיטתו, שהיות והסלע - מקום המזבח, לדעתו - הוא כיום הנקודה הגבוהה ביותר בה, וממסכת מידות עולה שמפלס קדש הקדשים היה גבוה שש אמות מן המזבח, עלינו לומר שהרומאים הסירו את כל יסודות ההיכל, כמות עצומה של סלע ועפר, ללא כל צורך⁵².

שיטה צפונית - פרופ' אשר קאופמן⁵³

תאוריה זו הוצעה לראשונה על ידי פרופ' אשר קאופמן בשנת-1975, ומאז הוא פרסם מספר מאמרים בנושא. שיטתו מבוססת על הטענה כי קודש הקודשים ממוקם במקומה של כיפה פרוצה הממוקמת מצפון לכיפת הסלע ומכונה "כיפת

הרוחות". ברצפתה של כיפה זו חשוף סלע ההר הטבעי, ולדברי קאופמן זהו מקום "אבן השתייה".

כמו כן לטענתו הכהן ששרף את הפרה האדומה עמד בראש הר המשחה ופניו למקדש, דבר המכתיב את מקום ההיכל כ-50 מ' צפונה.

בנוסף, לדברי קאופמן מתחם ההר אינו מרובע בן 500 אמה על 500 אמה, אלא מתחם טרפזי בעל צלעות עקומות ולא ישרות, מטעמים שונים, ששטחו

52. ועוד עיין בהרחבה במאמרו של אשר גרוסברג בתחומין טז עמ' 501-500, שהאריך לדחות את שיטת הרב שלמה גורן.

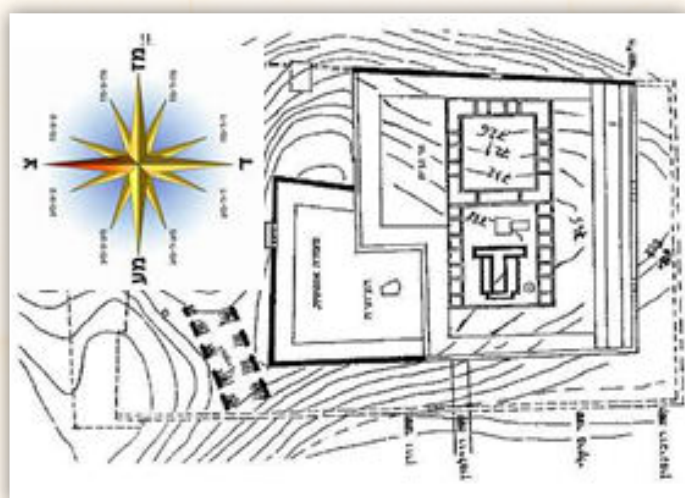
53. שיטתו מובאת בהרחבה בספרו 'המקדש בירושלם' חלק ג חצר המקדש: היכן קדש הקדשים? ועוד.

הכולל 250,000 אמות מרובעות. כמו כן סבור קאופמן כי שער הרחמים הוא שער המזרח של הר הבית.

הקושי הגדול ביותר שמציינים בשיטת קאופמן הוא התעלמותו מפני השטח ומגובהו של הסלע ב"כיפת הסלע"⁵⁴.

שיטה דרומית - טוביה שגיין⁵⁵

האדריכל טוביה שגיין פרסם כמה מאמרים בהם הוא טוען שמקום המקדש הינו בדרום המתחם, וקדש הקדשים ממוקם בנקודה בה ממוקם כיום "אל-כאס", מקום רחצת הידיים והרגליים של המוסלמים. שגיין מתבסס על כמה נקודות עיקריות:

- מפלס שערי הר הבית.
- מפלס אמת המים שסיפקה את המים למקדש.
- תיארוך המתחם המוכר לתקופת אדריאנוס קיסר ולא להורדוס כמקובל.

54. ליתר הרחבה בקושיות המצויות בשיטתו ראה בספר חצרות בית ה' עמ' 107-102 וכן במאמרו של אשר גרוסברג בתחומין טז. וכן כתב לדחות את שיטתו הרב ישראל אריאל בחוברת "בית ה' נלך" עמ' צד, וכן שמעתי מהרב יצחק לוי (אלון שבות) שישנן קושיות טופוגרפיות רבות על שיטה זו. הלכה למעשה כתב הרב דב ליאור (שו"ת דבר חברון ח"ג סימן שסד בהערה 26) שאין להתחשב בדעה זו לחומרא (אמנם עיין בתחומין ז עמ' 489 במאמרו של הרב יצחק שילת שחשש לשיטה זו לפחות לגבי חישובה של עזרת ישראל).

55. עיין שיטתו בהרחבה בתחומין יד עמ' 437.

- מיקום המצודה שהגנה על המקדש.
- אפשרויות התצפית מהעיר לתוך חצר המקדש.
- אמה רומאית בת 44.4 ס"מ.

כמו כן סבור שגיב כי כיפת הסלע נמצאת במקום מצודת אנטוניה שהייתה בפינה הצפונית מערבית של הר הבית, כאשר לפי השיטות האחרות מקומה של מצודת אנטוניה היה מצפון להר הבית, במקום בו נמצא היום בית הספר 'אל-עומר'יה'. הקשיים בשיטת שגיב הם מרובים, ועיקרם סביב הטופוגרפיה הידועה של ההר⁵⁶.

סיכום

לסיכום פרק זה נאמר שאין מטרת חיבור זה להכריע בין השיטות השונות מהו מיקומו המדויק של מקום המקדש ומהם גבולות החיל⁵⁷.

56. בעניין זה מצוי מאמר מפורט של הרב עזריה אריאל (מכון המקדש) שטרם נדפס העוסק בדחיית שיטתו של האדריכל טוביה שגיב וכן הקשה על שיטה זו מספר קושיות אשר גרוסברג במאמרו בתחומין טז. וכן סתר את שיטתו הרב ישראל אריאל בחוברת "בית ה' נלך" עמ' צד, וכן שמעתי ממור הרב יעקב אריאל ומהרב יצחק לוי (אלון שבות) שישנן קושיות טופוגרפיות רבות על שיטה זו, וכן כתב הרב דב ליאור בשו"ת דבר חברון ח"ג סימן שסד בהערה 26 שאין להתחשב בדעה זו לחומרא. אמנם בתשובות והנהגות ח"ד סימן לט (עמ' מא-מג) מצדד כשיטה זו, וכן חשש לשיטה זו הרב יצחק שילת במאמרו בתחומין ז עמ' 489 לפחות לגבי הישובה של עזרת ישראל.

57. על מנת להכריע בין השיטות בצורה מעמיקה ורצינית יהיה על הרבנות הראשית לישראל להקים ועדה שתכלול רבנים, ארכיאולוגים, אדריכלים ואנשים נוספים שעסקו בתחום זה של סוגיית הגבולות בהר הבית בהרחבה, ולאחר ליבון הסוגיה בצורה מעמיקה מכל צדדיה יהיה ניתן אולי להגיע להכרעה רשמית מצד הרבנות הראשית לישראל בסוגיית הגבולות, לפחות לשם כוחות הביטחון העולים לכל השיטות בהיתר להר הבית.

כיוון שנכון לכתובת חוברת זו טרם הוקמה ועדה שכזו, לכן נקטנו באופן כללי כשיטת הרב זלמן מנחם קורן שהיא הדעה הרווחת כיום בין הרבנים שעסקו בסוגיית הגבולות. אמנם, במידה ואכן תוקם ועדה מצד הרבנות הראשית לישראל

אמנם, כיוון שכל התעסקותנו בידיעת הגבולות נובעת מהרצון למעט באיסורים בכניסה שלא לצורך למקומות שהכניסה אליהם חמורה יותר מבחינה הלכתית (ובפרט למחנה שכינה בו יש גם איסור כרת), נקטנו בחוברת זו באופן כללי⁵⁸ כשיטתו של הרב זלמן מנחם קורן (מרכזית א') כיוון שהיא הדעה הרווחת ביותר (ברוב פרטיה) בין רבני ישראל שעסקו בסוגיית הגבולות⁵⁹.

ומסקנותיה יהיו שונות (ברב או במעט) אזי יש לשרטט מחדש את המפה המצורפת בסוף חוברת זו בעמ' 114 לאור מסקנותיה.

58. בעניין חישוב החיל חרגנו מהצעתו האחרונה להרחבת החיל גם באזור עזרת הנשים כפי שהיא התבררה בהערה 49. ואף על פי שבדברינו לא באנו להכריע בין השיטות על גודלו ובפרט שרב הנכסה מהנגלה בסוגיית החיל, עם כל זאת שרטטנו את גבול החיל במפה לעולה להר שבעמ' 114 באופן המצמצם את עזרת הנשים (בתוספת החמרה בגבול הדרומי של הרמה בלבד כמבואר לעיל בהערה 49 כיוון ששם יש מעט יותר ביסוס מציאותי לחשוש לכך) מהסיבות הבאות:

1. כיוון שכאמור כל המיפוי נועד רק כדי לצמצם במידת האפשר מדין 'דחוייה' את שהותו של איש הביטחון במקום שהוא יותר חמור מבחינה הלכתית, ולא כדי להתיר כניסה לכתחילה למקום זה; 2. כיוון שבאופן כללי כניסה לחיל בזמן הזה איסורה מדרבנן בלבד (למעט דעת הגר"א שפירא שהובאה לעיל הערה 9) ובנידוננו מדובר בספק מדרבנן בדבר שיש בו חוסר ידיעה לו ולכל העולם (עיי' טהרת הבית א עמ' תלד-תלו) שהולכים בו לקולא; 3. יש המדייקים ברדב"ז שקדושת החיל איננה נוהגת בימינו (כמובא לעיל בהערה 38).
וכן שמעתי מהרב דב ליאור שכרגע יש להשאיר את מיפוי החיל על פי המתכונת הקודמת מהטעמים הנ"ל.

59. וכיוצא בזה כתב גם הרב יעקב עדס בספרו דברי יעקב 'בענייני הר הבית ובית המקדש' סימן א ענף ז, שיש להגדיר לחומרא מקומות בהר על פי שיטת הרדב"ז שזיהה את אבן השתייה כאבן הנמצאת בכיפת הסלע.

יש לציין שעל אף שבאופן תאורטי היה ניתן לחומרא להחשיב את כל ההר כספק מחנה שכינה ובכך להחמיר ככל השיטות (וממילא גם להחמיר במיעוט הכנסת כלים טמאים ובעוד דינים השייכים למחנה שכינה כמובא בעמ' 83 בכל שטח ההר), מכל מקום ייתכנו מצבים בהם חומרא בדבר זה תיהפך לקולא ולכן בחרנו בסיכום הלכתי זה ללכת על פי השיטה שמוסכמת על מרבית הרבנים שעסקו בסוגיית הגבולות. דוגמה לקולא שיכולה להגרם מחומרא זו היא שאיש ביטחון שנמצא סמוך לכותל המזרחי ויצטרך לצאת משטח הר הבית בצידו המערבי, יקצר דרך הרמה המוגבהת (על מנת לקצר את השהייה ב'ספק' מחנה שכינה) במקום להאריך את דרכו בהקפה של הרמה המוגבהת. בכך שהוא יעבור דרך הרמה המוגבהת ישנה

פרק ז: עלייה להר הבית בימינו

רבנים האוסרים לעלות להר הבית

לאחר מלחמת ששת הימים יצאו הרבה רבנים מגדולי ישראל בקריאה הבאה שלא לעלות להר הבית (לצורך שאינו בטחוני)⁶⁰:

"אחרי שזכינו בחסדי השי"ת שהר הקודש והמקדש, חמדת ישראל נמצא ברשותנו ורבים מהמון בית ישראל נוהרים לחזות עין בעין את מקום הקודש והמקדש. אנו מזהירים ונמנעים מלהיכנס בכל שטח הר הבית כולו פן ניכשל ח"ו באיסור חמור בפגיעה בטהרת המקום הקדוש הזה.

זאת ועוד, ברבות הימים נעלם מאיתנו המקום המדויק של המקדש וכל הנכנס לשטח הר הבית עלול להיכנס מבלי יודעים ואז יכשל באיסור חמור.

סבירות גדולה מאוד שהוא יכנס לשטח החיל ומחנה שכינה במקום להקיף ולשהות בשטחים בהם רוב הסיכויים שהם לא בכלל המקומות האסורים (על אף שהשהייה בהם תגדל לאור הצורך להקיף) ויצא שכרו בהפסדו, וכיוצא בזה שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל, מהרב דוד דודקביץ ומהרב זלמן מנחם קורן.

60. בין החותמים זצ"ל: הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב יצחק נסים, הרב יחזקאל אברמסקי, הרב צבי יהודה קוק, הרב שלמה זלמן אויערבך, הרב שאול ישראלי, הרב אליעזר ולדנברג, הרב יוסף שלום אלישיב, הרב עובדיה יוסף, ועוד (הרבנות הראשית לישראל - 70 שנה לייסודה, עמ' 782).

לפיכך, אנו חוזרים ומזהירים שבל יהין איש או אשה להיכנס לכל שטח הר הבית, בלי הבדל דרך איזה שער נכנסים בו. ומלבד עצם הזהירות מאיסור חמור זה של פגיעה בטהרת מקום הקודש והמקדש, יש גם מצוה רבה של מורא המקדש ושמירתו...".

בשנת תשס"ד יצא 'גילוי דעת' נוסף של עוד כמה מגדולי ישראל⁶¹ ובו

נכתב:

"לאור ההזנחה בימינו הננו לחזור ולהזהיר ששום דבר לא השתנה והאיסור החמור במקומו עומד בכל שטח הר הבית. וד' יראנו ישועתו בקרוב."

וכן פסקו לאסור כניסה להר הבית עוד פוסקים רבים⁶².

טעמיהם העיקריים של האוסרים נובע מחמת אי ודאות בזיהוי המקומות המותרים והאסורים בכניסה ובפרט כאשר מדובר בחשש איסור חמור של כניסה בטומאה למחנה שכינה, מחשש שעם העולים בטהרה יעלו אנשים שכלל אינם עוברים את תהליך הטהרה וכן מחשש שהעולים לא יזהרו כראוי במצוות 'מורא מקדש' הנוהגת בשטח הר הבית⁶³.

61. בין החותמים: הרב אברהם שפירא זצ"ל, הרב מרדכי אליהו זצ"ל, הרב אביגדור נבנצל, הרב שלמה עמאר, הרב יהושע ישעיה נויברט זצ"ל ועוד.

62. שו"ת יביע אומר חלק ה, יו"ד כו ושו"ת יחו"ד א, כה, שו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן א וח"ו סימן קלב, שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן א, מועדים וזמנים ח"ג סימן רכט, ועוד. הרב יעקב רוזנטל בתחילה לא נמנה עם הרבנים שאסרו את העלייה להר הבית (ראה משנת יעקב, בית הבחירה ז, א-ב, בחוברת 'שבילין לרב רוזנטל' - שיעורים שהועברו בישיבת נהר דעה בנהריה בשנים תשנ"ו-תש"ע, עמ' 140, וכן בהקלטת שיעור המצויה עמדי שלא התפרסמה לעת עתה), אמנם ממו"ר הרב יהושע שפירא שמעתי בשם הגר"ש עמאר שהרב רוזנטל חזר בו עקב המכשלה הציבורית שעלולה להיגרם בעקבות היתר זה.

63. לדעת הרב ז'ולטי בספרו משנת יעבץ (או"ח מז אות ה), יש לאסור עלייה בזמן הזה מדברי הרמב"ם (בית הבחירה ז, ב) שכתב: "ולא יכנס לו אלא לדבר מצווה" - וסבר הרב ז'ולטי שכיום אין צורך מצוה, וממילא העולה להר הבית עובר בעשה של מורא מקדש. אמנם עיין בדברי הרב יעקב רוזנטל בספרו משנת יעקב (הלכות

רבנים המתירים לעלות להר הבית

לדעת כמה מגדולי ישראל⁶⁴ מותר ואף מצוה יש בכך לעלות להר הבית בזמן הזה. טעמם העיקרי נובע מכך שלאור מחקרים ארכיאולוגיים ולאור נתונים הלכתיים הפזורים במקורות חז"ל ובספרות השו"ת, ניתן לחשב שטח מסוים שלכל השיטות (הרווחות) יהיה מותר להיכנס אליו לאחר טהרה כדין.

כמו כן לדעתם ניתן להחיל על הכניסה להר הבית בזמן הזה את הגדר של מצוות כיבושה של ארץ ישראל⁶⁵, שבאופן עקרוני מותר לה להתקיים על ידי טמאים בזמן שלא ניתן לקיימה על ידי טהורים⁶⁶.

בית הבחירה ז, א-ב) שחלק על דבריו, וסבר שאם עולה על מנת להתפלל שם מתוך רגש קודש להיות יותר קרוב למקום קודש הקודשים, ובפרט שרצונו להתפלל על חורבן הבית, שנחשב הדבר לצורך מצוה והוא אינו עובר בכך על מצות עשה של מורא מקדש.

טעם נוסף לכך שאין לעלות להר הבית בזמן הזה מובא בדבריו של הרצי"ה קוק זצ"ל שגם אם אכן הגבולות היו ידועים מבחינה מציאותית והלכתית, עדיין לא היינו ראויים לעלות להר הבית מצד מדרגתנו הכללית כאומה, ומצד סדר הגאולה המבואר ברמב"ם (הל' מלכים ומלחמותיהם, א, א-ב) שיש לכונן קודם את מלכות ישראל בשלמות גשמית ורוחנית, ורק מתוך כך לגשת אל מצוות בניין בית המקדש שהיא גולת הכותרת של תהליך גאולתן של ישראל. עיין שיטתו בהרחבה בספריו של הרב שלמה אבינר "שלהבתי-ה" ו"למקדשך תוב", בחוברת "ומקדשי תיראו" - שיעורים מפי הרב צבי ישראל טאו (הוצאת שירת ישראל) ובחוברת "עיטורי ירושלים" (אייר תשס"ח גיליון מס' 19) במאמרו של הרב יחזקאל גרינוולד "מי יעלה בהר ה'", ומנגד ראה מאמרו של הרב אברהם וסרמן בספר "קומו ונעלה" בהוצאת מכון צומ"ת, עמ' 130. יש לציין שעל הערה זו העיר לי מו"ר הרב יעקב אריאל שהרצי"ה קוק זצ"ל לא התכוון שיש להפקיר את הר הבית שיוכלו לשחק בו כדורגל, ושמן הסתם גם הרצי"ה היה דורש שבהר הבית יישמר הכבוד הראוי ושלפיכך יש למנוע את חילול הקודש שנעשה ע"י הערבים בהר.

64. ביניהם: הרב שלמה גורן כפי שהציגה בספרו "הר הבית", הרב דב ליאור, הרב נחום אליעזר רבינוביץ, הרב ישראל אריאל והרב צפניה דרורי.

65. כמובא ברמב"ן ב'השמטות' לספר המצוות עשה ד.

66. היסוד ההלכתי של היתר כניסה בטומאה לצורך הגברת הנוכחות היהודית בהר הבית מחשב לפגיעה בריבונות היהודית בו מצוי בדברי הרב שלמה גורן בספרו "הר הבית" פרק ל. הרב שלמה גורן למד זאת מכך שאם הותר להיכנס להר בטומאה כאשר אי אפשר למצוא טהורים אפילו לצורך תיקון בבית קדשי הקדשים (תוספתא

רובם של הרבנים המצדדים בדעה שיש לעלות להר בזמן הזה, נקטו בשאלת זיהוי המקומות המקודשים בשיטתו של הרב זלמן מנחם קורן, המושתתת בעיקרה על הרדב"ז שזיהה את הסלע שבמרכז כיפת הסלע כאבן השתיה⁶⁷, ולאור זה חישבו את העזרות ואת החיל כמובא בפרק ג.

כלים ב"ק פ"א ה"ט, מסכת מידות פ"ד, ה, רמב"ם, בית הבחירה ז, כג אמנם עיין מה שסייג זאת באבי עזרי, ביאת המקדש א, טו ד"ה מתוך וד"ה אח"כ, קל ותומר שיותר הדבר לצורך השמירה על הריבונות היהודית בהר הבית עי"ש. וכן כתב הרב ישראל אריאל בספרו "בית ה' נלך עמ' צט-קב ועוד. עוד בעניין קל ותומר זה ראה בהערה 68.

67. כן דעת הרב דב ליאור, הרב נחום אליעזר רבינוביץ וכן דעתם של רבני אגודת אל הר המור, ועוד.

חלק ב

**הלכות עלייה לכוחות
הביטחון**

פרק ה: עליית כוחות הביטחון להר הבית

כניסה לצורך מבצעי

פקוח נפש דוחה שבת, ומלחמת מצווה נוהגת גם בשבת. לכן, פשוט הדבר שאם התירו חכמים לחלל שבת שיש בכך איסור סקילה, על אחת כמה וכמה שהתירו להיכנס בטומאה למקום המקדש שיש בו איסור כרת הפחות חמור מסקילה (ולשאר חלקי הר הבית שבחלק ניכר מהם יש עונש מלקות בלבד) לשם צרכי הביטחון⁶⁸.

68. צורך ביטחוני שמצדיק כניסה בטומאה יוגדר רק דבר שיש בו פיקוח נפש או שיש לו זיקה לפיקוח נפש (כגון ספק פיקוח נפש וכן מניעת פיקוח נפש עתידי), ובכל מקרה של ספק האם המשימה אכן עונה על הקריטריונים האלה יש לפנות אל הדרג הבכיר ובמקביל לגורם הלכתי בעל זיקה לכוחות הביטחון על מנת לוודא שצורך הכניסה נחשב מבצעי, ושהוא מצדיק כניסה בטומאה למקומות האסורים (עוד בעניין מי נאמן על הגדרת המשימה כמבצעית ראה בספר "תורת המחנה" - שבת, בהוצאת הרבנות הצבאית, עמ' 324).

יש דעות שאף מצוות 'כיבוש', גם כאשר אין חשש פקוח נפש, מתירה לעבור איסורים, אך יש הרבה מה לדון בעניין זה ואכמ"ל, שכן בעליית כוחות הביטחון למתחם ודאי שיש בכך גם הצלת נפשות של ממש כגון מניעת התפרעויות וכד'. ע"ע בדברי הרב שלמה גורן בספרו "הר הבית" בסוף פרק ל שכתב יסוד הלכתי להיתר כניסה בטומאה לצורך הגברת הנוכחות היהודית בהר הבית מחשש לפגיעה בריבונות היהודית בו. הרב שלמה גורן למד זאת מכך שאם הותר להיכנס להר בטומאה כאשר אי אפשר למצוא טהורים אפילו לצורך תיקון בבית קדשי הקדשים (תוספתא כלים ב"ק פ"א ה"ט, מסכת מידות פ"ד, ה, רמב"ם בית הבחירה ז, כג אמנם עיין מה שסייג זאת באבי עזרי, ביאת המקדש א, טו ד"ה מתוך וד"ה אח"כ), ק"ו שיותר הדבר לצורך השמירה על הריבונות היהודית בהר הבית עי"ש וכיוצא בזה ראה בספר 'נויות ברמה' (לרב שמואל הכהן וינגרטן עמ' מא-מה). אמנם על קל וחומר זה כתב לי מו"ר הרב יעקב אריאל שההיתר לתיקון המקדש בטמאים זהו

מכל מקום, כאשר מדובר בשגרה מבצעית צריך למעט באיסורים ככל הניתן⁶⁹ כל עוד הדבר איננו מהווה פגיעה בפעילות המבצעית, וראה בפרק ז בהנחיות ההלכתיות אפשרויות שונות של מיעוט באיסורים.

אנטחת תיירים ואישי ציבור בהר הבית

כניסה להר הבית לצורך אנטחת אישים יהודים וגויים כאחד מותרת הן מצד פקוח נפש כשמדובר ביהודים⁷⁰ והן מצד החשש לאיבה מצד אומות העולם

היתר מיוחד רק לבניין המקדש, ושניתן יהיה לקבל קל וחומר זה רק לסוברים שהמקדש יבנה בידי אדם, שאז יש צורך גם לשמור על המקום לשם בנייתו. אך לסוברים שהמקדש יבנה בידי שמיים אין צורך לשמור עליו לשם כך, ועל כרחק שהחיוב לשמור על המקום לא נובע מחמת קל וחומר זה אלא מחמת צורכי הביטחון בלבד.

69. עפ"י לשון הרמב"ם בהלכות שבת ב, א. בעניין החובה למעט באיסורים וגבול ההשתדלות שיש לעשות לשם כך גם כאשר ישנו פיקוח נפש, ראה בהרחבה בשו"ת בדי הארון (הרב רא"ם הכהן), סימן א.

70. ועל אף שיש האוסרים כניסתם, לא גרע הדבר ממה שהתיר הרב גורן לאבטח בשבת מחללי שבת (ראה משיב מלחמה ח"א סימן ז) וק"ו כשמדובר ביהודים יראי שמים הנוהגים על פי דעת רבותיהם.

מהרב דב ליאור שמעתי שאיש הביטחון העומד בשער המוגרבים אינו עובר על איסור 'לפני עיור' או איסור 'מסייע' בכך שנכנסים בשער המוגרבים אנשים שאינם עולים בטהרה, כיוון שאיש הביטחון אינו עושה שום מעשה בהכנסתם, ובדיקת התעודות זהות שלהם והבדיקה האישית שהם עוברים אינם נחשבים כמעשה לעניין זה, אלא העולה הוא זה שנכנס מעצמו להר הבית (וע"ע שו"ת צי"א ח"י סימן א אות ע).

על פי דברי הרב ליאור לכאורה יש לדון מהו ההיתר לאיש ביטחון שמוטל עליו לפתוח בפועל את שער המוגרבים בתחילת היום (שאר השערים נפתחים על ידי ה'וואקף' בתיאום ובפיקוח כוחות הביטחון), שכן לאור המעשה שעושה מתאפשרת כניסת גויים להר הבית וכן כניסה של אנשים שעולים שלא בטהרה (לגבי אנשים שעולים בטהרה אין איש הביטחון הפותח את השער עובר עליהם באיסור 'לפני עיור' אף אם הוא עצמו הולך אחר הדעות שאוסרות את העלייה בזמן הזה, כמובא לעיל בפרק ד: עלייה להר הבית בימינו, שכן לשיטתם מותר הדבר וממילא אין בכך מכשול, וכיוצא בזה מובא בשו"ת כתב סופר יו"ד עז, שו"ת המב"ט ח"א סימן כא ושו"ת מנחת שלמה ח"א סימן מד).

כאשר מדובר ביהודים שאינם עולים בטהרה, נראה לומר שאין עובר איש הביטחון

כשמדובר באישים מאומות העולם⁷¹, שכן אם לא תתבצע שמירה של כוחות

שפותח את שער המוגרבים על איסור 'לפני עיור' כיוון שבמידה ואיש הביטחון (בניגוד להנחיות שקיבל) לא יפתח את השער, הוא יסולק מהעמדה והשער ייפתח על ידי איש ביטחון אחר וכך הם יוכלו לממש את זכותם החוקית, הלכך לא יהיה בכך איסור 'לפני עיור' האסור מהתורה (תרי עברי דנהרא) אלא איסור 'מסייע' האסור מדרבנן בלבד (חד עברא דנהרא) וכיוצא בזה עיין בשו"ת כתב סופר יו"ד פג (אמנם ראה במשנה למלך הלכות מלוה ולוה ד, ב שחלק על כך ומשמע מדבריו שרק אילו העבירה יכלה להתבצע ברמת העיקרון על ידי גוי אין בכך משום 'לפני עיור', ולדבריו רק אם יש איש ביטחון גוי שיכול ברמת העיקרון לבצע את פתיחת השער, לא יהיה על היהודי הפותח איסור משום 'לפני עיור', ומציאות זו שכיחה מאד כיום בסד"כ המצוי בהר הבית).

באיסור מסייע מצינו שהש"ך הקל בסיוע לאדם מומר כיוון שאין לגביו חובת הפרשה (יו"ד קנא סק"ו). על אף שיש אחרונים שחלקו על דבריו (וכן יש לחלק בין מומר המוזכר בש"ך שמדובר במשומד שהמיר את דתו לדת אחרת ולפיכך כלפיו אין חיוב ערבות, לבין יהודי שאינו שומר תורה ומצוות בימינו - כן כתב לי מו"ר הרב יעקב אריאל), מכל מקום ניתן לצרף לכך מספר דברים ובכך להקל בדבר שאיסורו מדרבנן. 1. ישנם פוסקים שסוברים שאין איסור מסייע כשלא מדובר בנתינת חפץ של איסור לידי (ראה מנחת שלמה ח"א סימן לה). 2. לדעת שו"ת כתב סופר (יו"ד פג) ועוד, יש חילוק בין סיוע בשעת העבירה - שנאסר, לבין סיוע לפני העבירה. 3. לדעת הרב גורן (ספר 'הר הבית' סוף פרק ל) בעליית יהודים, אף אם עלו בטומאה, יש בכך משום 'מצוות כיבוש' וממילא לא תיאסר בדיעבד כניסתם. 4. לדעת הראב"ד הקדושה לא נוהגת בזמן הזה (וע"ע מה שכתבנו בדעתו בהערה 35).

לגבי גויים שאסורה כניסתם לחלק משטח הר הבית כמובא לקמן בעמ' 52, גם במידה והאיסור איננו חל רק על היהודי אלא רובץ גם על הגוי, לא יהיה בפתיחת השער משום איסור לפני 'עיור' האסור מן התורה מהטעמים האמורים לעיל, וע"ע בשדי חמד (כללים מערכת ו כלל כו אות לג), שכתב שכיוון שיש ספק באיזה מצוה משבע מצוות בני נח ניתן לחייבם על כך אזי חיובם מצד עצמם מסופק ובזה יש צד לומר שלא עוברים על 'לפני עיור' כשמדובר בספק (כמו שביאר באות י שם). וע"ע בספר 'משא עובדיה' (לגר"ע יוסף) עמ' שנח-שנט מה שכתב בעניין זה.

אף באיסור מסייע מדרבנן ניתן יהיה להקל במקרה זה כיוון שבנוסף לטעמים שהובאו לעיל, בגוי נחלקו האחרונים האם יש לגביו כלל איסור מסייע (שדי חמד מערכת ו כלל כו אות ג).

מהרב דב ליאור שמעתי שהפתיחה של השער נצרכת גם לצורך כניסת כוחות הביטחון ושלכן אין בפתיחת השער איסור משום הנ"ל.

71. כן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל, וכן כתב הרב מאיר ניסים מאוזז (קובץ אור תורה תקפג, תשע"ו סימן מח) שהתיר הרב ז'ולטי מטעם זה לאבטח את סאדאת

הביטחון עליהם עלול הדבר להוות סיכון של ממש לכלל היהודים שגרים ברחבי העולם.

כמו כן, ניתן לצרף לכך את העובדה שבכך שאנשי כוחות הביטחון הם אלו שאמונים על שמירת סדרי הביטחון במתחם הר הבית והם אחראים על המשך החזקתו בידינו אזי ניתן לראות זאת כדין 'כיבוש' שדוחה איסורים אחרים מפניו⁷².

מכל מקום, כיוון שביקורים אלה ידועים מראש, חובה להתכונן כראוי בטבילה ולמעט באיסורים ככל האפשר כל עוד אין פגיעה באבטחתם וראה בפרק ז בהנחיות ההלכתיות אפשרויות שונות של מיעוט באיסורים.

הכנסת גויים למתחם הר הבית

לגבי כניסת גויים להר הבית פסק הרמב"ם⁷³:

"החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת נכנסים לשם".

ובנוסף לכך יש גם מצוה לשלחו ממקומות אלו כדבריו בהלכות ביאת המקדש⁷⁴:

"החיל משלחין ממנו עכו"ם וטמאי מת".

חובת הרחקתו של הגוי מהחיל היא מדברי חכמים בלבד⁷⁵.

בביקורו בהר הבית.

72. וכן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל.

73. בית הבחירה ז, טז.

74. ג, ה.

75. לגבי גר תושב כתב בשו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סימן יז) שלא נאסרה כניסתו לחיל אך בחידושי הצ"ח (סוכה כח, ב) כתב שגם גר תושב הוא בכלל גוי לעניין איסור כניסתו לחיל. ע"ע בפירוש האברבנאל (יחזקאל מב, ה) שמותר לגוי להיכנס לחיל לצורך תפילה, אמנם דבריו נדחו על ידי בעל התוספות יום טוב בפירושו למסכת

לגבי איסור זה של כניסת גוי דנו הפוסקים האם האיסור רובץ רק על היהודי שמאפשר לו להיכנס לשם או שהאיסור רובץ גם על הגוי עצמו⁷⁶. מכל מקום, מצוות שילוחו משם ודאי רובצת רק על היהודי, ואם הוא צווה בשילוחו משם, קל וחומר שאין לו לאפשר את כניסתו לשם.

מהר הבית עצמו אין חובה להרחיקו⁷⁷ ואילו היה בא להתפלל לה' הייתה מצווה להכניסו עד החיל, כמו שנאמר: "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים"⁷⁸.

מידות (ב, ג ד"ה גבוה י' טפחים).

לדעת הרב פרנק בספרו 'מקדש מלך' עמ' קסח-קסט המכניסו למחנה שכינה עובר על מצוות עשה ולא תעשה של שילוח טמאים מן המחנה מחמת הבגדים שעליו. וכתב לי מו"ר הרב יעקב אריאל שעל אף שלא ברור שיש חיוב מן התורה למנוע כניסת גויים למקדש, מכל מקום הסברה הפשוטה אומרת כן, ושראייה לסברה זו ניתן להביא מדברי הגמרא במסכת מכות (כד, ב), וכן כתב להביא ראיה מדברי גמ' זו הראשל"צ הרב אליהו בקשי דורון בשו"ת בניין אב (ח"ג סימן נא - מובא גם בתחומין יד), אלא שלמד מגמ' זו שאיסור הכניסה הוא חיוב שחל על הגוי מצד עצמו, ושהחובה למנוע את כניסתו נובעת מהחיוב הכללי של מורא מקדש הנלמד מהפסוק "ומקדשי תיראו" כמובא שם בהרחבה.

עוד כתב הראשל"צ הרב אליהו בקשי דורון על ראייה זו שאע"פ שבגמ' לא דייקו שם, שהרי הפסוק "והזר הקרב יומת" פירושו לכל הדעות חיוב מיתה רק בעבודה ולא בכניסה והיה להם להביא את הכתוב "ואל יבא בכל עת אל הקדש", מכל מקום ניתן ללמוד מכך איסור כניסה לגוי למקום המקדש, עיין שם טעמו. עוד בעניין איסור כניסת נכרי עיין במאמרו של הרב ישראל מאיר לאו בשנה בשנה, תשנ"ה עמ' 163 (נדפס גם בתחומין יד ובשו"ת יחל ישראל ח"ב סימן פח) ובשו"ת בניין אב המובא לעיל וכן בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן א אות י).

76. ראה בשו"ת יביע אומר, ח"ה יורה דעה סי' כו, ובשדי חמד כללים מערכת ו אות כו אות לג בשם שו"ת שמש ומגן.

77. אמנם לדעת שו"ת שאילת יעבץ (ח"ב סימן יז) נאסרה כניסת גוי לכל שטח הר הבית ורק הותרה כניסה עד לחיל לגוי ששומר שבע מצוות בני נח כשהדבר הוא לצורך הכהנים, עי"ש דבריו. בעניין איסור הכניסה בגוי שראה זיבה עיין בתחומין יט עמ' 488, מאמרו של הרב מנחם גנק 'כניסת נכרי למקום המקדש'.

78. ישעיהו נו, ז.

כיום אנשי כוחות הביטחון המוצבים בשערי הר הבית אין בסמכותם כלל לעצור את הנכנסים להר הבית שכן מדובר בשטח ציבורי שהחוק אינו אוסר על איש לעבור בו והנוכחות של אנשי כוחות הביטחון נועדה רק לפקח על הנכנסים להר ולהוות גורם הרתעה למיפרי סדר⁷⁹.

79. יש לציין שבשו"ת אור לציון (ח"ג סימן ל, ד) כתב על פי בעל המשכנות לאביר יעקב (ח"ב, א ועוד) שאסור לאיש ביטחון משבט לוי שמוצב בפתחי שערי הר הבית להירדם מצד מצוות שמירת המקדש המוטלת על הלויים בשערי הר הבית.

מלבד מה שפשוט שחמירא סכנתא מאיסורא וכן יש אומרים שמקיימים מצוות שמירה במקדש גם בזמן השינה (עי' אמבוהא דספרי עמ' 371 וע"ע משנה למלך, בית הבחירה ח ס"ק ו), סברו כמה אחרונים שמצוות שמירת המקדש כלל לא נוהגת בזמן הזה (וכפשוט לשון ספר החינוך במצווה שפח שכתב שמצווה זו נוהגת בזמן הבית) מהטעמים הבאים:

א. על אף שטמא מת מותר להכנס להר הבית ושמירת הלויים ברמה העקרונית יכולה להתקיים, מכל מקום מצוות שמירת המקדש של הכהנים שנוהגת בעזרה לא יכולה להתקיים שכן לא ניתן להכנס לעזרה בטומאת מת, ומכיוון ששמירת הכהנים שהיא השמירה העיקרית לא יכולה להתקיים, הלכך גם שמירת הלויים שטפילה לה לא נוהגת בזמן הזה (כן כתב הרב זעמבא באמבוהא דספרי, עמ' 373-374, וכן כתב הרב טיקוצ'ינסקי בספרו עיר הקודש והמקדש ח"ד, ד עמ' לו). יש לציין שבמידה וזאת הסיבה היחידה לכך שמצווה זו לא נוהגת בזמן הזה, נראה שיש היתכנות להתקיימות המצווה בזמן הזה על ידי אנשי כוחות הביטחון (כהנים ולויים) כיוון שהם נכנסים לפי הצורך המבצעי לכל שטח הר הבית מצד גדרו פיקוח נפש על אף טומאת המת שרובצת עליהם.

ב. לדעת שו"ת אבני נזר (יו"ד, תמט) דין שמירת המקדש לא נוהג בימינו כיוון שהוא נחשב כדין עבודה במקדש ולכן יש צורך לעשות את השמירה דווקא עם בגדי כהונה. לגבי הלויים דין זה אינו תלוי בכהנים (שלא כפי שכתב באמבוהא דספרי המובא לעיל), וסיבת הדבר שמצוות שמירת המקדש לא נוהגת בלויים היא מאחר שדוד ושמואל חילקו את הלויים למשמרות של משוררים ושל שוערים (שלדעת האבני נזר השוערים הם היו גם השומרים, אך יש שחלקו על כך ואכמ"ל) העוסקים בשמירת המקדש, וחלוקתם של דוד ושמואל נוהגת אף בזמן הזה והדין הוא שמשורר שעשה את עבודת השוערים חייב מיתה. ממילא כיום שאיננו יודעים איזה לוי שייך למשוררים ואיזה שייך לעוסקים בשמירה בשוערים לא ניתן לקיים דין זה (וע"ע בשו"ת באהלה של תורה, ח"ד סימן כב למו"ר הגר"י אריאל שהאריך לדון בדבריו).

ג. דין זה נובע מחובת הכבוד לפלטרין של המלך ולכן הוא תלוי דווקא בזמן שבית המקדש בבנינו (עיר הקודש והמקדש ח"ד, ד עמ' לו וכן כתב בספר עולת תמיד

לכן, איש ביטחון שקיבל משימה לעמוד בכניסה לשערי הר הבית ולפקח מבחינה ביטחונית על הנכנסים למתחם אינו צריך להמנע מכך⁸⁰.

לבעל שו"ת מנחת אלעזר).

ד. שמירת המקדש מוטלת על כל שבט לוי או על כלל ישראל שצריכים לייחד לשם כך את שבט לוי. ממילא המצווה תוכל להיות נוהגת רק בזמן שכלל ישראל נמצאים בארץ ישראל וכשיש להם בית דין כללי אחד וששבט לוי גם נמצא בכללותו (עיר הקודש והמקדש ח"ד, ד עמ' לו).

ה. מצוות שמירת המקדש כוללת גם פיקוח על סדרי העבודה ותפקיד זה כולל שמירה על כך שזרים לא יכנסו. כיום שממילא אין עבודה במקדש אזי גם חובת ההשגחה על איסור הכניסה לזרים אינו נוהג (עיר הקודש והמקדש ח"ד, ד עמ' לו).

ו. כיום אין ביכולתנו למנוע מגויים להיכנס להר הבית ובמידה ויעמדו שם שומרים יהיה עליהם חיוב לעכבם מלהכנס, ובכך שהם לא יעשו זאת זה ייחשב כאילו הם נכנסים מדעתם, ולכן עדיף לא להעמיד שומרים ושב ואל תעשה עדיף (ציץ אליעזר ח"י סימן א, אות ע בשם המעשי למלך. ועיי"ש שהתייחס לכך שכיום למרות שהשמירה הכרחית מבחינה ביטחונית עדיין כל מה שאפשר להיות בזה בשב ואל תעשה הרי זה משובח).

יש לציין שלדעת שו"ת אבני נזר (יו"ד תמט) גם שמירה חלקית מכניסת האסורים בכניסה נחשבת למצווה, וגם אם אין לישראל כח למנוע כניסת גויים למקומות האסורים עדיין יש בכוחם למנוע את כניסתם של ישראל.

ז. כיום שבהר הבית כל המבנים הם בתי תפילה של דת האיסלאם ממילא השמירה היא נתינת כבוד לדת זו ולא למקדש, גם אם כוונת השומרים היא לשם שמירת המקדש (עולת תמיד לבעל שו"ת מנחת אלעזר).

80. ומה שאין בכך איסור מצד 'לפני עיוור' או 'מסייע' במידה והאיסור חל גם על הגוי עצמו עיין מה שכתבנו בשם הרב דב ליאור בהערה 70.

יש לציין שעל אף שבאופן עקרוני היה ראוי שלא לאפשר כניסה לגויים למקומות שאסור להם להיכנס בהר הבית על פי ההלכה, מכל מקום יש להקל בכך בימינו מהטעמים הבאים:

א. הסברה היסודית להקל בכך היא משום חשש פקוח נפש ואיבה. כיוון שבעקבות מניעת כניסתם של גויים להר הבית, כל העולם המוסלמי (לא רק הערבים) יילחם נגדנו וכן עלול הדבר להוות סיכון לכלל היהודים ברחבי העולם, וכן כתב לי מו"ר הרב יעקב אריאל.

ב. ייתכן שעם חורבן הבית בטלה חובת ההרחקה של גוי מן החיל (עיין יביע אומר ח"ה יו"ד כו סק"י).

ג. לא ברור שחובת ההרחקה חלה על השומרים בשערי הר הבית שכן הגוי איננו

החלפת משמרת בהר הבית

איש ביטחון שומר תורה ומצוות שהוטלה עליו משימה מבצעית בשטח הר הבית אסור לו להתחלף עם איש ביטחון שאינו שומר תורה ומצוות, אם כתוצאה מן ההחלפה יעבור זולתו יותר איסורים (כגון כניסה ללא טבילה למקומות האסורים, מורא מקדש וכד') מאשר היה עובר לו היה נשאר במקום אשר הוא שם⁸¹.

מכל מקום, הוא אינו חייב להתנדב למשימה שכזו מזמנו הפנוי על מנת למנוע מחבירו לעבור עבירות⁸².

אסור בכל שטח הר הבית אלא רק מן החיל ולפנים וייתכן שחובת ההרחקה תחול רק על השומרים שמצויים בשערי העזרה (דבר שלא נוהג בימינו), אמנם ממו"ר הרב יעקב אריאל שמעתי שיש צד לומר שכיוון שאיננו יודעים במדויק היכן החיל שחובת ההרחקה תחול בימינו כבר מחומת הר הבית.

81. עפ"י הצבא כהלכה פכ"ז סע' ה וסובו ציון (הגר"א נבנצל) עמ' עח, וכיוצא בזה כתב הרב אבידן בספרו 'משא בהר' (עמ' 174) שבזמן ביקורו של נשיא מצרים אנוואר סאדאת בהר הבית הורו גדולי י-ם שעדיף שיכנסו חיילים שמקפידים על קדושת ההר, וכן שמע הרב אברהם שרמן מפי הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תושבע"פ מז, שנת התשס"ח).

לעומת זאת ב"מעלין בקודש" כד עמ' 11 כתב הרב יהודה שביב ששאל את הגרי"ש אלישיב זצ"ל כך: "ההנחה הייתה שבידי החייל לבקש להשתבץ אם בכותל ואם בהר. העליתי סברה שאולי עדיף שהדתיים שבינינו יבקשו שיבוץ בהר, כיוון שהם יסתובבו תוך שמירה על מורא מקדש. תשובת הרב - אני מבין אותך, אולם עדיף לא לבקש כך או כך, אלא להשתלב היכן שנשובץ". וצל"ע על פי שמועה זו מדוע הגרי"ש אלישיב לא ראה לנכון לאמץ סברה זו הלכה למעשה אלא שהעדיף להשאיר את עניין ההשתבצות בשב ואל תעשה (וייתכן שחשש למובא בחוות יאיר סימן רלו עי"ש וע"ע בכף החיים סימן שכט אות כה וע"ע מעין זה באגרות משה או"ח ד, עט לעניין שיבוץ רופאים לעבודה בשבת), ומכל מקום נראה שדבריו אלה אינם עולים בקנה אחד עם הנכתב לעיל בספר 'משא בהר' ועם מה ששמע מפיו הרב אברהם שרמן.

82. עפ"י הצבא כהלכה פכ"ז סע' ט.

נקודת המשטרה על הרמה המוגבהת

בגבול הרמה הצפונית (סמוך לפינה הצפון מערבית כמובא במפה המצורפת בעמ' 114) מצויה נקודת משטרה שמתבצעים בה גם עניינים מנהלתיים וגם עניינים עם זיקה ישירה למבצעות.

על אף שנקודת המשטרה ממוקמת במקום שיש ספק לגביו אם הוא כלול בתוך גבולות ה'חיל' (שאיסור הכניסה אליו לטמא מת הוא מדברי חכמים⁸³), יש להקל בכניסה אליה לדברים שנצרכים במסגרת התפקיד שיכולים להתקיים רק בנקודת המשטרה מהטעמים המובאים בהערה⁸⁴,

83. למעט דעת הגר"א שפירא זצ"ל ב"מנחת אברהם" ח"א סימן כג שנקט שקדושתו מן התורה.

84. הסיבה להקל במיקומה של תחנה זו נובעת מצירוף של הטעמים הבאים: א. למיקום התחנה בהר עצמו ולנוכחות כוחות הביטחון בו יש ערך מבצעי בהחלת הריבונות על ההר (על אף שחלק מהעניינים ובפרט המנהלתיים היה יכול להתבצע גם אם מיקומה היה במקום שאין בו שום חשש). ב. מדין ספיקא דרבנן לקולא, ואף שמדובר בספק מחמת חוסר ידיעה, בנידוננו שזה ספק גם לכל העולם נידון הדבר כספק מדברי חכמים שמקילים בו (עיין טהרת הבית א עמ' תלד-תלו וביב"א ח"ז אה"ע סי' יב, יב).

יש לציין שהרב יונתן אדלר כתב ('מעלין בקודש' ד עמ' 151, הערה 18) שיש לחשוש לאיסור כניסה לחיל כמעט בכל שטח הר הבית, והעלה אפשרות לדמות זאת לדברי השו"ע (סימן צד, א וסימן צח, ד) שכתב שמי שהכניס כף שבלוע בה איסור לתוך תבשיל של היתר שצריך לשער ששים מההיתר כנגד כל מה שנתחב מהכף מפני שאין לנו שיעור אחר למדוד כנגדו (למרות שאין זה סביר שהכף בלעה ופלטה כמות כה גדולה של איסור), ולמד מכך הרב יונתן אדלר עיקרון כללי שבספיקות אנחנו מוכרחים להחמיר עד השיעור הגדול ביותר שייתכן.

אמנם, נראה שאין לדמות זאת לדין המובא בשו"ע, שכן כתב בגיליון המהרש"א (על סימן צח, ד) שכל דברי השו"ע אמורים כשמדובר באיסור ודאי, אך בספק איסור אין הדין כן. במקרה שלנו ישנו ספק אם איסור הכניסה לחיל נוהג גם בזמן הזה כמובא בהערה 38, ובנוסף לכך לדעת הרב יצחק שילת (במאמרו בתחומין ז) ניתן לצרף בחשבון הספיקות אף את שיטת רש"י (יומא טז, א ד"ה לפנים) ששיעור החיל של עשר אמות שהוזכר במסכת מידות מציין את רוחבו של החיל ולא את גובהו כפי שפירש הרמב"ם (ובענין צירוף דעת הראב"ד בענין איסור הכניסה באופן כללי בזמן הזה ראה בהערה 35). לאור ספיקות אלו גם אם נרצה ברמת העיקרון לדמות את דברי השו"ע הנ"ל יהיה מקום להקל בכך.

ומכל מקום את התדריכים השונים ניתן לבקש לעשות (באופן פרטני) במקומות שאין בהם חשש הלכתי⁸⁵.

גם במצבים בהם מותר להיכנס לנקודת המשטרה שבצפון הרמה המוגבהת, יש להקפיד להיכנס אליה מכיוון צפון ולא דרך הרמה המוגבהת שבדרומה.

לעניין השהייה בנקודת המשטרה לאחר סיום מה שנצרך לעשות בה במסגרת תפקידו, ראה לקמן בעמ' 108 בסעיף ד.

עליית נשים המשרתות בכוחות הביטחון

מעיקר הדין גם נשים יכולות להטהר ולהיכנס להר הבית בתנאים מסוימים, אמנם ישנם פרטים רבים וסבוכים בסדר טהרת הנשים ובפרט בסדר טהרתן לשם עלייה להר הבית.

לכן, באופן כללי אין לנשים המשרתות בכוחות הביטחון לעלות להר הבית ויהיה עליהן להעדיף להיות מוצבות על שערי מבחוץ, ובפרט כשמדובר ברווקות שהרי מדובר על טבילת פנויות שאינה נוהגת בימינו⁸⁶.

ועל אף שבפרי מגדים (משבצות זהב סימן צד סק"א) הביא את אותם דברים של גיליון המהרש"א בשם הכנסת הגדולה וחלק עליו והעלה לאיסור גם בספק איסור דרבנן, מכל מקום סיבת ההחמרה לדעת הפרי מגדים היא רק מצד ש"חסרון חכמה כזה שכל אחד יבוא לשער כפי אומד דעתו וודאי אין בגדר ספק כלל" אך כמבואר בתחילת ההערה, בנידוננו לא מדובר בחסרון חכמה פרטני אלא זהו חסרון ידיעה לו ולכל העולם, וכן לא מדובר בהכרעה אישית שניתנת לכל אחד ואחד אלא הכרעה כללית שכלל אנשי הביטחון ילכו על פיה, וממילא ייתכן שגם לפי דעתו לא יהיה איסור בדבר. כיוצא בדברי הרב יונתן אדלר כתב גם הרב אב"י סילבצקי בחוברת "נכון יהיה הר בית ה'" (מהדורה ראשונה תשע"ח) בעמ' 14 ובעמ' 33 בשם הט"ז (יו"ד צח סק"ו ובסימן פא סק"ג), אך יש לדון על אופן הבנתו את הט"ז וממילא על יישום דברי הט"ז הנידון ה'חיל', ואכמ"ל (וע"ע בשו"ת אחיעזר, ח"ג סי' נט).

85. כן שמעתי ממפקד בדרגה בכירה.

86. כמובא בשו"ת ריב"ש סימן תכ"ה, וכן דעת הרב שלמה גורן בספרו "הר הבית" פרק ל, הרב יצחק שילת במאמרו בתחומין ז עמ' 495, וכן שמעתי ממור"ר הרב יעקב

מכל מקום, במקום צורך ביטחוני גדול יש להיוועץ בגורם הלכתי בעל זיקה לכוחות הביטחון⁸⁷.

ה'מחכמה'

חלקו המזרחי של בניין ה'מחכמה' המשמש היום כבסיס מג"ב, בנוי מעל שטחו של הר הבית.

בהלכה ישנו ספק אם קדושת הר הבית נוהגת גם 'בגגין ובעליות' של מבנים שמצויים בשטח ההר ובפרט במבנים שנבנו לאחר חורבן המקדש, וכן ישנו ספק מציאותי אם שטחו המקורי של הר הבית לא הורחב על ידי הורדוס גם בצידו המערבי⁸⁸.

לכן, הכניסה לכל חלקו המזרחי (שחוצה את קו הכותל המערבי) של בניין ה'מחכמה' (כולל גגו), מותרת רק לאחר טבילה כהלכה⁸⁹ וחליצת נעלים⁹⁰, ופשוט שאין לאפשר בחלקו המזרחי לינה⁹¹ או קיום מטבחון משום

אריאל. וע"ע טהרת הבית ח"א סימן א עמ' לד ובמשמרת הטהרה שם, ובדעת הרב ישראל אריאל בחוברת בית ה' נלך עמ' צג. מכל מקום, יש המתירים טבילת פנויות לצורך מצווה במצבים מסוימים (ראה בשו"ת רב פעלים יו"ד ח"ד סימן טז ובמה שדן בדבריו בטהרת הבית הנ"ל, עמ' לה-לו במשמרת הטהרה שם).

87. בעניין טהרת הנשים עיין בהרחבה בספר אל הר המור ח"א פרק ה, בספר 'הר הבית' לרב גורן פרק ל, ב"מעלין בקודש" כד עמ' 119 מאמרו של הרב אריה כץ, ב"מעלין בקודש" כו עמ' 173-188 מאמריהם של הרב הלל בן שלמה והרב אריה כץ, ב"מעלין בקודש" כז עמ' 119 מאמרו של הרב הלל בן שלמה ובדברי יעקב (לרב יעקב עדס) 'בענייני הר הבית ובית המקדש' סימן יב ועוד.

88. ראה במאמרו של אשר גרוסברג בתחומין טז עמ' 458.

89. הרב זלמן מנחם קורן תחומין ג עמ' 422, מו"ר הרב יעקב אריאל שו"ת "באהלה של תורה" הלכות א"י עמוד 201-200, הרב שלמה גורן "הר הבית" פרק כט. וע"ע "מעלין בקודש" כח עמ' 71 מאמרו של הרב הלל בן שלמה שכתב שה'מחכמה' אינו קדוש בקדושת הר הבית וממילא אין צורך לטבול לפני הכניסה למקום.

90. בעניין נעילת נעלים שאינן עשויות מעור ראה בעמ' 100 סעיף ג ובהערה 214 שם.

91. אמנם יש לדון אם ניתן לשכן שם אנשי כוחות הביטחון שאינם יהודים, שכן לגבי

גוי לא נתברר דיו האם חייבים לדאוג שגם הוא ינהג את הדינים הנובעים ממצוות "מורא מקדש". במדרש רבה (פרשה סא - חיי שרה) נאמר שהקפידו להכניס את אלכסנדר מוקדון עם אנפילאות ברגליו על אף שהיה גוי, ובחידושי הרד"ל (אות יח) תמה על מדרש זה שכן הגוי איננו מצווה על מורא מקדש. אמנם ישנם ספרים שמבואר בהם שעל אף שהגוי איננו מצווה על מורא מקדש מצד עצמו, מכל מקום זהו ביטול מצוות מורא מקדש מצד מי שמאפשר לו להיכנס באופן שכזה (ראה ספר 'תפארת במקדשו' סימן א סק"ג, ספר 'להורות נתן' - שמות, פרשת שמות סק"ה וכן נראה מדברי הגר"ח קנייבסקי בדרך חכמה, הלכות בית הבחירה פרק ז בסק"ו שכתב שראוי למנוע מגוי מלהיכנס עם נעליו). כמו כן לדעת הרב אליהו בקשי דורון (שו"ת בניין אב, ח"ג סימן נא - מובא גם בתחומין יד) יש איסור מצד מורא מקדש בעצם הכנסתו להר הבית ללא צורך מצווה. עוד בעניין מדרש זה ראה בספר 'מעשי למלך' הלכות בית הבחירה פ"ז הלכה ב אות ד ובספר 'שלמי יוסף' (כולל אברכי פוניבז' - ברכות סימן קצו אות יח).

למרות הנ"ל עדיין יש מקום לדון בשהיית גויים בחדרי השינה שבבניין ה'מחכמה' (במידה ואכן אין שום מקום אחר שניתן להלינם בו) בצירוף כמה ספיקות: 1. ספק אם מצוות מורא מקדש באופן הנ"ל נוהגת בגוי. 2. ספק אם גגין ועליות בכלל נתקדשו. 3. ספק אם בניין ה'מחכמה' כלול בשטחו המקורי של הר הבית. 4. יש אומרים שחיוב מורא מקדש בהר הבית (למעט מחנה שכינה) אינו נוהג מהתורה אלא מדברי חכמים בלבד (ראה רמב"ם, בית הבחירה ז, א-ב ולעומתו במאירי יבמות ו, א, וע"ע במנחת חינוך מצווה רנד באות ו), ולדעת הש"ך (יו"ד סימן קי - כללי ספק ספיקא, כלל טז) גם באופן זה שצדדי הספק הם האם הדבר אסור מהתורה או מדרבנן, ניתן לצרף זאת לספק נוסף ולהתיר מדין ספק ספיקא (וכן מובא בעין יצחק חלק ב, כללי ספק ספיקא סעיף לא ובהערה שם וכיוצא בזה כתב בספר 'נויות ברמה' (לרב שמואל הכהן וינגרטן עמ' נא). יש לציין שעל אף שיש מספר פוסקים שסברו שאין לעשות ספק ספיקא כאשר מדובר במצוות עשה (כמובא בשו"ת מוצל מאש סימן יג), מכל מקום לדעת רבים מהאחרונים ניתן לצרף ספיקות אף במצוות עשה (ראה בהרחבה עין יצחק ח"ב עמ' רעה ועמ' שלט-שמ).

בהקשר זה יש לציין גם את המובא באגרת השל"ה (מובא בקובץ על יד כרך טז עמ' 231-230) שכתב בעניין מרחץ שהיה סמוך להר הבית: "ובבואי הנה הגידו לי החכמים שיש ספק ספיקא במרחץ מהמרחצאות שיש בירושלים, כי יש לחשוש אולי ואולי לשם הגיע התפשטות המקדש. תכף ומיד נתעוררתי ואמרתי: אנחנו באנו לירושלים להתקדש, אם כן אנחנו מחויבים לעשות הרחקה והרחקה דהרחקה אפילו באלף ספיקות. ולכן אסרתי המרחץ הזה, והסכימו עמי גדולי החכמים יצ"ו". בעניין אגרת זו ובסיבת ההחמרה בבית מרחץ זה ראה במאמרו של הרב זלמן מנחם קורן (מעלין בקודש ל, עמ' 53-49 ובעמ' 99).

עוד בעניין צירוף ספיקות לגבי הר הבית ובפרט בעניין צירוף שיטת הראב"ד הסובר שאין חיוב כרת בזמן הזה בכניסה למחנה שכינה ראה לעיל בהערה 35

'מורא מקדש'⁹².

בפועל, הקו שחוצה את הכותל המערבי מסומן בשלט על גבי הקיר הרחב באמצע גרם המדרגות העולות לקומה השנייה.

בקומה השנייה אין להיכנס ללא טבילה לבית הכנסת של הרב גורן ולחדרים המזרחיים. החדר הארוך שמול המסדרון בקצה הדרומי, חציו מעבר לכותל המערבי, ולכן אין לפנות בו שמאלה מהדלת. על הגג יש להקפיד שלא לחצות את קו הכותל המערבי. הקו הוא על הגג הגבוה, וניתן לחשבו בקלות תוך הבטה למטה אל רחבת הכותל (כיום הסימון שהיה מעליו בעבר - מחוק).

לעניין חיוב ברכה, כשנכנסים רק לחלק המזרחי שנמצא מעל שטחו של הר הבית, נחלקו הפוסקים האם יש לברך על טבילה שחיובה נובע מכח ספק. לדעת הגר"ע יוסף אין לברך על טבילה שכזו שהרי 'ספק ברכות להקל'⁹³, אמנם יש אומרים שיש לברך על טבילה זו⁹⁴.

ובהערה 38 בהרחבה.

ע"ע בספר בירורי חיים ד עמ' שכה בהערה יב כתב בשם הגר"י זילברשטיין לחלק בין מצב בו המקדש עומד על מכונו שאז יש להקפיד גם על גוי בדיני מורא מקדש לבין מצב שבית המקדש חרב שגוי אינו חייב בכך ע"ש טעמו.

92. עוד הלכות הנובעות מטעם מורא מקדש ראה בעמ' 100.

93. עפ"י טהרת הבית ח"ב סימן טו סע' ג ועיין שם במשמרת הטהרה שהאריך בעניין זה. וכן כתב הגר"מ הררי (מקראי קודש - הלכות יום הכיפורים, פ"ב הערה נט) שאין לברך על המקומות המסופקים.

94. עיין בספר "חוט שני" (הרב ניסים קרליץ) הלכות נדה סימן ר שכתב שיש לברך על חיוב טבילה מחמת ספק כל עוד לא מדובר בחיוב טבילה מחמת חומרא וכד', וכן כתב מו"ר הרב יעקב אריאל (שו"ת באהלה של תורה ח"ד 'הלכות ארץ ישראל' עמ' 202) שיש לברך על כניסה ל'מחכמה' ע"ש טעמו. וע"ע 'אל הר המור' ח"ב פרק א הערה א בדברי הגרש"ז אויערבאך.

כניסה למסגדים בהר הבית

על דת האיסלאם כתב הרמב"ם⁹⁵ את הדברים הבאים:

"אלו הישמעאלים אינם עובדי עבודה זרה כלל, וכבר נכרתה מפיהם ומלבם, והם מייחדים לא-ל יתברך ייחוד כראוי, ייחוד שאין בו דופי... ואף שמתחילה היתה בבית-תפילתם עבודה זרה, עכשיו כולם לבם לשמים, וטעותם.. בדברים אחרים הן... אבל בייחוד השם יתעלה אין להם טעות כלל".

לאור דברי הרמב"ם הללו פסקו פוסקים רבים שדת האיסלאם איננה נחשבת כעבודה זרה, וממילא שאין עוברים על איסור כניסה לבית עבודה זרה כאשר נכנסים למסגד⁹⁶.

אחד הכללים בדת האיסלאם הוא שאין להיכנס למסגד ללא חליצת נעלים. לעיתים ישנן כניסות מסוימות למסגדים השונים בהר הבית (שמתואמות מראש עם אנשי הוואקף) שבהן אנשי כוחות הביטחון מונחים לחלוץ נעלים בכניסה למסגד⁹⁷.

כניסות בעלות אופי מבצעי שכזה יש לבצע אך ורק על ידי אנשי כוחות הביטחון שאינם יהודים (כפי שמקובל היום), שכן על אף שדת האיסלאם אינה נחשבת עבודה זרה, מכל מקום היא נחשבת לדת שנוגדת את תורת

95. שו"ת הרמב"ם תמח, וכיוצא בזה בהלכות מאכלות אסורות (יא, ז).

96. שו"ת משפט כהן (תשובה פט), שו"ת יביע אומר (ח"ז יו"ד יב סק"ד), שו"ת באהלה של תורה (ח"ה סימן א אות ד) ועוד. לעומת זאת יש פוסקים שסברו שדת האיסלאם נחשבת כעבודה זרה כמובא בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ד סימן צא) ובשו"ת דברי יציב (יו"ד סימן מ). בסובו ציון עמ' צ (לגר"א נבנצל) כתב שעל אף שאין איסור בדבר, הדבר איננו ראוי משום מראית עין. אמנם נראה שבעצם כניסת איש ביטחון במדיו למסגד במסגרת פעילותו לא יהיה איסור מראית עין שכן ברור לרואים מה מגמת כניסתו לשם, וכן כתב לי גם מו"ר הרב יעקב אריאל.

97. כיוון שהנזק שייגרם מכך שהם יכנסו עם נעלים יגרום לפגיעה במטרת המשימה שלשמה הם נשלחו למסגד.

משה רבינו שניתנה בסיני⁹⁸ ובחליצת נעלים בכניסה למסגד יש משום ביטוי של הזדהות לדת זו.

כמו כן, כוחות הביטחון נדרשים להפגין נוכחות ובעלות בהר הבית, וחליצת נעלים בכניסה למסגד על ידי אנשי כוחות ביטחון יהודים מבטאת את ההפך הגמור מכך⁹⁹.

טיסה מעל מתחם הר הבית

קדושתו של השטח המקודש כוללת גם את האויר שמעליו¹⁰⁰, ועל כן טיסה במסוק או במטוס בדיוק מעל שטח הר הבית אסורה¹⁰¹, ויש לטוס רק בסמוך אליו.

לצורך מבצעי ניתן לטוס אף מעל שטח הר הבית, ועל הטסים במסוק או במטוס:

• לטבול לפני כן.

98. ראה ריטב"א פסחים כה, ב, שו"ת הרדב"ז ד, צב, ובשו"ת דבר חברון ח"ג, טז.

99. וככל הנ"ל שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל.

100. ע"ע ב'שערי היכל' על מסכת זבחים (ח"א מערכה סו בהערה 12 הוצאת "מכון המקדש") שכתבו שהקדושה חלה עד גבול האטמוספירה הנעה עם כדור הארץ ולא מעבר לכך, אמנם הרב יעקב אריאל בהסכמתו לספר זה כתב שההלכה חלה רק על מה שהעין רואה בלבד, ושלכן אם יכולים רק לחשב בדרך מתמטית שכלי הטיס מכוון מעל מקום המקדש אך אין אפשרות לראות זאת בצורה מוחשית בעיניים, אזי אין בכך איסור.

101. שו"ת יביע אומר חלק ה יו"ד סימן כו. שו"ת יחו"ד א, כה. וע"ע בשו"ת דבר חברון ח"ג סימן שעו שכתב הרב דב ליאור שבטיסה זו יש איסור דרבנן בלבד אף מעל למחנה שכינה. לדעת הגר"א נבנצל יש בהטסת המטוס משום איסור זריקת כלי טמא למקדש שהחיוב עליו הוא מלקות (אמנם ראה מה שכתבנו בשם המרחשת בהערה 102) ועובר בטיסה זו אף משום ביטול מורא מקדש כיוון שאין זה כבוד לטוס מעל מקום המקדש (סובו ציון עמ' עז). ע"ע בעניין איסור טיסה מעל הר הבית במאמרו של הרב גורן ב'שנה בשנה' (הוצאת היכל שלמה) תשמ"ט עמ' 189-192.

- להוציא מכלי הטיס כל חפץ שאיננו נצרך לפעילות המבצעית¹⁰².
- לשמור ככל הניתן על הגבולות וההנחיות ההלכתיות המבוארים בפרק ז.

גם הטסת מזל"ט מעל הר הבית ובפרט מעל תחום מחנה שכינה (אזור הרמה המוגבהת) אסורה, ולכן יש להקפיד שאף היא תהיה אך ורק לצורך מבצעי¹⁰³.

102. וייתכן שיש בהכנסת כלים מיותרים אלו אף איסור תורה, שכן במנחת חינוך (שסג, יב) כתב שכל הפטור של 'דרך גגות' ושל 'מגדל פורח' אינו נוגע לכלים (ועיי"ש מה שתמה בעניין הכנסת האדם את עצמו מדוע לא נחשב כמכניס דבר טמא שיהיה חייב גם דרך גגות או מגדל פורח, וכן במנחת שלמה ג סימן קס סק"ו במה שכתב ליישב קושיה זו), אמנם לגבי בגדיו שלכוש בהם ראה במנחת שלמה (שם סק"ב) שהסתפק האם כשמכניסים 'דרך גגות' איסורם הוא מדאורייתא או שהם בטלים לגופו ואיסורם הוא מדרבנן בלבד כגופו.

לדעת המרחשת (ח"א סימן ב ענף ה אות ג) אין חייבים מהתורה על הכנסת כלים באופן זה של טיסה מעל מחנה שכינה, כיוון שלדעתו אין חיוב מהתורה על הכנסת כלי טמא אם בסוף הוא לא נוחת על הקרקע של מחנה שכינה (למעט אם הכלי מצוי בידו והוא הולך על הקרקע שאז הדבר נחשב כמונח על הקרקע).

103. בעניין חומרת האיסור אם תוקפו מהתורה או מדרבנן ראה הערות 101-102 מה שכתבנו שם בשם הגר"א נבנצל, המנחת חינוך ובעל המרחשת.

פרק ו: קריעה בראיית מקום המקדש

קריעה בראיית מקום המקדש

נאמר בגמרא¹⁰⁴:

**"אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר הרואה כו'
בית המקדש בחורבנו אומר: בית קדשנו ותפארתנו אשר היללוך
אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה - וקורע".**

גמרא זו הובאה בשו"ע¹⁰⁵ להלכה, והחיוב לבצע קריעה זו פעמים נוספות
הוא רק במידה ועברו שלושים יום רצופים שלא ראה את מקום המקדש¹⁰⁶.

אף על פי שלרבים מן הפוסקים אין חיוב קריעה בזמן הזה על ראיית
העיר ירושלים, מכל מקום לגבי מקום המקדש לרוב הפוסקים חובת הקריעה
נוהגת גם בימינו¹⁰⁷.

104. מו"ק כו, א.

105. או"ח סימן תקסא, ב.

106. רמ"א, תקסא, ה.

107. כן מובא באגרות משה או"ח ח"ה סימן לז, הרב שלמה גורן ב"תורת המדינה" עמ'
108, מו"ר הרב יעקב אריאל שו"ת "באהלה של תורה" (או"ח עמ' 281), וכן מובא
בפניני הלכה (העם והארץ עמ' 198) בשם הרב אברהם שפירא. אמנם יש אומרים
בשם הרצי"ה קוק שגם הקריעה על מקום המקדש תלויה בריבונות בלבד ולא
בבנינו, והיותו והר הבית נמצא תחת שלטון יהודי הלכך אין חובת קריעה בראייתו.

נחלקו הפוסקים מה נחשב ראיית 'מקום המקדש'. יש אומרים שחיוב הקריעה הוא כבר על ראיית כיפת הסלע שעל מקום המקדש¹⁰⁸ ויש אומרים שעדיף לקרוע על ראיית מקום רצפת העזרה¹⁰⁹.

בפועל, רבים אינם מדקדקים לקרוע על ראיית מקום המקדש ומספר הסברים נאמרו לכך בפוסקים¹¹⁰ ומכל מקום נראה שראוי לכל יהודי לקרוע קריעה זו לפחות פעם אחת בחייו¹¹¹.

קריעה במדי כוחות הביטחון

פשוט שאין אדם רשאי לקרוע בגד שאינו שלו ללא רשות הבעלים¹¹², ועל כן המשרתים בשירות חובה אינם רשאים לקרוע קריעה במדיהם, שהרי מדים אלו אינם ניתנים להם במתנה אלא רק מושאלים הם בידם עד תום תקופת שירותם¹¹³.

108. פאת השולחן הלכות א"י ג, ב, הגרי"מ טיקוצ'ינסקי (עיר הקודש והמקדש ח"ג פי"ז, ג, וע"ע בספרו 'ארץ ישראל' עמ' סט שכתב שם שחיוב הקריעה הוא דווקא בראיית רצפת העזרה) וכן דעת הגר"א נבנצל (סובו ציון עמ' סג).

109. מועדים וזמנים ח"ז סימן רנז, תשובות והנהגות ח"א סימן שלא, וכן שמעתי מהרב דב ליאור שיש לקרוע על ראיית רצפת העזרה.

110. עיין מועדים וזמנים ח"ז סימן רנז, הליכות שלמה פכ"ג אות כח ופניני הלכה העם והארץ עמ' 199-200.

111. על פי שו"ת "באהלה של תורה" למו"ר הרב יעקב אריאל, או"ח עמ' 281.

112. כמובא בשו"ע יו"ד סימן שמ סעיף לד.

113. על אף שבשו"ת משיב מלחמה (ח"ב סימן קמב) הורה הרב גורן שחייל אבל הלבוש מדים רשאי לקורעם, וכדברי השו"ע (יו"ד סימן שמ סעיף לד) שכשידוע למשאיל שייטכן שהשואל יצטרך לקרוע הרי שמשאילו על דעת כן, ואף שאין הדבר מעוגן בפקודות הצבא, מכל מקום גם אם נכון הדבר ביחס למקרה נדיר של אבל בזמן השירות, לא מסתבר שכן הדין במצבים שכיחים של אנשי כוחות הביטחון המצויים באזור העיר העתיקה, וכן שמעתי מהרב דב ליאור וכן כתב הרב שריה דבליצקי בקונטרס 'אחר כתלנו' (עמ' טו סעיף כב), וע"ע בקשרי מלחמה ח"ה תשובה כג.

אמנם ניתן לבצע קריעה זו בבגדים אזרחיים וכן במדים של אנשי קבע שקונים את מדיהם (הן מדי א' והן מדי ב') בנקודות, ואינם צריכים להחזירם בתום תקופת שירותם.

הלכה, נציין מכאן ועד סוף פרק זה את כלל דיני הקריעה שכן יש מצבים שניתן לבצע קריעה זו ללא שהדבר יפריע למילוי תפקידו (למשל כשנמצא ב'מחכמה' ורואה משם את מקום המקדש וכדו').

דיני הקריעה

לפני הקריעה על מקום המקדש יש לומר: "בית קדשינו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה"¹¹⁴.

בשעת הקריעה יש לברך ברכת "ברוך דיין האמת" ללא שם ומלכות, ולומר פסוקים של צידוק הדין¹¹⁵.

114. שו"ע או"ח תקסא, ב, וע"ע מה שכתב שם המשנה ברורה בסק"ו בשם הב"ח.

115. משנה ברורה תקסא סק"ו בשם הב"ח.

יש לקרוע טפח אחד (8 ס"מ) בעמידה¹¹⁶ בבגדו העליון בלבד¹¹⁷, ויש לעשות זאת ביד שמאל¹¹⁸, אמנם מותר להתחיל מעט את הקריעה עם סכין וכד'¹¹⁹. קרעים אלו אסור לתפרם מחדש¹²⁰, ומיד לאחר הקריעה מותר להחליף את הבגד לבגד חדש¹²¹.

כשרואה את מקום המקדש בפעם אחרת יכול לקרוע בבגד שכבר קרע בו, ובמקרה שכזה ירחיק את הקרע החדש מהישן מרחק של ג' אצבעות (כ-6 ס"מ)¹²²

116. שו"ע או"ח תקסא סע' א ו-ד.

117. עפ"י מנחת שלמה א סימן עג ופסקי תשובות סימן תקסא, ד. אמנם קריעה זו אין לבצעה במעיל גשם, ירושלים במועדיה - בין המיצרים (הגר"א נבנצל) עמ' רמח. ועל אף שבשו"ע בסימן תקס"א סעיף ד מובא שיקרע את הבגד בצד שמאל נראה שזהו רק כיוון שכתב שם שהקריעה היא עד שיגלה את ליבו, אמנם כיוון שהמנהג כיום בעניין זה הוא כראב"ד (כמובא במנחת שלמה) שהקריעה היא רק בבגד העליון אזי נראה שאין עניין לעשות את הקריעה דווקא בצד שמאל של הבגד וניתן לקרוע בצד ימין, וכעין זה נכתב בספר 'אורח דוד' (עמ' קכב בהערה 303 שם) שלפי מה שנכתב במנחת שלמה שניתן לקרוע בצד ימין וכן כתב לקרוע בצד ימין הרב שריה דבליצקי בקונטרס 'אחר כותלנו' (עמ' יב סעיף יג). ע"ע בעניין זה בספר "הר הקודש" על ספר פאת השולחן פרק ג סעיף ה בפנים חדשות ס"ק יז.

118. סובו ציון עמ' סד-סה.

119. ירושלים במועדיה - בין המיצרים (הגר"א נבנצל) עמ' רמט.

120. שו"ע או"ח תקסא, ד, וראה שם במשנה ברורה ס"ק יד ו-טז באיזה סוג תפירות אסרו.

121. ירושלים במועדיה - בין המיצרים (הגר"א נבנצל) עמ' רמט.

122. ירושלים במועדיה - בין המיצרים (הגר"א נבנצל) עמ' רמח.

זמנים שלא מבצעים בהם קריעה

ישנם ימי שמחה שלא קורעים בהם את הבגד בראיית מקום המקדש, ואלו הם: שבתות וימים טובים, ראש חודש¹²³, חול המועד¹²⁴ וימי הפורים (יד' וטו')¹²⁵.

בערבי שבתות וימים טובים יש שנהגו שלא לקרוע לאחר חצות¹²⁶, אך יש שחלקו על מנהג זה וחייבו בקריעה כבימות החול¹²⁷.

הרואה את מקום המקדש בשבת אסור לו לקרוע את בגדו בשבת, ואינו חייב לקרוע את בגדו גם במוצאי השבת¹²⁸.

123. אורחות רבנו ח"ב עמ' קמט, הגר"מ אליהו בהערות על קצש"ע סימן קכו הערה ה.

124. מנחת שלמה סימן עג, שו"ת אור לציון (ח"ג פרק ל, ה), הגר"מ אליהו בהערות על קצש"ע סימן קכו הערה ה.

125. שו"ת בצל החכמה ח"ה, יב.

126. הגר"מ אליהו בהערות על קצש"ע סימן קכו הערה ה.

127. עיין אגרות משה או"ח ח"ה סימן לז ב, אורחות רבנו ח"ב עמ' קמט ושו"ת בצל החכמה ח"ה סימן יב.

128. כן דעת הגרי"מ טיקוצ'ינסקי (עיר הקודש והמקדש ח"ג פי"ז ד), הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה סימן עג) והגר"מ פיינשטיין (אגרו"מ או"ח ח"ה לז ד) שאין לחייבו. אמנם בהר הקודש (עמ' ח-יא פנים חדשות סק"ג) הסתפק בדבר אך לבסוף כתב שלכתחילה ראוי לא לראות את מקום המקדש בשבת, אך בדיעבד אם ראהו אין לקרוע את בגדו במוצ"ש.

פרק ז: הנחיות הלכתיות לעולים להר הבית

עקרונות

- א. ככלל מותר לאנשי כוחות הביטחון להיכנס להר הבית לצורכי הביטחון¹²⁹.
- ב. בשגרה מבצעית יש להעריך מראש ולמעט באיסורים ככל הניתן (כמובא בהמשך פרק זה). אמנם, במקרה שישנה הקפצה להר הבית על מנת לטפל בהפרות סדר וכד' אין צורך למעט באיסורים אלא אך ורק להתמקד במילוי המשימה שלשמה הוא הוקפץ¹³⁰.
- ג. אין לבצע טיולים ואף לא סיורים לימודיים בכל שטח הר הבית.
- ד. סיור לאיש ביטחון חדש לשם לימוד והכרת הגזרה והמשימות השונות בהר הבית נחשב לצורך מבצעי ומותר לקיימו¹³¹, אך רצוי שיתלווה כח עזר לאנשי כוחות הביטחון שבפועל עוסקים בפעילות מבצעית שגרתית לשם כך¹³².

129. הגדרת צורך מבצעי וכן מי הוא המוסמך להגדיר האם צורך מבצעי מסוים מצדיק כניסה בטומאה ראה בהערה 68.

130. עפ"י אור זרוע חלק ב, קח שחילק בעניין מיעוט באיסורים בין מצב רגיל למצב שהטיפול הוא בהול.

131. עפ"י נו"ב תניינא סימן רי ו'המורים בקשת' עמ' 79 שאלה 42.

132. עפ"י כחיצים ביד גיבור ח"ב עמ' 41.

- ה. אין לנשים המשרתות בכוחות הביטחון להיכנס כלל להר הבית אם אין צורך בטחוני מובהק שמצריך דווקא את עלייתן.
- ו. במידה וקיים צורך בטחוני מובהק לעליית אשה המשרתת בכוחות הביטחון להר הבית, יש לעשות זאת רק אחרי קבלת תדריך מפורט מגורם הלכתי בעל זיקה לכוחות הביטחון.
- ז. במהלך הדברים יובאו עיקרי הלכות טהרה, אך כיוון שהם רבים ואי אפשר לפרטם במסגרת חיבור זה, מומלץ לעיין בספרי ההלכה השונים¹³³ לפני תהליך הטהרה.
- ח. בכל מצב של ספק, יש להיוועץ בגורם הלכתי בעל זיקה לכוחות הביטחון.

חיוב טבילה

- א. אסור להיכנס להר הבית ללא טבילה כהלכה בגלל חשש טומאת בעל קרי¹³⁴ (אדם שיצאה ממנו שכבת זרע בכל אופן שהוא), אלא אם כן מדובר בפיקוח נפש בהול ולא הספיק, או שאינו יכול לטבול לפני כן.
- ב. איש ביטחון המשרת בעיר העתיקה היודע שיש אפילו סבירות נמוכה ביותר שיצטרך להיכנס להר הבית במסגרת תפקידו (כגון שהוא רק בכוננות), חייב להטהר ע"י טבילה קודם לכן¹³⁵.

133. כדוגמא לכך ניתן למנות את הספר דרכי טהרה של הגר"מ אליהו, את הספר טהרת הבית ח"ג של הגר"ע יוסף ואת הספר אורות טהרה לרב זכריה בן שלמה ועוד.

134. מטומאת מת שאסור להיכנס עמה לחלקים מסוימים בהר הבית, לא ניתן להיטהר בימינו.

135. כן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל. לעניין ברכה על טבילה זו ראה בעמ' 78 סעיף ב.

- ג. באופן עקרוני אין צורך לחשוש סתם לטומאת זיבה, אמנם המחמיר לטבול דווקא במעיין מים חיים לשם היטהרות מטומאה זו, תבוא עליו ברכה¹³⁶.
- ד. מי שראה הפרשה יוצאת דופן ממקום הערווה וחושש שאכן מדובר בזיבה, במקביל לפנייתו לרופא, יפנה לגורם הלכתי בעל זיקה לכוחות הביטחון על מנת לברר כיצד להטהר, משום שתדריך הלכתי זה אינו מקיף את טהרת הזב.
- ה. אם טבל במקווה וידוע לו בוודאות שלא נטמא פעם נוספת לאחר שטבל, אין עליו חיוב נוסף לטבול פעם נוספת לקראת עליה להר הבית אף אם ישן¹³⁷.
- ו. בעניין התזמון של הטבילה ביחס לזמן העלייה ראה עמ' 84, סעיף ב.

136. כן כתבו בספר אל הר המור עמ' קמו, וע"ע בהרחבה בדברי הרב גורן בספרו "הר הבית", פרק כא.

137. כן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל. ואין לחשוש שנטמא בלילה כיוון שלדעת הרמב"ם (שאר אבות הטומאות ה, ד) יש צורך בהרגשה כתנאי להיטמאות מהתורה, ובאור שמח (איסורי ביאה ט, לב) כתב שאילו היה מרגיש בשעת השינה היה מתעורר מכך. אף לראב"ד (שם) שהשיג על הרמב"ם וסבר שאין צורך בהרגשה על מנת להטמא מכל מקום זהו רק כשבפועל ראה קרי ללא הרגשה, אך במקרה שהוא מסופק בכך, לכל השיטות מהתורה הוא לא נטמא מכך (כי סומכים על חזקת טהרתו כמובא בחזון איש טהרות סימן רטו ד"ה מג, א). מכל מקום ישנם מצבים שמדברי חכמים הוא נטמא לתרומה אף ללא ראיית קרי בפועל (ראה רמב"ם שם הלכה ה ו-טו), לכן במידה והוא מסופק אם נטמא בלילה (ובפרט אם הרהר לפני שנתו) ישאל רב כיצד עליו לנהוג או יטבול בשנית ובפרט אם עליו לעלות לאזור הרמה המוגבהת (אזור מחנה שכינה, והטעם לכך ראה בהערה 177).

וע"ע בעמוד 84 בסעיף ב ובהערות שם בעניין העולה לאזור מחנה שכינה ואזור עזרת הנשים מה דינו לעניין זה של הצורך בסמיכות הטבילה לעלייה.

דיני חפיפה ועיון

- א. לפני הטבילה צריך לחפוף היטב את שערור במים חמים (לא רותחים) ובסבון, ולסרקו לאחר הרחיצה על מנת ששערותיו לא יהיו דבוקות.¹³⁸
- ב. יש לרחוץ גם את שאר חלקי הגוף במים חמים ובסבון לפני הטבילה על מנת להסיר מן הגוף כל לכלוך.
- ג. במידה ויש לטובל זקן יש להקפיד לסרק את זקנו היטב לפני הטבילה.
- ד. לאחר החפיפה סמוך לטבילה, חובה לעיין בכל חלקי הגוף על מנת לאתר אם יש עליו חציצות שונות (ראה לקמן החציצות השונות), ומי שמרכיב משקפיים יעשה זאת באמצעותם. במידה ובדיקה זו לא נעשתה לפני הטבילה אלא לאחריה, לא יצא ידי חובה בטבילה.¹³⁹
- ה. בין החפיפה והעיון לטבילה אין להתעסק בשום דבר שיכול לגרום חציצה כגון צבע, דבק וכד'.
- ו. יש להסמיך את החפיפה ואת רחיצת הגוף לטבילה.¹⁴⁰
- ז. בכל מקרה שהחפיפה אינה סמוכה לטבילה¹⁴¹, יש לחפוף קצת מחדש את שערור, לעיין היטב מחדש בגופו ובשערור על מנת לאתר חציצות,
138. בעניין השאלה האם נתקנה חפיפה על ידי עזרא גם לגברים וגם לדיני תרומה וקודשים ראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן פח), בספר ושב ורפא (ח"ד סימן לט עמ' תנט ואילך) וכן בקובץ התורני נצה ישראל קובץ ה תש"ע (עמ' שיא-שטז).
139. אמנם עיין טהרת הבית ח"ג עמ' רעא הערה טז שאם חפף את כל גופו ולא רק מקומות שיש בהם שיער נחשב כעיון ויצא ידי חובת הטבילה.
140. שו"ע יו"ד קצט, ג.
141. אם הפער בין החפיפה לטבילה הוא בין שני חלקים של היממה (מעבר בין יום ללילה או להפך) אזי כל עוד הפער לא גדול משלוש שעות זה נחשב סמוך, אמנם אם הפער הוא בתוך אותו חלק של היממה (יום או לילה) אזי ניתן להקל שנחשב סמוך לטבילה כל עוד זה בתוך חמש שעות ובמקרים אלו אין צורך בחפיפה מחדש אלא ניתן להסתפק בעיון וסירוק מחדש בלבד (טהרת הבית ח"ג עמ' רע הערה טו).

לסרק את השיער פעם נוספת לפני הטבילה¹⁴² וכן לצחצח שיניים במידה ואכל לאחר החפיפה הראשונה¹⁴³.

ח. במקרה שעולה להר הבית בשבת, יש לעשות את כל ההכנות הנ"ל ביום שישי ולטבול בשבת¹⁴⁴. סמוך לטבילה, כיוון שאין באפשרותו לעשות חפיפה נוספת במים חמים מלבד החפיפה שעשה מלפני השבת, יסתפק בעיון מחודש בגופו ובשער¹⁴⁵, יצחצח את שיניו ויזהר מלגעת בדברים העלולים להוות חציצה¹⁴⁶.

ט. איש ביטחון שהוקפץ בשבת לשם עלייה להר הבית ולא עשה שום חפיפה מלפני שבת, יעיין בגופו ובשער¹⁴⁷ ויודא שאין עליהם חציצה, יצחצח את שיניו, ירחץ ויחפוץ את שער¹⁴⁸ במים קרים (ובמידה וטובל במקווה מחומם בנוסף לחפיפה במים הקרים ישפשף בידו את שער¹⁴⁹ בתוך המקווה) ויטבול¹⁴⁷.

142. טהרת הבית ח"ג עמ' רע הערה טו.

143. עפ"י טהרת הבית ח"ג עמ' רנא סע' ד.

144. עפ"י שו"ע יו"ד קצט, ה. שכן אסור להתרחץ במים חמים בשבת מצד גזירת מרחצאות (כמבואר בשו"ע סימן שכו, א), וכן מצד איסור בישול של המים הקרים החדשים שנכנסים לתוך הדוד ומתבשלים מהמים החמים שבתוכו. לאור זאת אין ברירה אלא לסמוך בדיעבד על החפיפה הראשונה שעשה מערב שבת, על אף הזמן הרב שעבר בין החפיפה לטבילה (כמבואר בשו"ע יו"ד קצט, ח).

במידה והיה במקוואות דוד שמש היה ניתן ברמת העיקרון להקל שירחץ את מיעוט גופו במים חמים ועל ידי כך יוכל לחפוץ לפחות את ראשו וכן מקומות אחרים שיש בהם שיער בגופו ולסמוך על ידי זאת את החפיפה לסמיכה, אלא שמסתבר שמערכות החימום במקוואות וכן במקומות המשמשים את כוחות הביטחון מחוממות בדוד חשמלי ולא על ידי דודי שמש, ועל כן אסור הדבר בשבת.

145. במידה וטובל במקווה מחומם כמובא בעמ' 80 סעיף ז, מסתבר שיוכל לעשות את החפיפה הנוספת בתוך המקווה על ידי שפשוף ידו בשער¹⁵⁰ ובכך יסמוך את החפיפה לטבילה מחדש.

146. עפ"י טהרת הבית ח"ג עמ' רמט-רנא.

147. עי' באהלה של תורה למו"ר הגר"י אריאל (ח"ה סימן סט) שכתב שבשעת הדחק ואונס גמור שאשה שלא טבלה ושיש לה שיער קצר וחלק שתרחוץ במים פושרים שחוממו בדוד שמש, אלא שבמציאות של כוחות הביטחון מערכות המים מתחממות על ידי דוד חשמלי ועל כן כתבנו לסמוך בשעת הדחק על חפיפה במים קרים כמובא

י. את ההכנות לטבילה יש לעשות במתינות ובנחת.

דיני חציצה

- א. בטבילה צריך כל הגוף לבוא במגע עם המים, ללא כל חציצה, לכן יש להסיר כל דבר החוצץ בין הטובל למי המקוה.
- ב. מה שרוב בני האדם מקפידים עליו (אפילו אם הוא אינו מקפיד) או שאדם זה עצמו מקפיד עליו, מהווה חציצה גם אם הוא מכסה רק חלק קטן מן הגוף או השערות¹⁴⁸.
- ג. אם החציצה נמצאת על חלק קטן מהגוף והוא אינו מקפיד עליה (וגם אנשים אחרים אינם מקפידים בכך) מעיקר הדין אינה חוצצת¹⁴⁹ אך נהגו (בעיקר בני אשכנז) להסירה לכתחילה¹⁵⁰.

בטהרת הבית (ח"ג, דיני טבילה, עמ' רמה, בסע' ג ובהערה ז שם) שכתב הגר"ע יוסף שאם חפפה שערותיה במים קרים ועיינה וראתה שלא הסתבכו השערות שעלתה לה טבילה וכמובן מדברי הרמ"א (סימן קצט, ב). ע"ע בפתחי תשובות (סימן קצט, סע' ב) שהביא את מחלוקת האחרונים בהבנת הרמ"א האם ההיתר בדיעבד הוא רק לאחר שטבלה או שמא אפילו שרק חפפה וטרם טבלה, ובנידונו שמדובר בשעת דחק (שנחשבת כדין די'עבד) נראה שניתן להקל בכך. בפרט ניתן להקל בכך אם בנוסף לכך יחפוץ (ללא סבון) על ידי שפשוף ידו את ראשו בתוך מי המקווה המחוממים. במידה ואכן נחשיב רק את החפיפה בתוך מי המקווה, מה שלא משתמש בסבון בחפיפה זו אינו מעכב ובפרט אם חפף את ראשו בסבון כשרחץ לפני הטבילה במים הקרים). סיבה נוספת להקל במקרה זה בתקנת עזרא של חפיפה היא שהדבר צריך עיון אם תקנת עזרא נתקנה גם לתרומה וקדשים כמובא לעיל בהערה 138.

148. שו"ע יו"ד קצח, א.

149. שו"ע יו"ד קצח, א.

150. רמ"א קצח, א וכן מובא בדרכי טהרה לגר"מ אליהו זצ"ל לחוש לדברי הרמ"א, אמנם בשעת הדחק גם לפוסקים כרמ"א ניתן לוותר על כך (עיי'ן שיעורי שבט הלוי קצח, א סק"ז). לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (טהרת הבית ח"ג דיני חציצה סעיף א) אין לנוהגים כשו"ע לחוש לדברי הרמ"א. וע"ע בדברי יעקב (לרב יעקב עדס), 'בענייני הר הבית ובית המקדש' (סימן ט ענף ג), שהסתפק האם תומרת הרמ"א נוהגת בטבילה זו.

- ד. צבע שנספג בעור ואין אפשרות להסיר אותו, אינו חוצץ¹⁵¹.
- ה. שאריות אוכל שבין השיניים חוצצות, לכן צריך לנקות היטב את הפה לפני הטבילה¹⁵² ובמידת הצורך אף להשתמש בקיסם לשם כך¹⁵³.
- ו. עיניים, אזניים ואף - יש להסיר מהם כל לכלוך (לשם ניקוי האוזניים רצוי להשתמש בקיסמים המיועדים לכך¹⁵⁴), בעלי עדשות מגע יסירו אותן לפני הטבילה¹⁵⁵.
- ז. יש לגזוז את הציפורניים ולנקות לכלוך מהן, ובפרט בחלק הבולט מן הבשר¹⁵⁶.
- ח. יש להסיר כינים מן השיער ככל שניתן, אמנם לגבי קשקשים ניתן להסתפק בחפיפת השיער ורחיצתו¹⁵⁷.
- ט. גלד שעל הפצעים - אם הוא רך אינו חוצץ. במידה והגלד קשה, ניתן לרככו על ידי מים חמים¹⁵⁸.

151. עפ"י שו"ע יו"ד סעיף יז וש"ך ס"ק כא.

152. שו"ע יו"ד קצח, כד.

153. שיעורי שבט הלוי (קצח, כד סק"א). לגבי שימוש בחוט דנטלי נחלקו הפוסקים אם ראוי להשתמש בו (ראה דרכי טהרה פרק טז סעיף ל ובשיעורי שבט הלוי שם).

154. אמנם אם לא מצויים לו קיסמים וצריך לבצע את משימתו ניתן להחשיב זאת כשעת הדחק ולהתיר זאת כמובא לעיל בהערה 150 בשם שיעורי שבט הלוי. מכל מקום גם אז יקפיד לפחות על הלכלוך שנראה מחוץ לאוזן (דרכי טהרה פרק טז) וינקה באצבעו בתוך נקב האוזן.

155. בעדשות קבועות שישנים עמן יש המתירים לטבול עמן אף לכתחילה (טהרת הבית ח"ג דיני חציצה סעיף ד).

156. אמנם אם לא מדובר בכניסה חד פעמית אלא הוא משרת בהר הבית זמן ממושך יותר וטובל תדיר ניתן להסתפק בגזיזת ציפורניו פעם בשבוע, כן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל.

157. עפ"י טהרת הבית דיני חציצה סעיף יח והערה כא שם.

158. עפ"י שו"ע יו"ד קצח, ט.

י. סתימה קבועה, כתר קבוע, וכד' - אינם חוצצים, ואף בסתימה זמנית ניתן להקל¹⁵⁹.

יא. פלטה ליישור שיניים חוצצת, ויש להוציאה מהפה לפני הטבילה.

יב. תפרים - בשעת הדחק ניתן לטבול עמם, אמנם אם הם עשויים להיעלם מאליהם אינם חוצצים אף לכתחילה¹⁶⁰.

יג. יש להסיר מן הגוף שעונים, תכשיטים וכד' לפני הטבילה. במידה ולא הסירם אך הם היו רופפים - אינם חוצצים¹⁶¹.

ברכת הטבילה

א. אם ברור לאיש הביטחון שלא טבל מאז שנטמא לאחרונה צריך לברך (בשם ומלכות): "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על הטבילה"¹⁶².

ב. איש ביטחון הטובל לשם כוננות, אך כלל אינו בטוח שבפועל יכנס להר הבית לא יברך את ברכת הטבילה¹⁶³.

159. טהרת הבית ח"ג דיני חציצה סעיף לב.

160. טהרת הבית ח"ג עמ' סה.

161. טהרת הבית ח"ג דיני חציצה סעיף כה ובהערה שם ושיעורי שבט הלוי קצח, כג סק"ד.

162. כן כתב במקראי קודש (לרב הררי) הלכות יום הכיפורים (פרק ב הערה נט) בשם הגר"א נבנצל, וכן כתב לברך בספר קב ונקי בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (סימן תרצב), וכן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל. גם מדברי הגרש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה ב-ג סימן נח משמע שיש לברך על טבילה לשם כניסה להר הבית. אמנם מהרב זלמן מנחם קורן שמעתי ששאל את הגרש"ז אויערבאך האם יש לברך על הכניסה ולא לחוש לעניין הברכה לדעת הראב"ד (כמובא לעיל בעמ' 27 ואילך מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בעניין קדושת הר הבית בזמן הזה), וענה לו הגרש"ז אויערבאך שאכן יש לחוש לכך ולא לברך מספק. מעין זה שמעתי גם מהרב דוד דודקביץ שהגרש"ז אויערבאך אמר לו שלא לברך על עלייה להר הבית, וצל"ע.

163. מעין זה כתב גם הרב דב ליאור בשו"ת דבר חברון (ח"ג סימן שעג), וע"ע בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סימן כז אות יא-יב).

ג. כיוון שבמקוואות גברים רבים באופן כללי המקום איננו ראוי לברכה (ובפרט אם המקלחות נמצאות באותו חדר שבו טובלים), לאחר ההכנות לטבילה יצא לחדר החיצוני שבו מתלבשים, ילבש כיפה ויכסה את ערוותו על ידי כריכת מגבת סביב גופו באופן מהודק¹⁶⁴ ויברך שם על הטבילה ומיד ילך לטבול¹⁶⁵.

ה. בשעת הברכה בחדר החיצוני יקפיד לא לברך מול אנשים שאינם לבושים אלא יטה את פניו וגופו מהם ואז יברך¹⁶⁶.

הטבילה

א. יש לוודא שהמקווה כשר לטבילה שחיובה מן התורה (כמו מקווה נשים, מכיוון שישנם מקוואות גברים שיש בהם מים שאובים)¹⁶⁷.

164. עפ"י קצוש"ע ה, יז. במידה והמגבת לא הדוקה מספיק על גופו צריך בנוסף לחצוץ בין ליבו לערווה על ידי חיבוק ידיו את גופו (עפ"י משנה ברורה עד סק"א).

165. וכן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל. ומה שכתבנו שיש לברך על טבילה זו לפניה 'עובר לעשייתן' על אף שבטבילת נדה נחלקו השו"ע והרמ"א בכך (ראה שו"ע יו"ד סימן ר), כן כתב מו"ר הרב יעקב אריאל בשו"ת באהלה של תורה ח"ד עמ' 203, עי"ש טעמו.

166. ועצימת עיניים בלבד או הטיית ראשו בלבד איננה מועילה (משנה ברורה עה ס"ק כט).

167. שכן בטבילה שנצרכת מהתורה, ובפרט לעלייה למחנה שכינה שיש בה כרת, יש להחמיר שלמקווה יהיה גם אוצר השקה וגם אוצר זריעה. אמנם, מעיקר הדין ניתן להסתפק גם במקווה שיש לו רק אוצר השקה או רק אוצר זריעה כמובא בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א קיא) וכיוצא בזה כתב הרב דב ליאור בשו"ת דבר חברון (ח"ג סימן שצח תשובה לג) שניתן להסתפק באוצר השקה בלבד (וע"ע בחזו"א יו"ד קכג שכתב שעדיף לעשות אוצר זריעה בלבד ולא אוצר השקה). ברמת העיקרון ניתן לטבול במקווה הצמוד למקווה כלים שרואים את חורי הזריעה וההשקה בבור הטבילה, אולם נכון לברר זאת אצל האחראי.

- ב. מקווה הגברים ברח' העומר 12 ברובע היהודי בעיר העתיקה, הוא המקווה היחיד שנכון לכתובת חוברת זו כשר לטבילה לשם עלייה להר הבית (מומלץ לברר מראש זמני פתיחה עדכניים)¹⁶⁸.
- ג. יש להקפיד להתפנות לפני הטבילה¹⁶⁹.
- ד. יש להקפיד שכל גופו ללא יוצא מן הכלל (כולל שערות ראשו וזקנו) ייכנס לתוך מי המקווה בצורה מלאה.
- ה. בעת הטבילה - אין צורך לפתוח את הפה והעיניים, אך לא יסגרם בחזקה¹⁷⁰.
- ו. מעיקר הדין מספיקה טבילה אחת בלבד¹⁷¹.

168. נכון לכתובת חוברת זו זמני פתיחת המקווה הם: בימי חול - מ-3:30 (לפנות בוקר) עד 9:00, בערב שבת וחג עד 8:30 ולאחר מכן מ-11:00 עד 17:00 (בשעון קיץ), ובשבת עד 10:00. אמנם יש להתעדכן מעת לעת על זמני הפתיחה והסגירה. מקווה נוסף מחוץ לעיר העתיקה שכשר לטבילה זו הוא המקווה בשכונת הר חומה, רח' הרב מן ההר 6, ושעות הפתיחה שלו הן 5:00-10:00 בבוקר.

169. ביאור הלכה, סימן תרו ד"ה משום.

170. שו"ע יו"ד קצח, לח-לט.

171. כן כתב לי מו"ר הרב יעקב אריאל, וכן מובא בטהרת הבית ח"ב סימן טו סעיף ה, ובטבילת אשה נדה יש נשים שנהגו לטבול פעמיים ויותר כמובא שם. ועל אף שבעלייה לרמה המוגבהת (אזור בו מצוי מחנה שכינה) היה יותר מקום לומר שדינה שווה לדין אכילת תרומה (כמובא בהערה 183) שגזרו בה לא לטבול פעמיים גם במקוה שיש בו למעלה מארבעים סאה (ראה בהרחבה בטהרת הבית שם בהערה ה בדעת הש"ך בשם ריב"ש), מכל מקום יש צד לומר שגזירה זו לא נאמרה כשמברך על הטבילה, וכן כשאינו יוצא מהמקווה וטובל בשנית אלא טובל פעמיים בהיותו בתוך המקווה כמובא בטהרת הבית שם (ובפרט הדבר נכון במקוואות שלנו שמיועדים לטבילה ולא לרחיצה לשם צינון כבזמן חז"ל).

- ז. מותר לטבול אף בשבתות וימים טובים¹⁷², והמיקל לטבול במים חמים בימים אלו יש לו על מי לסמוך, ובתנאי שיתכוון לטבול לשם מצוה ולא על מנת ליהנות בשהייתו במים¹⁷³.
- ח. במידה ועל איש הביטחון להכנס להר הבית בתשעה באב, יחפוץ ויטבול קודם (ערב תשעה באב) ויעלה למחרת, כל עוד הוא אינו חושש שנטמא מחדש בין הטבילה לכניסתו להר הבית. במידה ולא הספיק לטבול לפני תשעה באב או שחושש שנטמא מחדש, יחפוץ ויטבול אף ביום תשעה באב¹⁷⁴.

172. שו"ע או"ח סימן שכו, ח. לעניין חפיפה כשטובל בשבת וביום טוב ראה לעיל בדיני חפיפה ועיון, סע' ח-ט.

173. עפ"י פסקי תשובות סימן שכו אות ב וסימן תקיא אות ח ובהערות שם, ובפרט שעל ידי טבילה במים חמים יוכל לעשות חפיפה נוספת במים החמים של מי המקווה ובכך להסמיך מחדש את החפיפה לטבילה.

174. עפ"י שו"ת באהלה של תורה למו"ר הרב יעקב אריאל, ח"ד סימן כג.

ט. מנהג האשכנזים לא להתרחץ לאחר הטבילה במקווה¹⁷⁵, אמנם גם לשיטתם לאחר יציאתו מן המקווה מותר להתרחץ¹⁷⁶.

י. אם הלך לשירותים לאחר הטבילה והיה שינוי במתן השתן או במראהו יש לטבול שנית מחשש לתערובת קרי ולכל הפחות יש להחמיר בכך כשעולה לאזור הרמה המוגבהת¹⁷⁷.

175. רמ"א יו"ד רא, עה, במקור דין זה שהרוחץ נטמא שוב נאמר רק על תרומה, ולא לחולין (כמובא במסכת שבת יד, א וברמב"ם הלכות שאר אבות הטומאות ט, א), ומדברי הרמב"ם נראה שגם לתרומה אין זה איסור רחיצה אלא דין שהרוחץ שב ונטמא טומאה מסוימת. אלא שהרמ"א כתב על כך שנהגו לאסור זאת (כמובא בהרחבה בטהרת הבית ח"ג דיני חציצה סעיף נא ובהערה שם), ודינו של הר הבית הוא כחולין לעניין זה כמובא בדברי הגרש"ז אויערבאך במנחת"ש ב-ג נח (בניגוד למנחת יצחק ח"ה סימן א, וח"ו סימן קלב שסבר שיש צד להחיל גדר של תרומה על כל הר הבית כמובא בהערה 183).

על אף שבעלייה לרמה המוגבהת (אזור מחנה שכינה) שחמור מתרומה, היה מקום לטמא מן הדין מחדש את המתקלח בג' לוגין של מים שאובים לאחר שטבל (כמובא במנחת יצחק ח"ז סימן מב, וכן באגרות משה חו"מ ב, נד אות ג, שגזרו טומאה זו גם לביאת מקדש ולא רק לאכילת תרומה), מכל מקום נראה שכיום שממילא יש עליו טומאת מת לכן לא תחול עליו טומאה קלה זו מדין "שבע ליה טומאה" (המובא במנחות כד.), שפירושו שטומאה קלה כלל לא חלה על טומאה חמורה כאשר היא לא מחדשת בה דבר (וראה עוד בעניין "שבע ליה טומאה" בשערי ישר שער החזקות פרק כא), ואחד הסימנים לקלילותה של טומאה זו הוא בכך שהיא לא מצריכה את האדם הנטמא לחכות להערב שמש לאחר שטבל. כמו כן עיין בפני יהושע על הגמרא בשבת דף יד. שמדבריו משמע שגזירה זו נגזרה אך ורק לתרומה אך לא לקודש ולביאת מקדש, ויש שהסבירו בטעם הדבר שלאחר שגזרו זאת על תרומה, לא היה צורך כבר לגזור זאת על קודש ועל ביאת מקדש (ראה בעיוני המתיבתא על שבת שם בהערה).

וע"ע ב"מעלין בקודש" ית, מאמרו של הרב עזריה אריאל בנספח שהציע מספר דרכים להתרחץ בלי להיטמא מחמת הרחיצה: א. לרחוץ את הגוף ואת הראש בנפרד זה מזה, ובין הרחיצות יסגור את הברז לרגע אחד או יתנגב. ב. שינוי מסדר הרחיצה, שתחילת הנפילה לא תהיה על הראש, ואחר כך ניתן יהיה להמשיך כרגיל.

176. שיעורי שבט הלוי סימן קצח, סעיף מח ס"ק יב.

177. עפ"י משנה מסכת מקוואות (ח, ב) ורמב"ם (שאר אבות הטומאות ה, ו-טו) שלתרומה החמירו בראיית מים עכורים או חלוקים באופנים מסוימים. וכיוון שהחובה להשמר מכך היא דווקא לתרומה, כתבנו שיש להחמיר בכך במיוחד באזור הרמה המוגבהת (שבו מצוי מחנה שכינה) שכן לדעת הגרש"ז אויערבאך במנחת שלמה (ב-ג נח)

האזורים המותרים בכניסה¹⁷⁸

א. אין להיכנס אף לאחר טבילה לתוך תחום השטח המסומן בין הקווים הצהובים לכחולים במפה המצורפת בעמ' 114 (כלומר, יש להתרחק מה'רמה' המוגבהת מצד צפון ומערב מרחק של 12 מטרים, בדרום יתרחק מהרמה עד לסמוך לאזור הכוס ('אל כאס'), ובמזרח יש להיצמד לשביל הצמוד לחומה), אלא אם כן אופי הפעילות המבצעית מחייב כניסה לתחום זה.

ב. אף אם אופי הפעילות המבצעית מחייב כניסה לשטח המסומן בין הקו הצהוב לכחול (במפה המצורפת בעמ' 114), יש להתרחק ככל שניתן מהתחום המסומן בקו הכחול בתוך השטח של 'הרמה' המוגבהת כל עוד אין פגיעה בפעילות המבצעית.

ג. אנשי כוחות הביטחון שהוקפצו להר הבית ולא יכלו לטבול לפני כניסתם להר הבית, אין להם להיכנס לשטח הר הבית מעבר לגבולות המסומנים באדום בגבול הדרומי והצפוני (במפה המצורפת בעמ' 114), אלא אם כן הדבר פוגע בפעילות המבצעית שלשמה הם נשלחו. שער המוגרבים הממוקם בצד הדרומי של הכותל המערבי ייתכן שכלול בתוך התחום המקודש¹⁷⁹. לכן, במידה ונאלצו להיכנס דרכו יפנו מיד ימינה אם אכן ניתן הדבר.

שאר הר הבית אינו נידון כתרומה או כקודש אלא כחולין עי"ש, ומה שכתבנו שיש להחמיר בכך בכל שטח הר הבית זה מכיוון שבשו"ת מנחת יצחק (ח"ה, א וח"ו, קלב) השווה בין הר הבית כולו לאכילת תרומה ולא סבר כגרש"ז ששאר ההר (למעט מחנה שכינה) נידון כחולין.

178. המפה בעמ' 114 סומנה ע"פ שיטתו של הרב זלמן מנחם קורן (למעט גבולות ה'חיל' כמובא בהרחבה בהערה 49), שרבים הרבנים העוסקים בסוגיית הגבולות בתוך הר הבית הפוסקים ברמה העקרונית כשיטתו.

179. ראה לעיל הערה 51.

ד. כאשר ישנו צורך מבצעי המחייב כניסה לתוך כל האזורים ב'רמה' המוגבהת (כולל כניסה לכיפת הסלע), מותר להיכנס לכל מקום בהר ללא הגבלה, ואפילו בטומאה מדין 'פקוח נפש' הדוחה איסור זה של כניסה בטומאה למקום המקדש, ומכל מקום ישמור ככל הניתן על הדינים המיוחדים הנוגעים לאזור זה כמובא בהמשך פרק זה.

ה. טיסה במסוק או במטוס (וכן הטסת מזל"ט) בדיוק מעל שטח הר הבית אסורה, ויש לטוס רק בסמוך אליו. לצורך מבצעי ניתן לטוס אף מעל שטח הר הבית, ועל הטסים במסוק או במטוס לטבול לפני כן ולשמור ככל האפשר על הגבולות המבוארים לעיל¹⁸⁰.

ו. הכניסה לכל חלקו המזרחי של בניין ה'מחכמה' שמוגבה מעל שטחו של הר הבית (כולל גגו) מותרת רק לאחר טבילה כהלכה, אמנם נחלקו הפוסקים האם יש לברך על טבילה זו¹⁸¹.

דינים הנוגעים לעולה על הרמה המוגבהת

א. במידה ומבחינה מבצעית נדרשת כניסה לתחום מחנה שכינה (אזור הרמה המוגבהת¹⁸²) ישנם דינים מיוחדים שחלים על העולה לאזור זה.

180. במידה והטיסה מתבצעת מעל למחנה שכינה (אזור הרמה המוגבהת) יש להקפיד ככל הניתן על הדינים המיוחדים שנוגעים לאזור זה, כמובא בעמ' הבאים.

181. כמובא בעמ' 61 ובהערות 93-94 שם.

182. באופן מדויק יותר, מדובר בשטח הנמצא בין הקווים הכחולים במפה המצורפת בעמ' 116, אמנם נראה שיש להמנע במידת האפשר מכל אזור הרמה המוגבהת משתי סיבות עיקריות:

- א. קשה לתחם כשנמצאים בפועל בשטח בדיוק את מיקומם של הקווים הכחולים.
- ב. לשיטת הרב גורן (כמובא בהרחבה בעמ' 38) מחנה שכינה נמצא קצת יותר מערבה מהרמה המוגבהת ופולש מעבר לקווים הכחולים שבמפה המצורפת, ועל אף שבחוברת זו על פי פוסקים מובהקים נקטנו כשיטת הרב זלמן מנחם קורן ועל פיה שרטטנו את הגבולות במפה המצורפת (כמובא בהרחבה בעמ' 41-42), מכל מקום נראה שבצירוף לסיבה הראשונה כדאי לחוש בעניין זה לפחות לכל שטח הרמה המוגבהת.

ב. על אף שבאופן כללי יש צד להחמיר ולהסמיך את הטבילה לעלייה כמה שניתן¹⁸³, מכל מקום היודע מראש שבמסגרת משימתו עליו לעלות לאזור הרמה המוגבהת, או מזרחה מהרמה (האזור שתחום בין הקווים הכתומים במפה המצורפת בעמ' 114 - אזור עזרת הנשים), במידת האפשר יטבול יום קודם עלייתו¹⁸⁴ (ויימנע מקשר אישות עם אשתו), ורק אז יכנס לאזורים אלה¹⁸⁵.

183. שכן לדעת המנחת יצחק ח"ה סימן א וח"ו סימן קלב (ומעין זה ראה בספר אל הר המור עמ' לב הערה יט) יש צד לדמות עלייה להר הבית לאכילת תרומה, ובאכילת תרומה מצינו שלכתחילה רצוי לא להתפנות בין טבילה לאכילתה מחשש למראה שתן חריג שמצריך טבילה מחודשת מחשש שאריות קרי (ראה משנה ברורה תנז ס"ק כא). אמנם לדעת הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה ב-ג סימן נח), הנכנס להר הבית בלבד (ולא נכנס למחנה שכינה) דינו כחולין וממילא לא יהיה מקום לחוש לשיטתו לחומרה זו (ובפרט שבכניסה בטומאה להר הבית בלבד ללא כניסה למחנה שכינה מתחייבים מלקות בלבד, בניגוד לתרומה שחייבים עליה מיתה בידי שמיים).

ועל אף שכשנכנס לתחום מחנה שכינה (אזור הרמה המוגבהת) שישנו שם איסור כרת יש יותר מקום לדמותו לאכילת תרומה שהעונש על אכילתה בטומאה הוא מיתה בידי שמיים הקלה מכרת, מכל מקום ראה בהערה 185 מה שכתבנו שאפשר יהיה לוותר על הטבילה הסמוכה לעלייה כאשר הוא טובל כבר פעם אחת יום קודם מחמת 'טבול יום' (וראה עוד מה שכתב בעניין זה בדברי יעקב (לרב יעקב עדס) 'בענייני הר הבית ובית המקדש', סימן י ענף ג).

184. או לחילופין יטבול במהלך שעות היום ויוכל להיכנס להר הבית מיד לאחר שקיעת החמה.

185. 'טבול יום' זהו אדם שטבל אך לא המתין עד לשקיעת החמה להשלמת תהליך טהרתו, והוא אסור בכניסה לעזרת הנשים מדברי חכמים (רמב"ם ביאת המקדש ג, ו), ולמחנה שכינה מהתורה ואף כרת הוא חייב על כך (ראה נזיר מה. ובדעת הרמב"ם ראה תשובת בנו ר' אברהם בשו"ת מעשה נסים סימן ג וע"ע באבני נזר יו"ד סימן תנא אות ח).

על אף שבימינו ממילא איש הביטחון העולה לאזורים אלו טמא בטומאת מת, מכל מקום יש עניין למעט באיסורים כמה שניתן (כמובא בהערה 193). לכן, על מנת להסיר ממנו את טומאת הקרי כראוי לאזור זה יהיה עליו לטבול ולהמתין מלהיכנס לאזורים אלו עד לשקיעה על מנת שבכניסתו לא ייחשב 'טבול יום'.

למרות שבאופן עקרוני היה מקום לחייב טבילה נוספת סמוך לעלייה, ובפרט ברמה המוגבהת (אזור מחנה שכינה) ששם יש יותר מקום לדמותו לתרומה (כמובא בהערה 183) וכן לאור המשנה (יומא ג, ג) שכתבה ש"אין אדם נכנס לעזרה לעבודה

ג. במידה ועתיד לעלות לאזור זה, יכוון לפני הטבילה שהוא נטהר לשם עלייה למחנה שכינה¹⁸⁶.

ד. באופן כללי לאחר שטבל, כל הסחת דעת משמירת גופו שלא נטמא בקרי מחדש, מצריכה טבילה (והמתנה עד לשקיעת החמה) לפני שייכנס בשנית לאזור זה¹⁸⁷.

אפילו טהור עד שיטבול¹⁸⁶, ונחלקו הראשונים האם דין זה נוהג דווקא כשנכנס לעבוד או שמא בכל כניסה לעזרה (ראה רמב"ם, ביאת המקדש ה, ד ולעומתו רש"י יומא ל, א, ד"ה לעבודה, ותוס' שם ד"ה אין אדם, וכן בשערי היכל בהוצאת מכון המקדש על מסכת יומא מערכה סב שסיכם גדר טבילה זו בהרחבה), מכל מקום נראה שכיוון שהדבר הוא רק בגדר 'דחוייה' מצד הצורך למעט באיסורים והדבר כלול בטרחה גדולה, אין הוא מחוייב בשתי טבילות אלו (ראה מנח"ש א סימן ז).

לאור זאת, פשוט שכיוון שאנו מסתפקים בכך שיטבול פעם אחת בלבד שיש להעדיף את הטבילה המוקדמת ושימתין עד לשקיעה, כיוון שבטבילה זו הוא יוצא מגדר של 'טבול יום' שחומרנו גדולה יותר מאשר החשש להיטמאותו בשינה או בזמן מתן שתן ובפרט שיש לו חזקת טהרה כמובא בהערה 137 (ומה שאין חוששים ל'טבול יום' גם לגבי החשש של שאריות הקרי שעלולות להיות מצויות בשתן ראה בדברי יעקב 'בענייני הר הבית ובית המקדש', בסימן י ענף ה).

מכל מקום אם מתאפשר הדבר, ויכול לטבול כל יום ובכך גם לא להיות 'טבול יום' וגם להסמיך את הטבילה לעלייה כמה שניתן יש בכך מידת חסידות, אך כאמור אי אפשר לחייב דבר זה. אמנם נראה שבמידה ואכן לאחר הטבילה יהיה לו חשש שנטמא מחדש הן בשינה והן במתן שתן, יטבול בשנית על מנת להיטהר מספק הטומאה העכשווית כיוון שזוהי לא טרחה קבועה אלא מקרה חריג חד פעמי.

186. כמובא במסכת חולין (לא, א) שרק לחולין לא צריך כוונה וע"ע במסכת יומא (ל, ב) ובשערי היכל, מכון המקדש (שם), מערכה סב מה שהביאו בשם הליקוטי הלכות וע"ע בערוך השולחן העתיד הלכות מחוסרי כפרה סימן רלה, ד). כמו כן טבילה שלא נעשתה לשם מגמה זו אלא לשם חולין ואפילו לשם אכילת תרומה לא מועילה לקודש כמובא במסכת חגיגה (יח, ב). ומה שכתבנו להחמיר בכך רק במחנה שכינה זה משום ששאר הר הבית נידון כחולין לעניין זה כמובא במנחת שלמה ב-ג נח, ורק את הביאה למקדש (=מחנה שכינה) דימה הגרש"ז אויערבאך לקודש.

187. עפ"י מסכת יומא (ל, א), רמב"ם שאר אבות הטומאות (יג, ג), ערוך השולחן העתיד (קמז, ז) ומקדש דוד (טהרות סימן לט סק"ג ד"ה והנה). ועל אף שממילא הוא טמא בטומאת מת עדיין יש צורך להטהר באופן השלם ביותר משאר הטומאות שעליו כמובא בהערה 193.

מדברי הרב פיינשטיין באגרות משה (ח"מ ב סימן נד אות ג) משמע שעל אף שבדרך כלל מקישים בין דין אכילת קודש לביאת מקדש כיוון שחומרם שווה,

ה. במידת האפשר יש להמנע מלהכניס לאזור זה כל חפץ שאיננו הכרחי לצורך הפעילות המבצעית¹⁸⁸.

ו. יש להמנע במידת האפשר מלהכניס לאזור זה כל בגד (כולל טלית קטן¹⁸⁹) שלא נצרך לפעילות המבצעית ולהעדיף בגדים טרמיים (גופיה

מכל מקום בדברים שמטמאים רק באכילה ולא במגע לא עושים היקש בין ביאת מקדש לאכילת קודש. כראייה לכך הביא הרב פיינשטיין את דין הסחת הדעת ביולדת (ראה בידה עא, ב) שלפי רש"י (ד"ה צריכה טבילה וד"ה אינה צריכה) לדעת בית הלל על אף שהיולדת הסיחה את דעתה, מכל מקום היא איננה צריכה טבילה נוספת לביאת מקדש, למרות שלאכילת קדשים היא חייבת בטבילה. על אף שלפי דברי האגרות משה היה ניתן לומר שדין הסחת דעת בנידוננו לא יצריך טבילה נוספת שכן הסחת הדעת פוסלת את הטבילה רק בדברים שנאסרו באכילה ולא במגע בלבד (כמובא במקדש דוד טהרות לט, ג ובחזון איש טהרות סימן י סק"ד), מכל מקום נראה לומר שכל מה שאמרו שהסחת הדעת פוסלת רק באכילה ולא במגע בלבד זהו רק כאשר הסחת הדעת הייתה מאכילת התרומה בלבד, אך אם הסחת הדעת הייתה הסחת דעת גמורה מכך שגופו נשמר בטהרה, אזי הסחת הדעת שכזו תפסול גם במגע ולא רק באכילה (כמובא בקרן אורה על זבחים צט, א ובמקדש דוד טהרות סימן לט וסימן מה), וממילא תצריך טבילה מחודשת גם לביאת מקדש.

188. שכן אסור מהתורה להכניס כלים טמאים למחנה שכינה כמבואר לעיל עמ' 25. אמנם כלים העשויים מפלסטיק ומגומי אינם מקבלים טומאה (עפ"י רמב"ם כלים א, הלכות א, ה-ו, חזו"א יו"ד מקוואות סימן קכו סק"ז וע"ע בספר טהרת פתחים לרב הלפרין ח"ב סימן ד מה שכתב בעניין כלים העשויים מגומי המופק משרף עץ).

189. כן כתבו בספר "קב ונקי" (סימן תרצב) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ובשו"ת אור לציון (ח"ג סימן ל, ד). ועל אף שיש מקום לומר שתבוא מצוות עשה של ציצית ותדחה את לא תעשה של איסור הכנסת כלים טמאים למחנה שכינה, מכל מקום נראה שאין לומר כן מכמה סיבות: א. לשיטת רש"י (עירובין קד) יש בהכנסת כלים טמאים למחנה שכינה איסור כרת ובאיסור כזה אין אומרים 'יבוא עשה וידחה לא תעשה', וכיוצא בזה כתב בספר חבלים בנעימים (ח"ג או"ח סימן טו אמנם עיין הגהת הגר"א על רש"י שם שכתב שנפלה בדברי רש"י טעות סופר). ב. יש אומרים שכאשר אין תכלית אין עשה של ציצית דוחה איסור לא תעשה (עיין תוספות יבמות ד, ב ד"ה דאפילו. אמנם עיין בדברי הגרי"ד סולוביצ'יק ב'שיעורים לזכר אבא מארי' ח"א עמ' רכ-רמ שלפי דבריו יש אופנים שגם כשאין תכלית עדיין אומרים עשה דוחה לא תעשה ואכמ"ל). ג. בגמרא במסכת זבחים (צז, ב) אמר רבא שאין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש (ונחלקו האחרונים מה כלול בגדר זה, עי' קהילות יעקב, יבמות סימן ה ועוד). ד. בשערי ישר (ג, כה) כתב שלא אומרים עשה דוחה לא

טרמית וכד') שעשויים מחומר סינטטי¹⁹⁰, ובפרט בגדים כאלה שאין בהם אפילו חוט אחד שאיננו עשוי מחומר סינטטי¹⁹¹.

ז. גם מדיו ובגדיו שהוא חייב להכניסם מבחינה מבצעית לאזור זה יכולים להטהר באופן קליל מטומאת מדרס ובכך להמעיט מחומרת האיסור בהכנסתם לתחום מחנה שכינה.

תעשה כשהלאו הוא איסור בחפצא (כדוגמת איסורי הנאה) ושיש לו תוכן מסוים מצד עצמו. בנידוננו חובת שילוח טמאים מן המחנה נובעת מקדושת המקום, הלכך עשה לא ידחה את הלאו כיוון שהקדושה תיפגם בכך. ה. מצוות ציצית איננה מצווה חיובית שהרי הוא יכול להמנע מללכת עם בגד של ארבע כנפות, ובמצווה כזו יש אומרים שלא חל הכלל של עשה דוחה לא תעשה (ראה כתבי יד קהילות יעקב החדשים, יבמות סימן ח ו-כב). אמנם יש לציין שלדעת המאיר לעולם (א ד"ה אמנם שבת) אין לומר שאין עשה דוחה לא תעשה במצוות ציצית מצד כך שאין זה חיוב גמור ללכת עם ציצית ושהוא יכול להמנע מכך. ו. בספר מקדש מלך (לרב פרנק עמ' קסח-קסט) כתב על פי הספרי (נשא ה, ג) שמי שמכניס כלי טמא לעזרה עובר גם על עשה של "מזכר עד נקבה תשלחו" וכיוצא בזה כתב במנחת חינוך (מצוה שסג, ב), וממילא לפי דבריהם פשוט שאין אומרים שעשה ידחה לא תעשה ועשה.

190. כן כתב בספר "קב ונקי" (סימן תרצב) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שישתדל ללכת עם בגדים סינטטיים ככל הניתן (שאינן בהם כלל טומאת כלים מפני שהם עשויים מנפט, שהוא "דבר הגדל בים"). בעניין קבלת טומאה בבגדים שעשויים מחומר סינטטי, ובפרט בבגדים העשויים בדרך אריגה וטווייה, ראה בהרחבה בטהרת הבית (ח"א עמ' תז-תט) ובספר שערי טהרה (לרי"מ שטרן) סימן טז, ולעומת זאת ראה בשו"ת מנחת שלמה (תניינא ב-ג סימן עז אות ב) וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד קיח). לדעת האגרות משה (יו"ד ח"ג, ג) בגדים העשויים מניילון נידונים ככלי אדמה שאינם מקבלים טומאה.

191. כמובא ברמב"ם כלים (א, ג), וע"ע בספר אהבת חסד לרבי אברהם מטשכנוב על מסכת כלים פרק יז משנה יג בעיטורי זקנים שם. אמנם לדעת הרב פיינשטיין המובא בהערה הקודמת לדון בגדים אלו ככלי אדמה, לא יקבל הכלי טומאה אף על ידי חוטים אלו (ראה ספר "טהרת כלים" חלק א פרק א הלכה ו-ז סעיף ב). לכן, במידה וברירת המחדל היחידה היא ללבוש בגדים טרמיים שהחוטים המעורבים בהם אינם עשויים מחומר סינטטי, פשוט שיש להעדיפם על בגדים רגילים שאינם עשויים כלל מחומר סינטטי.

על כן, יש לייחד לשם כניסה לאזור זה סט מדים חדשים (ובגדי לבנים¹⁹²), ולטהרם על ידי הטבלתם במקווה¹⁹³. לאחר הטבלתם ימתין

192. אמנם כובע מצחיה, חגורה וכל דבר שאין בו שלושה על שלושה טפחים איננו טמא בטומאת מדרס ואין צורך להטבילו (רמב"ם כלים כב, א). את הגרביים יש לטבול על אף שאין בהן ג' על ג' טפחים כיוון שהן ראויות למדרס (ראה רמב"ם שם, משנה כלים כז, ד וברמב"ם הל' כלים כג, ג).

193. בעניין טומאת מדרס ראה לעיל עמ' 25. ועל אף שהבגד אסור ממילא בכניסה למחנה שכינה מחמת טומאת המת שעליו, מכל מקום כיוון שיש למעט באיסורים ככל הניתן נראה שיהיה עליו לטהרו מטומאה זו ולהקפיד שלא יטמא בטומאה זו בשנית, שכן מצינו שכאשר יש שתי טומאות על האדם הוא לוקה על כל טומאה וטומאה בפני עצמה (כמבואר במקדש דוד, קדשים, סימן לח, ד וע"ע בשיעורי ר' גרשון על יבמות ז, ב ד"ה עוד וד"ה תדע שכתב שאם מתחייב על לאו אחד משני גורמים אזי על אף שלוקה פעם אחת מכל מקום בדיני שמיים חייב שתיים), וממילא נראה שהוא הדין בבגד טמא, שעל אף שהוא נשאר טמא מצד טומאת המת שעליו מכל מקום יש להסיר ממנו את טומאת המדרס שעליו כיוון שהיא עומדת בפני עצמה.

יש לציין שאין לדמות את כל הנ"ל לדברי רבא שאמר במסכת זבחים לב, ב: "מה לי חד דחויא מה לי שתי דחיות", שכן בנידון שלנו ניתן להטהר מחלק מהטומאות ואילו במקרה בו עסק רבא (מצורע שחל שמיני שלו להיות בערב הפסח וראה קרי בו ביום) אין אפשרות שכזו, ורק שם אמר את דבריו, עי"ש. וכעין זה עיין בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סימן כז) ובמועדים וזמנים (ח"ז סימן קיח) שיש עניין להוריד טומאות מהאדם על אף שאיננו יכול להיטהר מכולן, וכיוצא בזה ראה בשערי ישר שער החזקות פרק כא.

בניגוד למובא בשו"ת תפארת צבי ובמועדים וזמנים, כתב בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן קלו שאין עניין להטהר מטומאת מצורע בימינו כיוון שממילא רובצת עלינו טומאת מת מצד שאין לנו מי חטאת, אך ראה בחזו"א (נגעים סימן יג ס"ק יז) שכתב שענייני מצורע נוהגים (ברמת העיקרון - ד.א) אף בזמן הזה שאין לנו טהרות, וכן נראה מפוסקים רבים שעמלו להסביר באופנים אחרים מהמובא בשאילת יעב"ץ מדוע טומאת מצורע לא נוהגת בזמנינו (ראה בהרחבה ב'דברי יעקב' לרב עדס, על מסכת נגעים פרק א משנה א). מכל מקום אין דברי השאילת יעב"ץ אמורים אלא רק במקרים שאין נפק"מ בהיטהרות אך בנידון בו אנו עוסקים יש ריווח במה שנטהר בכך שנכנס בפחות טומאות למקום המקדש (כיוצא מדברי המקדש דוד המובאים בתחילת ההערה).

עד השקיעה¹⁹⁴ וכן יקפיד שמכאן ואילך אשה בימי טומאתה לא תשכב או תשב או תישען (למשל בגיהוץ) על סט מדים זה¹⁹⁵.

כמו כן יש להמנע מללכת עם בגדים אלה שייחד לרמה המוגבהת, לבתי חולים ולבתי קברות¹⁹⁶.

194. כיוון שכלי טבול יום אסור במחנה שכינה לפחות מדרבנן, ראה מנחת חינוך שסג, ד.

195. כמובא לעיל בהערה 25.

196. החשש מטומאת מת בבגד תלוי בדין "חרב הרי הוא כחלל" המבואר בנוזיר (נג, ב) ובפסחים (יד, א). בדין זה נחלקו הראשונים האם טמא מת שנוגע בבגד עושה אותו אב הטומאה או ראשון לטומאה.

לדעת הרמב"ם (הלכות טומאת מת ה, ג) ועוד ראשונים גם בגד או כלי שאיננו עשוי ממתכת נטמא כאב הטומאה במגע עם אדם שנטמא במת. על בגד במדרגת טומאה זו לדעת הרמב"ם (ביאת המקדש ג, יז) יהיו חייבים מלקות בהכנסתו למחנה שכינה, ולדבריו באמת אין שום ריווח בכך שהבגד לא יוכנס לבתי חולים או לבתי קברות שכן ממילא הוא טמא בטומאת מת במדרגת אב הטומאה. אמנם לדעת הראב"ד (טומאת מת ה, ה) ועוד ראשונים, דין "חרב הרי הוא כחלל" נאמר בכלי מתכת בלבד ואילו בשאר כלים דינם כראשון לטומאה (שחומרנו קלה יותר מאב הטומאה). לדברי הראב"ד יצא שיש ריווח באי הכנסת בגד זה לבתי חולים ובתי קברות, שכן בהכנסתם לשם הכלי יהפוך מראשון לטומאה לאב הטומאה, ועל אף שלראב"ד עצמו אין חילוק בין אב הטומאה לראשון לטומאה ועל שניהם לוקים כאשר מכניסים למחנה שכינה (כמובא בהשגתו על הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש ג, טז), מכל מקום הרמב"ם לגבי כלים שמדרגת טומאתם היא ראשון לטומאה כתב: "ראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהן אב טומאה כגון בגדים שנגע בהן זה הטמא למת שהן אב הטומאה כמו שיתבאר אבל בגד שהוא ראשון אם הכניסו למקדש אינו לוקה עליו אבל מכין אותו מכת מרדות" - ומשמע מכך שכתב שמכין אותו מכת מרדות בלבד שתוקף האיסור בראשון לטומאה הוא מדרבנן בלבד (וכן הבין בדעת הרמב"ם בעל המנחת חינוך שסג, ג, ובעל המשנה למלך כלים כג, יא, וע"ע בספר המפתח שם בהבנת המשנה למלך. אמנם במרכבת המשנה, ביאת המקדש ג, כ, הבין בדעת הרמב"ם שהוא עובר על עשה, ומה שמכין אותו מכת מרדות זהו כדין מי שעובר על לאו הבא מכלל עשה עי"ש).

הלכך כיוון שיש צד לומר שבגד שנטמא על ידי מגע של טמא מת נחשב כראשון לטומאה בלבד (ראב"ד), וכיוון שיש צד לומר שעל מדרגת טומאה זו אין מלקות אלא מכת מרדות שעבר על דברי חכמים (הבנת המשנה למלך בדעת הרמב"ם), יצא שיש להמנע מלהכניס בגדים אלו לבית קברות ובתי חולים שכן בהכנסתם לשם הם יעלו מדרגת ראשון לטומאה למדרגת אב הטומאה החמורה ממנה.

ח. לגבי כיפה, ניתן להחליפה בכך שיחבוש כובע מצחיה עם סמל של כוחות הביטחון¹⁹⁷.

ט. אין להיכנס לאזור זה כששערו או פאותיו מגודלים באופן פרוע, אך אם השיער או הפאות מסודרים באופן יפה ומכובד, אין איסור בדבר¹⁹⁸.

י. במידה והמשימה לא מצריכה הסתובבות חופשית בכל אזור הרמה המוגבהת, אלא היא ממוקדת לנקודה מסוימת בשטח הנמצא בין הקווים הכחולים במפה המצורפת בעמ' 116 (כגון משימת צילום בעלת

וע"ע בעניין דין "חרב הרי הוא כחלל" בהרחבה ב"מעלין בקודש" טו-יז מאמריו של הרב עזריה אריאל (והתגובות השונות שם על מאמריו) שהציע לחדש שדין "חרב הרי הוא כחלל" נוהג רק כאשר הכלי מחובר בפועל למת ושללא חיבור שכזה הוא אינו נחשב אב הטומאה אלא ראשון לטומאה בלבד, ללא קשר לשאלה ממה הכלי עשוי.

יש לציין שייטכן שגם אם ננקוט כראב"ד בשתי המחלוקות ונאמר ששאר בגדים הם בגדר ראשון לטומאה בלבד אלא שמכל מקום גם על ראשון לטומאה לוקים בהכנסתם למחנה שכינה כפי שהראב"ד סבר, עדיין ייתכן שיש צד לומר שראוי להמנע מלהעלות אותם למדרגת אב הטומאה, שכן מסתבר שיש עניין להוריד גם את רמת הטומאה מאב הטומאה לראשון לטומאה ובפרט בטומאות שייטכן שהם אינם רק כאיסור רגיל שחל על האדם אלא שמדובר בהחלת מציאות רוחנית של טומאה (ראה מפענח צפונות א, כא, שערי יושר א, ז ד"ה ונתבאר, ספר החינוך מצוה קנט, כוזרי מאמר ב אות ס ועוד), וממילא יהיה עניין למעט את מציאות הטומאה של אב הטומאה ממקום המקדש ולהיכנס עם מדרגת טומאה פחותה יותר של ראשון לטומאה על אף שעל שניהם לוקים. וצל"ע.

197. הליכה ללא כיפה לצורך מיעוט איסורים בהכנסת כלים טמאים למחנה שכינה גוררת בעקבותיה עבירה אחרת של ביטול מורא מקדש (ראה שו"ת דברי יציב או"ח סימן צא) וחילול ה'. לאור זאת היה מקום לדון על כך שכן מדובר בלאו ועשה אלו כנגד לאו ועשה של הכנסת בגדים טמאים למחנה שכינה (כמובא בהערה 189). אמנם, ניתן להחשיב חבישת כובע מצחיה עם סמל של כוחות הביטחון כיתר מבצעיות מצד הנראות הכללית של איש הביטחון ביחס לשוהים בהר (על אף שהיא איננה הכרחית), וכן הסכימו לסברה זו הרב דב ליאור ומפקד בדרגה בכירה.

198. עפ"י רמב"ם ביאת המקדש (א, יז), שו"ת אור לציון (ח"ג סימן ל, ד) וספר קב ונקי בשם הגר"ש אלישיב (סימן תרצא). ובמנחת חינוך (קמט, יח) כתב שאין חיוב להסתפר כל שלושים יום כפי שכתב הרמב"ם לגבי כהנים (ביאת המקדש א, יא), שכן בישראל החיוב הוא רק מצד 'מורא מקדש' ולא מצד איסור 'ראשיכם אל תפרעו' (ויקרא י, ו) שנאמר בכהנים בלבד.

חשיבות מבצעית בנקודה מסוימת, סריקה שגרתית יומית של כיפת הסלע וכד'), יש להשתדל לתכנן את ההגעה לנקודה זו באופן שבו מסלול ההליכה יהיה כמה שפחות בתוך השטח הנמצא בין הקווים הכחולים¹⁹⁹.

יא. הליכה במתחם הר הבית מתבצעת בצוותים מטעמי בטיחות²⁰⁰. לכן, במידה ואין אפשרות לשכנע את שאר חברי הצוות ללכת באופן הרצוי

199. עפ"י דברי התוס' (יבמות ז, ב ד"ה ואמר עולא בתירוצו השני), תוס' רא"ש (יבמות ז, ב ד"ה ואמר עולא) ומקדש דוד (תחילת סימן לח) שסוברים שיש להקפיד שלא לפסוע פסיעות מיותרות בשעת הכניסה, אף במקרים בהם יש היתר להיכנס בטומאה למחנה שכינה, וכן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל. אמנם בדברי רש"י (זבחים לג, ב ד"ה שמא) ישנה מחלוקת בין רבותינו האחרונים. הרש"ש סובר בדעת רש"י (שם) שכל האיסור לרבות פסיעות כשהותר לו להיכנס בטומאה נוהג רק לאחר סיום העניין שלשמו הותר לו להיכנס, אך לפני סיום העניין לא חל עליו איסור שהייה וחיוב הליכה בדרך קצרה (אמנם ראה בספר פתחי חכמה, סימן ל ס"ק יא, שכתב שייתכן שאף לדעת הרש"ש אין באפשרותו ללכת שם באופן סתמי, אלא ההיתר הוא לעשות מה שהותר לו בלבד היכן שהוא חפץ). מנגד, לדעת הגבורת ארי (יומא נב, ב ד"ה נתן) בדעת רש"י אין להרבות בפסיעות בשעת הכניסה גם כאשר הכניסה בטומאה נעשית בהיתר, ולא רק בזמן סיום הפעולה שלשמה הוא נכנס.

במרחשת (ח"א סימן ב ענף ד סק"ו) הקשה על ההבנה שמחייבת למעט בפסיעות בזמן הכניסה (גם כאשר עצם הכניסה בטומאה נעשית בהיתר) מדברי הגמרא במסכת פסחים (צה, ב) שאין חובה על המקריבים קרבן פסח בטומאה בציבור ללכת בדרך קצרה ולא נאסרה שהייתם בטומאה כאשר הם באים להקריב את קרבנם. לאור קושייה זו המרחשת דייק בדברי רש"י כדברי הרש"ש, שכל עוד לא סיים את מצוותו אין עליו חיוב לצאת בדרך קצרה ולא חל עליו איסור שהייה בטומאה. אמנם, בספר פני המזבח (זבחים לג, ב) ובספר פתחי חכמה (סימן ל ס"ק יג) כתבו לחלק בין קרבן פסח שהותר לכלל הציבור ולפיכך לא חלה שם מצוות שילוח טמאים מן המחנה, לבין מקרה שהותר לאדם יחידי להיכנס בטומאה עקב קיום מצוותו, וכיוצא בזה נכתב בקובץ התורני יד אליעזר (ישיבת מיר, חלק ח עמ' תעט). ע"ע מה שכתב בספר זכרון ישכר (יומא פ"ה משנה א ס"ק מח), ואכמ"ל בכל הנ"ל.

200. כן שמעתי ממפקד בדרגה בכירה.

מבחינה הלכתית המובא בסעיף י, אין להתנתק משאר חברי הצוות לשם כך²⁰¹.

יב. בעניין איסור שתיית יין לפני כניסה לאזור זה ראה לקמן בעמ' 101 סעיף ד.

יג. בעניין איסור ישיבה ואיסור אכילה באזור זה ראה לקמן בעמ' 102-103 סעי' ה-ו.

יד. בעניין אופן היציאה מאזור זה לאחר סיום הפעילות המבצעית ראה לקמן בעמ' 107 סעיף ג.

הקדמת כהנים ולויים במחנה שכינה

א. פעילות מבצעית שגרתית בתוככי כיפת הסלע וכן ממזרח לכיפת הסלע עד לקצה כיפת השלשלת (האזור שתחום בין הקווים השחורים שבתמונה בעמ' 98 - ההיכל והאולם²⁰²), יש לעשותה בעדיפות ראשונה על ידי איש ביטחון כהן, בעדיפות שנייה על ידי איש ביטחון לוי ובעדיפות אחרונה על ידי איש ביטחון שאינו משבט לוי (ישראל)²⁰³.

201. כיוון שיש בכך משום חשש פיקוח נפש, ובפרט שניתן לצרף לכך את דעת הרש"ש והמרחשת המובאים בהערה 199.

202. תמונה זו ששורטטה לאור השיטה המרכזית כמובא לעיל בעמ' 41, לא שורטטה על פי הגבולות המדויקים ונלקח מעט טווח ביטחון של גבולות האולם וההיכל, ובפרט שיש מחלוקת ראשונים האם האולם היה רחב יותר מההיכל או שווה לו (ראה רמב"ם, בית הבחירה, פ"ד, ה, ט, פירוש המשניות מידות ד, ו, ולעומתו את פירוש הרא"ש על משנה זו). שרטוט מדויק יותר שתואם את השיטה שהיכל היה צר יותר מהאולם, ראה בספר חצרות בית ה' לרב זלמן מנחם קורן עמ' 113.

כללתי את תחום האולם בתמונה זו כיון שיש ספק האם קדושת האולם וההיכל שווה (ראה את הדעות השונות במנחת חינוך קפד, ג) ויש להחמיר בספק זה שמקורו מהתורה.

203. לגבי פינוי טומאה מההיכל ותיקון שנדרש בו כתב הרמב"ם (בית הבחירה ז, כג) שיש לעשות זאת לכתחילה על פי מדרג זה. נראים הדברים שחובת ההקדמה של

כהן ללוי ולוי לישראל נצרכת גם כאשר הכניסה לשטח ההיכל נובעת מחמת פעילות מבצעית עם זיקה לפיקוח נפש ושהטעמים שבגינם מקדימים כהן ללוי ולוי לישראל שייכים גם בהקשר של פעילות מבצעית בשטח זה וכפי שיבואר.

לדעת החזון איש (מועד, או"ח סימן קיב ס"ק טו, וכן בגיליונות על חידושי רבינו חיים הלוי עמ' 46, ד"ה ולדעת) מצוות הקדמת כהן ללוי יסודה במצוות 'מורא מקדש' שיש להכניס אליו את הנבחרים והמכובדים ביותר תחילה. לדבריו, במידה ולא הקפידו על חובת ההקדמה אין חיוב על כך אף באופן שהוקדם טמא לטהור (לגבי הקדמת לוי לישראל החזון איש לא כתב באופן מפורש האם כוחו של טעם זה יפה גם לכך, אך מסתבר לומר כן).

בחידושי רבינו חיים הלוי (ביאת המקדש א, טו ד"ה ולדעת) כתב בדעת הרמב"ן שחובת ההקדמה נובעת מכך שעל אף שכולם ממילא עוברים על איסור 'ביאה ריקנית' (איסור כניסה לתחום המקודש של ההיכל והאולם לחינם ללא עבודת מקדש בפועל) ושאיסור זה נדחה מכח החיוב להוציא את הטומאה, מכל מקום התורה הקפידה על כך שיוקדם מי שבדרך כלל פחות שייכת בו ביאה ריקנית (וע"ע במקדש דוד סימן לח ד"ה מ"ע שכתב שהוצאת הטומאה היא בגדר הותרה ולא דחוייה, וכן במה שכתב רבינו חיים הלוי שלדעת הרמב"ם הוצאת הטומאה ותיקון לא נחשבים ביאה ריקנית. בעניין החשבת פעילות כוחות הביטחון לדעה זו כביאה לצורך שאיננה ריקנית, עיין באמבואה דספרי פרשת קורח עמ' 387 ד"ה והנה, ויש לדקדק בדבריו האם ניתן להחיל את דבריו גם לפעילות מצוותית שאין לה זיקה ישירה לעבודה, וצ"ע, ומ"מ אין לכך משמעות הלכתית לענייננו שכן אין הבדל בעניין זה בין כהן, לוי וישראל).

בספר משנת חיים (עירובין, עמ' רעז ד"ה ובעיקר) כתב הרב חיים מאיר שטיינברג שיש להקדים את הכהן ללוי ולישראל, כיוון שעל אף שהכהן שווה בחומרתו ללוי וישראל מצד איסור 'ביאה ריקנית', מכל מקום בלוי ובישראל יש לאו נוסף של איסור כניסה מצד שנחשבים כזרים וכדין כהנים בעלי מומים בהיכל. לאור דברי המשנת חיים יש לומר שכאשר אין כהן, הלוי קודם לישראל על אף שאיסוריהם שווים מכח דברי המקדש דוד (סימן י סק"ה ד"ה והנה) שכתב שכיבוד העזרה זוהי עבודה שהיא חלק מתפקידי הלויים ושלכן הלויים קודמים לישראל בכך. לטעם זה ייתכן שלעניין פעילות כוחות הביטחון שהותרה שם מצד הזיקה לפיקוח נפש לא יהיה ערך מוסף בהקדמת לוי לישראל כאשר אין כהן, אמנם לשאר הטעמים המובאים לעיל בשם הגר"ח והחזון איש מסתבר שיש ערך מוסף בשטח המשוער של ההיכל הן שיוקדם הכהן ללוי והן שיוקדם הלוי לישראל גם בהקשר של פעילות מבצעית עם זיקה לפיקוח נפש.

נקודה שנוותר לברר היא מדוע כהן שנכנס למקום ההיכל בימינו לא יצטרך בגדי כהונה וכן קידוש ידיים ורגליים כתנאי לכניסתו (כמובא ברמב"ם כלי המקדש י, ד, ובביאת המקדש ח, א).

כל זאת בתנאי שהחיפוש אחרי כהן או לוי לא פוגע במבצעות מבחינת זמן החיפוש ומקצועיותו של הכהן או הלוי המבוקש (לגבי כהן איטר ראה בהערה²⁰⁴).

הצורך בלבישת בגדי כהונה שלא בשעת עבודה ('ביאה ריקנית') מצוי במחלוקת. לדעת ר"ש על מסכת כלים (א, ט) כלאיים בבגדי כהונה הותרו רק לשם עבודה וכאשר הותרה כניסה שלא לשם עבודה ממילא אסור ללבוש בגדי כהונה, ואילו בשו"ת בית הלוי (ח"א סימן ב) כתב בדעת הרמב"ם שגם הנכנסים לתקן זקוקים לבגדי כהונה. כמו כן גם בעניין קידוש ידיים ורגליים ישנה מחלוקת אחרונים בדעת הרמב"ם האם יש צורך לקדש ידיו ורגליו ב'ביאה ריקנית' (ראה מנחת חינוך קו, א, ולעומתו בלחם משנה, הלכות מחוסרי כפרה, תחילת פרק ד).

על אף שהיה מקום להתמיר ולוותר על המעלה שבהקדמת כהן ללוי על מנת שלא לעבור על האיסורים הנ"ל, מכל מקום מלבד העובדה שהדבר מצוי במחלוקת, כתב בספר החינוך (מצוה צט, קו) ש'מחוסר בגדים' וקידוש ידיים ורגליים נוהגים רק בזמן הבית, ואילו באיסור כניסה לזר (מצוה קפד) כתב שהיא נוהגת גם כיום כיוון שהקדושה היא תמידית, ונראה שיש לחלק ביניהם ולומר שדינים אלו לא נוהגים כיום כשהבית חרב, אך טרם נתברר דיו מהו בדיוק החילוק ובפרט שיש תאורטית יכולת הקרבה גם ללא בית המקדש. וראה בספר 'משמר הלוי' (זבחים סימן קנב), שכתב לחלק בין מצוות שאדם מחוייב בהן לבין מצוות שאדם איננו מחוייב בהן (אמנם בתשובת הרב שך אליו דחה חילוק זה), וכן בספר 'אור ליהודה - המקדש וקדשיו' (סי' א, עמ' ג סק"ו) שחילק בין מצוות שקשורות לקדושת המקום שנוהגות בזמן הזה לבין מצוות שנאמר בהן 'פתח אוהל מועד' שקשורות לבית בפועל ולא נוהגות בחורבנו.

204. לגבי כניסת כהן בעל מום להיכל וכן לשטח שבין האולם והמזבח (22 אמות ממזרח להיכל) שלא לשם עבודה ישנה מחלוקת ראשונים. לדעת הרמב"ם (ספר המצוות לא תעשה סט, ביאת המקדש ו, א) וספר החינוך (מצוה רעז) הדבר אסור מן התורה, ולדעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות, לא תעשה סט) הדבר אסור מדברי חכמים בלבד.

כמו כן לדעת הרמב"ם (ספר המצוות, לא תעשה סט) אף מקום המזבח כלול בשטח זה והרמב"ן בהשגותיו חלק על דברי הרמב"ם גם בנקודה זו (וע"ע משנה למלך ו, א שהסתפק בדעת התוספות ביומא כג, ב, ד"ה יש). בספר אבן האזל (ביאת המקדש א-ב, סק"ו) נקט בדעת הרמב"ם שמדובר באיסור קריבה רק למזבח עצמו וכן ל-22 אמות מהמזבח עצמו עד לאולם, אך לא לכל הרוחב של העזרה שלצד המזבח ולא כל רוחב העזרה שבין האולם והמזבח. בספר אמבוהא דספרי (פרשת נשא עמ' 89) כתב שהאיסור במקום המזבח כולל גם את ארבע אמות הסמוכות למזבח, ובמפרש לתמיד (כח, א) כתב שכבש המזבח הוא כמזבח לעניין איסור זה. לעומת זאת בספר קרן אורה (זבחים נח, ב) צידד שכל רוחב העזרה בכלל, וכן משמע ברש"י (יומא

לו, א, ד"ה אף בין). בפירוש עזרת כהנים על מסכת מידות (ה, א ד"ה בין האולם ולמזבח) כתב במסקנת דבריו שהאיסור נוהג דווקא בכל רוחב העזרה שכנגד האולם, אך השטחים שמצפון ומדרום לאולם ועד קיר העזרה אינם בכלל האיסור (לדבריו גם צידי ההיכל מצפון ומדרום וכן 11 אמה שמאחורי בית הכפורת לא נאסרו בכניסת זרים וכהנים בעלי מומים ע"ש).

מומים שנוהגים רק באדם ולא בבהמה (ש'אינם שווים בזרעו של אהרון) אינם פוסלים עבודה כמובא ברמב"ם (ביאת המקדש ו, ו) על אף שאסור לעבוד בהם מהתורה לכתחילה. לגבי מומים מהסוג הנ"ל הסתפק המנחת חינוך (מצוה רעז) בדעת הרמב"ם, שמא הוא יודה שבהם ישנו רק איסור עבודה ולא איסור כניסה. בסיום דבריו כתב שיתכן שמכל מקום יהיה איסור דרבנן בכך (אמנם בשי למורא על בכורות מה, ב דייק מפירוש המשניות לרמב"ם שיש איסור תורה גם במומים מהסוג הנ"ל).

מי שידו השמאלית היא היד החזקה שלו (איטר) פסול לעבודה כיוון שנחשב בעל מום כמובא ברמב"ם ביאת המקדש (ח, יא). לגבי איטר ישנה מחלוקת האם הוא כלול במום מסוג זה 'שאינו שווה בזרעו של אהרון'. בדעת הרמב"ם כתבו האחרונים (צפנת פענח על הרמב"ם, תניינא 116 ע"ב ועוד) שאיטר כלול בסוג זה, וממילא אינו מחלל עבודה ויתכן שאף איסור כניסה אין בו כאמור לעיל. בדעת רש"י נחלקו האחרונים בכך (ראה ליקוטי הלכות, בכורות ח, א בעין משפט אות י, חידושי הגרי"ז על מסכת בכורות מה, ב, ד"ה בגמ' ת"ר, ובחזון איש, בכורות סימן כו, אות יג, ד"ה מה ע"ב).

לאור כלל מחלוקות אלו נראה שיש לתעדף כהן שאינו איטר על גבי כהן איטר בשטח ההיכל, ובשטח שבין האולם והמזבח (כולל מקום המזבח וכמפורט לעיל), שזהו שטח נרחב ברמה שמזרחית לכיפת הסלע, אך בכל אופן הכהן האיטר קודם ללוי וישראל שלגביהם יש איסור מדין כניסת זר כמובא לקמן בהערה 207.

יש לציין שעל אף שבסוף הערה 203 הובאה אפשרות שאיסורים מסוימים בעניין המקדש אינם נוהגים בחורבנו מכח דיוק בלשון ספר החינוך שכתב רק על חלקן שנוהגות בזמן הבית בזכרי כהונה, מכל מקום לגבי מצוה זו של כניסת בעל מום נראה שהדבר נוהג אף בזמן הזה. ניתן לדייק זאת מכך שלגבי מצוה זאת לא כתב ספר החינוך שהיא נוהגת בזמן הבית כפי שכתב זאת במצוות איסור עבודה לבעל מום (מצוה רעה) וכפי שכתב במצוות מחוסר בגדים וקידוש ידיים ורגליים (מצוה צט, קו).

ישנם עוד מומים שפוסלים לכהונה באופן כללי (כמובא ברמב"ם, ביאת המקדש פרקים ז-ח) ולא נוכל לפרטם כי רבים הם, אמנם איש ביטחון כהן שחושש שיש לו מום שפוסלו מן עבודת הכהנים יהיה עליו לברר האם המום אכן כלול ברשימת המומים הפוסלים לעבודה, וכן האם הוא מן הסוג שאינו שווה בזרע אהרון' וכך ידע

ב. בעניין העדפת כהן או לוי שלא טבלו בכניסתם להר הבית (באזור שבסעיף א) על גבי איש ביטחון ישראל שטבל, ראה בהערה²⁰⁵.

ג. פעילות מבצעית שגרתית שמתבצעת מכיפת השלשלת ועד לכ-10 מ' מהקצה המזרחי של הרמה המוגבהת²⁰⁶ (האזור התחום בין הקווים

האם לתעדף כהן אחר במשימות שמתבצעות בכיפת הסלע וברוב החלק המזרחי של הרמה המוגבהת כמובא לעיל.

205. ישנה מחלוקת האם להלכה כהן שטמא בטומאת מת קודם לזר (לוי או ישראל) שטהור ממנה בהוצאת הטומאה מההיכל ובתיקון שנצרך בבית המקדש (ראה כסף משנה על רמב"ם בית הבחירה ז, כג, וכן בליקוטי הלכות שבועות יז, ב, בעין משפט אות ל ועוד). להלכה יש לנקוט שאין להקדים כהן שטמא בטומאת מת לישראל או לוי שטהורים ממנה, כמובא בדרך חכמה לגר"ח קנייבסקי (בית הבחירה, ז, כג ס"ק קמז ובציון ההלכה ס"ק רכח שם). לכאורה יש ללמוד מכך גם לענייננו שעל אף שלעניין טומאת מת הטומאה שווה בכהן, בלוי ובישראל, מכל מקום יש להקדים את מי שטבל ונטהר מטומאת בעל קרי שכן יש עליו פחות טומאה ממי שכלל לא טבל. אלא שהיה מקום לומר שהעדפת הכהן או הלוי הטהור היא רק בגלל שהם טהורים לגמרי אך ברגע שכולם טמאים בטומאת מת, שממילא נדחית מפני הצורך בהוצאת הטומאה, אזי הרווח בכהן או בלוי יגבר על תוספת הטומאה שישנה עליהם מצד היותם בעלי קרי. וצל"ע, אמנם מסברה נראה שיש יתרון למעט בטומאה על גבי העדפת הכהן והלוי.

206. העדפת הכהן בצרכת רק בין האולם והמזבח (22 אמות), ויתכן שאף שיעור המזבח עצמו (32 אמות) כלול בשטח האסור לזר (סה"כ 54 אמות) כמובא לעיל בהערה 204 לגבי כהן בעל מום. לשטח עזרת הכהנים (11 אמות נוספות ממזרח למזבח) שנאמר לגביו "שאינן ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צורכיהם, לסמיכה ולשחיטה ולתנופה" (כלים א, ח), נחלקו הפרשנים איזה צורך בדיוק מתיר את כניסתם לשם. בפירוש 'עזרת כהנים' על מסכת מידות (ה, א ד"ה מקום דריסת ישראל) נכתב שמותר רק לצורך עבודה והשתחויה, אמנם בפירוש תפארת ישראל (יכין על מסכת כלים א, אות סה וכן ביכין על מסכת מידות ב אות נט וע"ע אמבוהא דספרי עמ' 387-388) התיר את כניסתם לעזרת הכהנים גם לשאר צרכי מצווה.

לגבי שאר השטחים במחנה שכינה: השטח שבין האולם לחומת העזרה מצפון ומדרום (17.5 אמות לכל צד), השטח שבין ההיכל לחומת העזרה (לשיטת הרמב"ם המובאת בהערה 202 - 17.5 אמות לכל צד ולשיטת הרא"ש המובאת שם - 32.5 אמות לכל צד), השטח שמאחורי בית הכפורת ממערב להיכל ועד לחומת העזרה המערבית (11 אמות), השטח שמצפון ל'ננסים' ועד לחומת העזרה הצפונית (8 אמות) והשטח שמדרום לכבש המזבח ועד לחומת העזרה הדרומית (12.5 אמות), כתב בפירוש תפארת ישראל (בועז, מידות ב, סק"ב, וכן במידות ה, סק"א) שאין

הירוקים שבתמונה בעמ' 98 - בין האולם למזבח), יש לעשותה בעדיפות ראשונה על ידי כהן²⁰⁷, ובעדיפות שנייה על ידי לוי או ישראל (אין צורך להקדים את הלוי על פני ישראל)²⁰⁸. כל זאת בתנאי שהחיפוש

להם כלל דין של עזרת כהנים וממילא שניתן להיכנס לשם אף ללא צורך מצוה (ויש לעיין כיצד דבריו עולים בקנה אחד עם דבריו המובאים לעיל ביכין על מסכת מידות, ב, אות נט, שהתיר את הכניסה למקומות אלו רק מחמת שנכנס לצורך מצווה).

הלכה למעשה, כיוון שכל איסור הכניסה של לוי וישראל לעזרת כהנים הוא מדברי חכמים בלבד (ראה קריית ספר על רמב"ם בית הבחירה ז, יט, ועוד) ויש בכניסת איש הביטחון לאזור זה מצווה, ניתן להקל במחלוקת זו ולתעדף כהן רק בשטח המסומן בקווים ירוקים בתמונה שבעמ' 98 (כ-30 מטר לכיוון מזרח מכיפת השלשלת ועד לכ-10 מ' מקצה הרמה המזרחית המוגבהת, בחישוב לחומרא של שיעורי האמה). בשאר השטחים שבין הקווים הכחולים לקוים השחורים והירוקים, אין צורך בהעדפה זו כיון שדין שטחים אלו כעזרת ישראל בהם אין הבדל בין כהנים, לויים וישראלים.

207. הצורך בהקדמת כהנים באזור זה נובע מכך שבעל המשנה למלך (ביאת המקדש ט, טו) הסתפק האם יש איסור כניסה של זר בשטח שבין האולם ולמזבח (ואף לוי נחשב זר כמובא ברמב"ם, ביאת המקדש ט, א), ותלה זאת במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בעניין איסור כניסת כהן בעל מום שהובאה לעיל בהערה 204 (וע"ע בריטב"א סוכה מד, א שכתב שזר איסורו הוא מהתורה ואילו כהן בעל מום איסור מדרבנן בלבד), וכיון שאף לשיטת הרמב"ן שסבר שאין איסור מהתורה מכל מקום יש איסור מדרבנן, ממילא יש לתעדף כהן שודאי לא כלול באיסור זה של כניסת זר (וע"ע חסדי דוד כלים, ב"ק פ"א ס"ק יא, בד"ה אמנם לפעד"נ, שכתב שלצורך מצווה של עבודה שמוטלת על האדם כמצוות הקפת המזבח ושחיטה מותר גם לזר להיכנס לבין האולם ולמזבח, וכן בפירוש עזרת כהנים על מסכת מידות פ"ה, א ד"ה בין האולם והמזבח).

208. על אף שבעניין הוצאת טומאה מהמקדש מובא בגמרא במסכת עירובין קה. על פי פסוק בדברי הימים ב (כט, טז) שהכהנים הוציאו את הטומאה מההיכל אל הלויים שהיו בעזרה, והלויים הם אלו שפינו אותה מהעזרה ועד לנחל קידרון, מכל מקום נראה שבנידון שלנו אין צורך להקדים את הלוי לישראל מהטעמים הבאים:

א. ניתן לומר שדין זה נכון רק בעבודה שאופי תפקידה קשור לשירות במקדש של הלויים, כדוגמת שוערים, משוררים, הוצאת הטומאה וכד' שלגבי עבודות מסוג זה באמת יש להקדים לוי לכהן (כמובא במקדש דוד סימן י, אות ה ד"ה והנה, ואף יש איסור על הכהן לעשות את תפקיד הלוי כמובא בספר החינוך מצוה שפט). אמנם פעילות ביטחונית שוטפת בהר שאין עניינה סיוע לעבודת המקדש אין זה דווקא

אחרי כהן לא פוגע במבצעות מבחינת זמן החיפוש ורמת מקצועיותו של הכהן המבוקש.

מתפקידי הלויים וכל אחד מישראל יכול לעשות זאת באופן שווה (ומכל מקום יש להקדים את הכהן כיון שרק הוא אינו אסור בכניסת זר בתחום זה כפי שהתבאר בהערה 203).

ב. גם אם נניח שאופי עבודה זו קשור לשמירה על המקדש שהוטלה על הלויים כמובא מעין זה בשו"ת אור לציון (ח"ג סימן ל, ד) בעניין הירדמות איש ביטחון שמוצב בפתחי שערי הר הבית (אמנם עיין בהערה 79 דעות הפוסקים שדין שמירה איננו נוהג בזמננו), ייתכן שעל אף שיש איסור על כהן לעשות את עבודתו של הלוי, אין איסור על ישראל לעשות את עבודת הלוי (ראה מנחת חינוך שפט, ג ולעומתו מנחת חינוך שצד, א).

ג. לדעת החזון איש המובא לעיל בהערה 203 שיסוד חובת ההקדמה של כהן ללוי נובעת מצד מורא מקדש, אין מניעה מלומר שדין זה של הקדמת הכהנים או הלויים ינהג רק בחלק ממחנה שכינה (ההיכל) ולא בכלו (כולל העזרה) וכפי שחלק מדיני מורא מקדש נוהגים רק במחנה שכינה ולא בכל שטח הר הבית, כמובא במנחת חינוך (מצוה רנד, ו) לגבי האיסור לשבת בעזרה שהכתוב מסר לחכמים באיזה עניין נקרא מורא מקדש והם חילקו לפי המקומות השונים בהר, ויתכן שהוא הדין לענייננו.

ד. פינוי חללים מכלל שטח מחנה שכינה (כל האזור שבין הקווים הכחולים) יתבצע במידת האפשר ובמידה והדבר לא גורם כלל עיכוב בעדיפות ראשונה על ידי לויים ולא על ידי כהנים²⁰⁹. בעניין זה אין הבדל אם מדובר בגופת יהודי או בגופת גוי²¹⁰.

209. על אף שנאמר ברמב"ם (בית הבחירה ז, כג) שיש להוציא את הטומאה מהיכל בעדיפות ראשונה על ידי כהנים, מכל מקום ישנה מחלוקת באיזה טומאה מדובר. לדעת הרמב"ן (ויקרא י, ד) ולדעת הגאון יעקב (עירובין קה). בדעת רש"י מדובר אף בטומאה שהכהן מוזהר עליה כטומאת מת וכן נראה מדברי הנצי"ב (ויקרא י, הרחב דבר אות א). אמנם, לדעת החסדי דוד (כלים, ב"ק פ"א ס"ק יא ד"ה עוד נלענ"ד), ולדעת ר' יהונתן אייבשיץ בפירושו על התורה (דברי יהונתן, ויקרא י, ב) לא מדובר בהוצאת טומאת מת שהכהן מוזהר עליה אלא בטומאות אחרות כדוגמת שרץ, וכן כתב הגר"ח קנייבסקי בספרו דרך חכמה על הרמב"ם שם בס"ק קמג. מהגר"א נבנצל שמעתי שכיוון שיש ספק בדבר יש להחמיר להוציא את המת מהיכל על ידי לויים ולא על ידי כהנים מחשש שמא אסור להם להיטמא למת.

מהרב זלמן מנחם קורן שמעתי שניתן להוסיף על כך שיש להעדיף את איסור טומאת כהנים על פני החיוב לדאוג לטהרת מקום המקדש בזמן הזה שייתכן שאינו נוהג לדעת הראב"ד שסבר שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא (עוד ראה מחלוקת האחרונים בהבנת דברי הראב"ד בהערה 34).

משאר העזרה יש לתעדף לויים על פני ישראלים שכן הוצאת הטומאה היא עבודת שירות שבעדיפות ראשונה יש לעשותה על ידי הלויים כמבואר במקדש דוד (סימן י ס"ק ה ד"ה והנה).

210. עפ"י רמב"ם, טומאת מת א, יב-יג.

מורא מקדש בעת העלייה להר הבית

- א. העלייה להר הבית צריכה להיות מתוך כובד ראש ומורא מקדש²¹¹.
- ב. מותר ומצווה לאנשי כוחות הביטחון להיכנס להר הבית עם כלי נשק, כיוון שיש בכך צורך בטחוני.
- ג. על אף שבאופן עקרוני אין להיכנס להר הבית עם נעלים²¹², מכל מקום כיוון שאי הליכה בנעלים מהווה פגיעה ביכולת המבצעית לכן מותר לעלות עם נעלים להר הבית²¹³.
- עם כל זאת, במידת האפשר יש להעדיף נעלים שאינן עשויות מעור (כגון נעלי פלדיום וכד')²¹⁴ כל עוד הן מתאימות לאופי המשימה המבצעית שלשמה איש הביטחון נשלח.

211. עפ"י רמב"ם בית הבחירה ז, א.

212. רמב"ם, בית הבחירה ז, ב.

213. כן שמעתי ממו"ר הרב יעקב אריאל וכן כתב הרב שילה רפאל ב'דיני חייל בהר הבית' עמ' שמב.

214. במנחת חינוך (רנד, ב) ובעיר הקודש והמקדש (ח"ד, כח) כתבו שלגבי עלייה להר הבית האיסור הוא רק בנעל שעשויה מעור שכשרה לחליצה. לאור דבריהם נשאלת השאלה האם ההקפדה על נעלי עור נובעת מצד החומר שהן עשויות בלבד או שנעלי עור כוללות גם נעלים שאינן עשויות מעור אך למרות זאת נוחות ומגינות על הרגל באותה מידה, כמו שמצוי מאד בימינו. לגבי איסור נעילת מנעל ביום הכיפורים נחלקו הפוסקים האם האיסור הוא דווקא בנעלי עור או בכל נעל קשיחה ונוחה שלא מרגישים בה בדריכה את הקרקע כמובא בהרחבה במקראי קודש (לרב הררי) הלכות יום הכיפורים (פ"ח א ובהערה ה ו-ז שם) ובחזון עובדיה (ימים נוראים עמ' שיד הערה לא). ממו"ר הרב יעקב אריאל שמעתי שאין הבדל בין נעל שעשויה מעור לבין נעלים רגילות שמצויות בימינו (וכן כתב בספרו לגבי יום כיפור בשו"ת באהלה של תורה ח"ב תשובה פא) ושם אין צורך מבצעי דווקא בנעלי עור (כגון צלם שנשלח לצלם מקומות מסוימים בהר - ד.א) אזי יש לעלות בנעלי בד שניתן להרגיש בהם את הקרקע.

אמנם, לדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ההקפדה על נעלי עור היא רק בגלל המרכיב של העור שבהן ללא קשר לנוחות שלהן או להגנתן על הרגל (הליכות שלמה, תשעה באב עמ' תלד הערה 19 והליכות שלמה, תפילה, מילואים עמ' שסו). טעם הדבר לשיטתו הוא שבמקום קדוש האדם איננו צריך להראות שלטון על שום אחד

ד. כאשר מותר להיכנס לאזור הרמה המוגבהת²¹⁵ יש להקפיד לפני הכניסה לאזור זה שלא לשתות יין²¹⁶ בכמות של כ-86 סמ"ק (כחצי כוס)²¹⁷ או כל משקה אחר שמכיל אלכוהול בכמות שמשפיעה על

מהברואים, דבר המתבטא בכך שהוא נועל מנעלי עור שנלקחו מבעלי חיים, אלא להיות בהכנעה (ע"ע מלבי"ם דברים כה, ט).

לסיכום, כיוון שבנעל שאינה עשויה מעור הדבר יהיה מותר לכתחילה לחלק מהפוסקים, לכן כתבנו שבמידת האפשר רצוי להמנע ממנעל עור על אף שמדובר בנעל קשיחה ונוחה שמגינה על הרגל בצורה מלאה. עם כל זאת נראה שאין חיוב על איש הביטחון להוציא ממון מכיסו לטובת העדפה זו (אמנם מידת חסידות יש בכך), שכן מדובר רק באפשרות של מיעוט באיסורים כשברמת העיקרון הכניסה להר הבית ממילא מותרת בכל אופן לצורך מבצעי (להרחבת יסוד זה של גבול הטרחה של מיעוט באיסורים כשמדובר בפקוח נפש עיין בשו"ת בדי הארון, פיקוח נפש, עמ' 73 הערה 77).

במידה ואכן איש הביטחון מוריד את נעלי העור שלו ומחליף לנעלים אחרות יש להסיר קודם כל את נעל ימין ולא את נעל שמאל בניגוד לנהוג בימים שגרתיים (ראה מצוות ראי"ה או"ח סימן ב, ה ובשו"ת אורח משפט סימן כה).

יש לציין שלדעת הרב דוד שלוש (שו"ת בני עמי עמ' רלג-רלד) מותר להיכנס להר הבית בנעלי עור כיוון שאיסור הליכה במנעל בהר הבית תלוי במנהג המקובל, ובימינו שאין המנהג ללכת יחף במקומות מכובדים, כניסה ללא נעלים או בנעלי גומי וכד' מהווה אף בזיון ולפיכך חובה להיכנס עם נעלים וכן להקפיד שיהיו מצוחצחות. אמנם בסוף תשובתו כתב: "ולמעשה הדבר צריך עיון עוד אם בימינו עדיף להיכנס להר הבית במקום המותר בנעלים נקיות או יחפים". וע"ע בעניין זה בשו"ת דברי יציב ח"ו סימן צא.

215. באופן מדויק יותר, מדובר בשטח הנמצא בין הקווים הכחולים במפה המצורפת בעמ' 116, אמנם נראה שיש להמנע במידת האפשר מכל אזור הרמה המוגבהת כמבואר בהערה 182.

216. עפ"י רמב"ם (ביאת המקדש, א, יז), ועיין שם בכסף משנה שדין זה נובע ממצוות מורא מקדש ומקורו מסברה, וע"ע במנחת שלמה (ח"ג סימן קסא) מדוע דין זה נוהג רק בעזרה ולא בכלל הר הבית.

217. לגבי שיעור השתייה האוסרת ראה בספר פאר הלבנון (סימן ה אות ח עמ' קלז) ובשיעורי רבנו משולם דוד הלוי סולוביצ'יק (זבחים טו, ב ס"ק ב) שדנו האם כמות השתייה שנאסרה היא כדין האיסור לכהנים להכנס שתויי יין במקדש כששתו רביעית יין כמבואר ברמב"ם (ביאת המקדש א, א), או שמא בגדרי מצוות מורא מקדש הגדר הוא שונה וייחשב כמנוול רק כשהוא שיכור ממש (ומעין זה ראה גם בספר נתיב מצוותיך לרב זלמן נחמיה גולדברג, עמ' 252, מה שכתב בעניין פרועי ראש ונראה שיש מקום לסברתו גם בנידוננו). כיוון שהדבר מסופק נראה שיש

צלילות הדעת²¹⁸. במידה ושתה, ימתין עד שירגיש צלילות דעת כפי שהוא מרגיש בשגרה ורק אז יכנס²¹⁹.

ה. כאשר מותר להיכנס לאזור הרמה המוגבהת²²⁰, אין לשבת שם²²¹ אלא אם כן מנוחה נצרכת לצורך המשך הפעילות המבצעית²²² (אך להשען על דברים - מותר²²³).

להחמיר במצוות מורא מקדש ולהחמיר בשיעור רביעית, ובפרט שממילא חמירא סכנתא מאיסורא וששתייה עם אלכוהול אסורה לשימוש בזמן מילוי תפקידם של אנשי כוחות הביטחון.

מדברי המנחת חינוך (קנב, ח) נראה שאין לחלק אם שתה את היין תוך כדי סעודתו כשם שמקילים בכך לעניין הלכות תפילה. לגבי מיץ ענבים נחלקו הפוסקים. לדעת הגר"א נבנצל (משנה ברורה, ביצחק יקרא סימן צט, א) מיץ ענבים כלול באיסור כניסה של שתויי יין למקדש, ולדעת שו"ת אז נדברו (ח"ז סימן ו וע"ע ח"ח סימן מ) מיץ ענבים אינו כלול באיסור זה.

218. עפ"י רמב"ם, ביאת המקדש, א, ב, ומנחת חינוך מצוה קנב, ז.

219. עפ"י רמב"ם, ביאת המקדש, א, ה.

220. באופן מדויק יותר, מדובר בשטח הנמצא בין הקווים הכחולים במפה המצורפת בעמ' 116, אמנם נראה שיש להמנע במידת האפשר מכל אזור הרמה המוגבהת כמבואר בהערה 182.

221. רמב"ם, בית הבחירה, ז, ו.

222. כיון שבמקרה זה הדבר מותר מצד דיני פיקוח נפש. כמו כן ייתכן לומר שבמידה ויסוד איסור הישיבה הוא מצד מורא מקדש, במקרה שקשה לו לעמוד או שיותר נח לעשות את הפעילות המבצעית שלשמה נשלח בישיבה, אז לא יהיה בכך שום איסור (על פי משנת יעקב, בית הבחירה, ז, ז). עוד הרחבת דברים בגדר איסור הישיבה בעזרה ראה בשערי היכל (מכון המקדש) על מסכת יומא (מערכה מו, עמ' קז-קט).

223. מגן אברהם סימן קמא סק"ב.

- ו. אכילה ושתיה מותרות בהר הבית ובפרט אם הדבר נדרש לצורך יעילות הפעילות המבצעית²²⁴, אמנם ברמה המוגבהת אין להתיר כלל אכילה ושתיה שלא נצרכות לצורך יעילות הפעילות המבצעית²²⁵.
- ז. מותר לזרוק אשפה בשטח ההר בפחים המצויים שם, ובלבד שהאשפה נמצאת בפח בצורה מכובדת²²⁶.
- ח. אין לירוק, ללעוס מסטיק או לעשן בהר הבית.
- ט. אין לדבר דברי רשות וקל וחומר דברי שחוק בהר הבית²²⁷.
- י. לעניין כניסה בשיער מגודל ראה בעמ' 90 סעיף ט.

224. על אף שאיסור אכילה ושתיה לא הוזכר מפורשות ברמב"ם, כתב הרב שילה רפאל זצ"ל בספר 'משכן שילה' עמ' שמג לאסור זאת לגבי הר הבית כדין איסור אכילה ושתיה בבית כנסת כמובא בשו"ע או"ח קנא, א, וכן כתב הגרי"פ פערלא בביאורו לספר המצוות לרס"ג (לא תעשה קלה). אמנם עיין בתחומין כד עמ' 489 מאמרו של הרב יוסף אלבום שכתב להתיר אכילה ושתיה בהר הבית על אף שאסור הדבר בבית כנסת ושיש לחלק בין גדרי קלות ראש בבית כנסת לגדרי קלות ראש בהר הבית עי"ש. כיוצא בזה האריך להוכיח הרב הלל בן שלמה בספרו "מורא מקדש" בהוצאת מכון המקדש (למעט בעזרה בה הותרה שתייה בלבד), והביא שכן כתב הגר"י זילברשטיין בספרו 'חשוקי חמד' (מסכת ברכות נד, א עמ' שכט-של) להתיר אכילה ושתיה בהר הבית. אף לדעה שאוסרת נראה שכשהדבר מועיל ליעילות הפעילות המבצעית מותר יהיה הדבר לא רק מכח גדרי פקוח נפש אלא שיש צד לומר שכיוון שיש באכילה זו צד של מצוה אזי אין בכך שום איסור מצד מורא מקדש (וכיו"ב כתב בספר יריעות שלמה ת, י, לרב שלמה פיינזילבר והרב מנחם סליי בשנתון 'נועם' עמ' רנה הערה 62).

225. שכן על אף שהובא בהערה 224 שיש המתירים לשתות במחנה שכינה, מכל מקום משקים ואוכלים שנשמאו אסור להכניסם גם מצד עצמם בטומאה למחנה שכינה מדברי חכמים (כמובא במנחת חינוך שסג, ג).

226. כן שמעתי מהרב דב ליאור וממו"ר הרב יעקב אריאל.

227. אמנם ממו"ר הרב יעקב אריאל שמעתי שדיבורים ערכיים כגון שיח נפשי/חינוכי עם חבר וכד' אינם כלולים באיסור זה.

יא. אסור להיכנס עם ארנק ביד²²⁸ אך מותר להיכנס עם כסף או ארנק כאשר הם מונחים בתוך הכיס²²⁹.

יב. בשגרה מבצעית, אין להיכנס עם מדים לא נקיים לשטח הר הבית.

יג. כל דיני קדושת בית הכנסת נוהגים בהר הבית ביתר שאת.

אופן היציאה בסיום הפעילות המבצעית

א. כאשר הסתיימה הפעילות המבצעית במתחם הר הבית, אופן היציאה ממנו תלוי הן באזורים בהם סיים איש הביטחון את המשימה שלשמה נשלח והן בשאלה אם טבל מראש כדין לפני הכניסה לה, וכמבואר בסעיפים הבאים.

ב. באופן כללי, במידה ולא היתה אפשרות לטבול מראש לפני הכניסה להר הבית, ברגע שהסתיימה הפעילות המבצעית אין לשהות בשטח הר הבית²³⁰

228. עפ"י רמב"ם בית הבחירה ז, ב.

229. עוד בעניין איסור הכנסת ארנק ראה במאמרו של הרב בלל בן שלמה בתחומין לד עמ' 486.

230. שכן יש איסור עצמי בשהייה בטומאה מלבד עצם איסור הכניסה בטומאה כמבואר ברמב"ם (ביאת המקדש ג, כא). בעניין איסור השהייה בטומאה ישנה מחלוקת האם האיסור נוהג רק במחנה שכינה או גם בכל שטח הר הבית (ראה מרומי שדה יומא ו, א מנחת חינוך שסג ס"ק יח, מנחת שלמה סימן קלט סק"ה, חידושי הגרי"ז על נזיר יז ועוד), וכאשר מדובר במקרה שהוקפץ להר בטומאת קרי ולא הספיק להערך מראש, יש להחמיר בשהייה בכל שטח הר הבית כדין 'ספיקא דאורייתא לחומרא'. לגבי מקרה שנערך מראש וטבל כדין ראה בסעיפים ג-ד ובהערות שם.

ע"ע בקובץ התורני 'קול מהיכל' (וואלקין) - "בית המקדש ובין המיצרים" (עמ' רנז-רנח), שכתב שכאשר נכנס בהיתר בטומאה לעבוד עבודה במקדש, אין איסור שהייה בין העבודות השונות במקדש, ושאר כל היום כולו מותר לשהות (כיוון שמבחינה פוטנציאלית כל היום כשר לעבודה), ודברים אלו נכונים אף אם 'טומאה דחוויה בציבור' ולא רק אם 'הותרה בציבור' עי"ש. אמנם ציין שיתכן שלשיטת המשנה למלך (ביאת המקדש, פ"ג הלכה יט ד"ה אך לדברי התוס') אין הדין כן. כיוצא בזה כתב גם הרב בארי בספרו משנת ראשונים ח"ב (פ"ג, יט עמ' קמ בשביל הקודש ד"ה והנה) שהנכנסים בהיתר בטומאה לתקן את ההיכל אין לגביהם

איסור שהייה ושמסתבר שמותר להם להפסיק באמצע העבודה ולשהות, ולהמשיך להשלים את עבודת התיקון לאחר מכן (וכן כתב בעמ' קמא ד"ה ומלבד, שכאשר אין דין ארוכה וקצרה, אין איסור שהייה, ולדעתו במקרה זה אכן אין חיוב ללכת בדרך הקצרה כמובא בשמו בהערה 231).

יש לציין שמדבריו בעמ' קנו (שביל הקודש בהערה ב ד"ה ומסתברא) משמע שגם באופנים אלו שהותר להיכנס בטומאה מכל מקום חל איסור שהייה. כמו כן יש לעיין באופן כללי בדבריו כיצד הם עולים בקנה אחד עם מה שכתב בעמ' קנד (פ"ג, כד בשביל הקודש הערה א ד"ה ובעיקר), שבמקרה שלא נטמא בפנים אלא שנכנס בטומאה בהיתר על מנת להקריב קרבנותיו, אין דינו לאחר שסיים כמי שנטמא בפנים שיש לו איסור רק מצד השהייה, אלא כל צעד נוסף שיעשה לאחר סיום מצוותו, נחשב כאיסור כניסה בטומאה מחדש למקומות שאסור לו להיכנס אליהם. לפי דבריו אלה, אין מקום להקל בענייני שהייה ובחיוב ללכת בדרך קצרה, אם לא שנחלק בין ההיתר להיכנס בטומאה לשם תיקון המקדש או הוצאת הטומאה לבין אדם טמא שבא למקדש להטהר בהבאת קרבנותיו, וצל"ע ביישוב דבריו.

מכל מקום, על פי דבריהם ייתכן שיש מקום להתיר שהייה לאיש ביטחון שנכנס בהיתר בטומאה כשסיים את משימתו הספציפית, ובפרט שיש צד לומר שבמשך כל זמן השהייה נוכחותו מהווה גורם הרתעה ושמירת הביטחון לציבור ששוהה בהר הבית. אלא שמדברי המרחשת, המקדש דוד ורשימות שיעורי הגרי"ד המובאים בהערה 231 לא משמע כן, ועל כן החמרנו באיסור זה באופנים שבהם השהייה אסורה מן התורה.

העירני מו"ר הרב יעקב אריאל, שלפי הראב"ד בסוף הלכות כלאיים, בגדי כהונה הותרו במקדש גם שלא בזמן העבודה משום ש'לא ניתנה תורה למלאכי השרת', ושלשיטתו יש לומר שהוא הדין לאיש ביטחון שהותר לו לעלות בתפקידו, שכשנגמרה המשמרת 'לא ניתנה תורה למלאכי השרת' ויהיה מותר לו לשהות ולא יהיה חייב למהר לצאת (סברה זו הובאה בהקשר דומה בצפנת פענח הנ"ל). סימוכין להערת מו"ר הרב יעקב אריאל בדעת הראב"ד ניתן לתת משו"ת עונג יום טוב (סימן מט) שכתב שלמרות שסוכה אסורה בהנאה, מכל מקום אין חיוב לצאת ממנה בשעה שיורדים בה גשמים והיא אינה משמשת למצוות סוכה מכח סברה זו ש'לא ניתנה תורה למלאכי השרת' וכפי שמצינו בעניין בגדי כהונה (אמנם בצפנת פענח סוכה ו, ב לא קיבל את יישומו של כלל זה לעניין סוכה, עי"ש).

מכל מקום, יש לעיין האם יש מקום ליישם את הכלל 'לא ניתנה תורה למלאכי השרת' בנידוננו, שכן פשוט הדבר שיש חיוב על מי שנטמא לצאת בדרך הקצרה כמובא ברמב"ם (ביאת המקדש ג, כא), ובהלכה זו לא בא לידי ביטוי הכלל הנ"ל (אלא אם כן ננקוט שיש הבדל בדרישה זו בין זמן הבית כשהמקום היה מסומן לבין ימינו שהגבולות לא מסומנים בפועל על גבי ההר וכן אם ננקוט שיש הבדל בין מקרה חד פעמי של טומאה שבו נדרשת יציאה ללא שהייה לבין מציאות קבועה של כניסה למחנה שכינה בהיתר ששם יש אולי יותר מקום לתת משקל לגדר זה). כמו כן, יש מקום לומר שבעניין שהיית טומאה במקום המקדש לא חל כלל זה,

ויש לצאת ממנו בדרך הקצרה²³¹ ביותר ללא עצירה (אמנם אינו חייב

ורק בגדרי איסורים רגילים יש מקום לומר גדר זה, כיוון שכלל זה עוסק בהגדרת גבולותיו של האיסור אך הוא לא יכול להכחיש את העובדה שבפועל יש מציאות של טומאה במקדש (וכעין מה שהובא בהערה 196), וממילא אין מקום לומר שהתורה לא תדרוש להוציא באופן מהיר את הטומאה הקיימת ממחנה שכינה, על אף הקושי המסוים הטמון בכך.

סיבה נוספת לחלק בין איסור הנאה בבגדי כהונה לנידונו נובע מדברי רש"י (קידושין נד, א ד"ה בכתנות כהונה) שמדויק בדבריו שבבגדי כהונה כיוון שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, שלכן מלכתחילה הם לא הוקדשו לעניין איסור הנאה, אמנם בעניין שהות בטומאה במקדש לא שייך לומר סברה זו. ע"ע בקובץ אור יהל (לעלוב - ח"ד עמ' קלג) שאימץ הרב חיים קורנברג סברה זו רק לגבי שהייה בטומאה (לסוברים ש'חצי שיעור אסור מן התורה' אף כשאינו עושה מעשה), אך לא אימץ סברה זו לגבי ריבוי פסיעות, וצ"ע טעמו. והלכה למעשה שמעתי ממור"ר הרב יעקב אריאל שאין ליישם סברה זו בנידונו.

עוד בעניין גדר זה של 'לא ניתנה תורה למלאכי השרת' ראה בהרחבה בשו"ת מנחת אשר (חלק א סימן מא) ובכתב העת בד"ד (חוברת 23, תמוז תש"ע, עמ' 137), ואכמ"ל.

231. כך יוצא מדברי המרחשת (סימן ב ענף ד אות ט) שגם כאשר נכנס בהיתר בטומאה, מכל מקום בסיום העניין יש לו ללכת בדרך קצרה, וכעין זה כתב גם במקדש דוד (תחילת סימן לח) שהחיוב ללכת בדרך קצרה תקף גם כאשר נכנס בהיתר. כיוצא בזה כתב ברשימות שיעורי הגרי"ד על מסכת יבמות (ז ע"ב עמ' קנא על תוס' ד"ה ואמר עולא, בד"ה נראה) ששני תירוצי התוס' נחלקו בשאלה האם מי שנכנס בהיתר חלים עליו דיני ארוכה וקצרה כאשר סיים, ובתחילת דבריו סייג שדברים אלו אמורים רק אם העניין הותר לגמרי (הותרה) ולא רק אם הותר באופן של דיחוי (דחוייה). לפי דברי הגרי"ד, בעניינינו שההיתר הוא באופן של דיחוי, שהרי אנו נוקטים שטומאה דחוייה בציבור ומזה אנו לומדים גם לשאר איסורים שהם רק דחויים מפני פיקוח נפש ולא הותרו לגמרי (ראה בלשון הרמב"ם בהלכות שבת ב, א ובדברי הכסף משנה שם) יצא שיש להחיל בנידון שלנו דין ארוכה וקצרה.

אמנם, בספר 'משנת ראשונים' (ח"ב הלכות ביאת המקדש ג, כד בשביל הקודש בהערה ב ד"ה ומסתברא) כתב שמסתבר שבמקרה שהותרה כניסה בטומאה אין כלל חיוב לצאת או להיכנס בדרך הקצרה. אלא שלעניין שהייה במקרה שכזה מצינו שתי התייחסויות שונות בדבריו כמוכא בהרחבה בהערה 230.

גם מסוף דברי הצפנת פענח בהלכות כלאיים ט, ב, נראה שיש צד לומר שכשהותר להיכנס בטומאה (גם אם זה באופן של דיחוי) אזי גם היציאה כרגיל הותרה, ושמא יש לחלק בין מה שכתב שם בעניין מצוות יבום בחייבי לאוויין לנידונו ואכמ"ל.

יש לציין שישנם צדדים שונים להבנת היסוד לחייב מי שיצא בדרך הארוכה במקום בדרך הקצרה והאם יש זיקה בין חיוב זה לאיסור השהייה בטומאה (ראה משנת

לרוץ לשם כך²³²), ובתנאי שלא יכנס לשם כך לאזורים שחומרם גדולה יותר מבחינה הלכתית מהמקום בו הוא שוהה.

ג. כאשר הפעילות המבצעית הסתיימה באזור מחנה שכינה (האזור שתחום בין הקווים הכחולים במפה המצורפת בעמ' 116), במידה וטבל מראש כדין, על איש הביטחון לצאת בדרך הכי קצרה מאזור זה, ולאחר מכן בשעת הצורך יוכל לשהות באזור החיל ועזרת הנשים, כמובא בסעיף ד.

אמנם במידה ואיש הביטחון הוקפץ להר ולא טבל מראש, לאחר שיצא בדרך הכי קצרה ממחנה שכינה²³³, מיד יצא בדרך הכי קצרה אל

ראשונים ח"ב ביאת המקדש, עמ' קמא בשביל הקודש ד"ה ומלבד ובעמ' קנה ד"ה (ועוד), ואכמ"ל בעניין זה.

232. עפ"י רמב"ם (ביאת המקדש ג, כד) ומקדש דוד (קדשים תחילת סימן לח). על אף שבמנחת חינוך (מצוה מא) נקט שכשאפשר יש לבצע את היציאה בריצה (על פי לשון הרמב"ם בהלכה כא, וכיוצא בזה כתב בשו"ת אור לציון ח"ג סימן ל), מכל מקום, כיוון שגם לשיטתו החיוב לרוץ הוא מדרבנן בלבד לכן הקלנו בדבר, כיוון שסוף סוף זהו ספק בדברי חכמים שניתן להקל בו, ובפרט שאיש ביטחון לא הולך לבדו במתחם הר הבית מבחינה מבצעית, ויש חשש שחומרא זו תנתק את איש הביטחון משאר אנשי הביטחון שהוא הולך איתם וכמבואר בסעיף ו. כמו כן ריצה של איש ביטחון במתחם בשגרה עלולה להחשיד לשווא את שאר הכוחות שנמצאים במתחם.

233. ישנם מצבים שבאופן תאורטי אם מחשבים מהי הדרך הכי קצרה מהנקודה שבה איש הביטחון נמצא במחנה שכינה אל נקודת כינוס מסוימת, יצא שהדרך הכי קצרה היא ללכת יותר זמן במחנה שכינה (ולהגיע לנקודה באופן מהיר יחסית) מאשר לצאת ממחנה שכינה באופן מהיר וללכת בצורה עוקפת לנקודת הכינוס (למשל כאשר הוא נמצא מזרחית לכיפת הסלע ונקודת הכינוס מצויה בשער השלשלת). מכל מקום, גם במצבים אלה נראה שיש להעדיף קודם כל לצאת כמה שיותר מהר מהתחום של מחנה שכינה, שכן מבחינה פוטנציאלית במידה וישהה שם מדובר באיסור כרת לעומת שהייה בטומאת קרי בשאר האזורים שאיסור השהייה שם הוא בלאו בלבד) ורק אחר כך לחשב מחדש מהי הדרך הקצרה ביותר להגיע לנקודת הכינוס. המקור לדין זה הוא מעצם הסברה הפשוטה שחומרנו היתירה של מחנה שכינה מצריכה לצאת ממנו בדרך הכי קצרה ללא חשבונות נוספים של האורך המשוקלל, וכן כתב לי שנראית סברה זו מו"ר הרב יעקב אריאל. סימוכין נוספין לדין זה ניתן אולי לתת מדברי הרמב"ם (ביאת המקדש ג, כד) שכתב: "ואי זו היא

מחוץ לשטח ההר ללא התחשבות בקיצור הדרך בתחום שבין הקווים
הצהובים לכחולים.

ד. כאשר הפעילות המבצעית הסתיימה באזור החיל (האזור שתחום בין
הקווים הצהובים לקווים הכתומים והכחולים במפה המצורפת בעמ'
114), או בעזרת הנשים (האזור שתחום בין הקווים הכתומים), במידה
ואיש הביטחון טבל כדין²³⁴, ניתן להקל בשעת הצורך לצאת בדרך
הארוכה מאזורים אלו וכן להקל בשהייה שם²³⁵.

ה. אם לא הספיק לטבול כדין ולאחר סיום הפעילות המבצעית עדיין יש
צורך מבצעי לשהות בהר הבית (כגון כוננות וכד'), במידת האפשר

דרך ארוכה כל שאפשר לו לצאת מן המקדש בדרך קצרה ממנה יצא בקצרה"
ורואים מדבריו שהקפיד במיוחד על השהייה הטומאה במקדש (אלא אם כן נאמר
ברמב"ם שסבר שאין איסור שהייה בשאר שטח הר הבית או שנאמר שמדובר דווקא
שנטמא בטומאת מת ונקט כדעת ר"ת שאין איסור שהייה בטומאה זו בכל שטח הר
הבית למעט מחנה שכינה וצל"ע).

234. ואף אם לא שקעה השמש לאחר שטבל, לפני שנכנס לתחום עזרת הנשים כנדרש
באזור זה, שכן מכל מקום 'טבול יום' אסור בעזרת הנשים מדרבנן בלבד.

235. באופן עקרוני כאשר איש ביטחון נטהר כדין ורובצת עליו רק טומאת מת (שלא
ניתן להטהר ממנה בימינו) יש מקום להקל בשהייתו בטומאה בכל אזור ה'חיל'
(הקווים הצהובים שבתצ"א בעמ' 114), שכן רק בעזרת הנשים שהיא כנגד מחנה
שכינה (הקווים הכתומים שבתצ"א שבעמ' 114) ישנה מחלוקת ראשונים (ראה
יבמות ז, ב תוס' ד"ה וראה וכן ברשימות שיעורי הגרי"ד סולוביצ'יק על תוס' זה
ובהערה 258 שם) בין ר"י לר"ת האם אסור לשהות בה בטומאת מת, וגם בעזרת
הנשים יש מקום להקל בכך כיוון שאיסור הכניסה (וממילא השהייה) לטמא מת
באזור זה הוא מדרבנן בלבד. כמו כן ניתן לצרף לכך גם את דברי הרב בארי
במשנת ראשונים שהובאו בהערות 230-231 שהנכנסים בטומאה בהיתר להוציא את
הטומאה מהמקדש, לא חלה עליהם חובה ללכת בדרך הקצרה בכניסתם וביציאתם,
ושאף איסור שהייה לא נוהג לגביהם (וייתכן שיש מקום להחיל את דבריו אף על
הנכנסים בהיתר מצד פקוח נפש), ועל אף שמדברי המקדש דוד לא משמע כמותו,
מכל מקום ראוי הדבר להצטרף כאשר מדובר ממילא בספק דרבנן זה. צד נוסף
שמהווה שיקול להקל בשהייה באזורים אלו זה גורם ההרתעה שיש בעצם מציאותו
של איש הביטחון בשטח הר הבית אף אם לא הוגדרה לו רשמית משימה זו והיא
אינה כלולה במשימה הספציפית שאליה נשלח.

ישאף לצאת אל מחוץ לקווים האדומים (במפה המצורפת בעמ' 114)²³⁶.
במידה ולא אפשרי הדבר, יש להעדיף להתקרב לתחומם כמה שניתן²³⁷.

ו. הליכה במתחם הר הבית מתבצעת בצוותים מטעמי בטיחות²³⁸. לכן, במידה ואין אפשרות לשכנע את שאר חברי הצוות ללכת באופן הרצוי מבחינה הלכתית, אין להתנתק משאר חברי הצוות לשם כך²³⁹.

236. שכן אזור זה לדעת רבים אינו כלול בקדושת הר הבית.

237. במקרה זה שלא היתה לו אפשרות לטבול מראש ואין לו יכולת לצאת אל מחוץ לקווים האדומים, יש ריווח בכך שיצא מאזור מחנה שכינה (האזור התחום בין הקווים הכחולים), שכן בהר הבית יש הסוברים שלא נאסרה שהייה בטומאה (ראה בהערה 230), ובפרט שניתן לצרף לכך את דעת הרב בארי שהובאה בהערות -230-231. כמו כן למרות שאין הבדל בין החומרה ההלכתית במקרה זה בין האזור התחום בין הקווים הצהובים לשאר שטח הר הבית שכלול בין הקווים הצהובים לאדומים, מכל מקום יש לשאוף להגיע כמה שניתן סמוך לאחד מהקווים האדומים מצפון או מדרום שכן יש המצמצמים את גבולות הר הבית המקורי (של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה), וייתכן שכאשר יתקרב אליהם הוא יצא מתחום הר הבית המקורי לשיטה המצמצמת.

238. כן שמעתי ממפקד בדרגה בכירה.

239. כיוון שיש בכך משום חשש פיקוח נפש, ובפרט שניתן לצרף לכך את דעת הרב בארי שהובאה בהערה 231. כמו כן, במידה וטבל מראש, ישנם אזורים שלא נאסרה בהם השהייה כמבואר בסעיף ד.

מפה לעולה לצורך מבצעי

התל הבית

מספר תוכנית

מספר תוכנית

מקרא לתצ"א המצורפים בעמ' הנאים:

ישנו איסור כרת ואין להיכנס לתחום זה אף לאחר טבילה כדין אלא לצורך ביטחוני מובהק. ישנן הלכות מיוחדות שנוגעות לאזור זה כמובא בעמ' 83-99.

אסור להיכנס לשם מדרבנן אף לאחר טבילה כדין, ואין להיכנס לשם אלא לצורך ביטחוני מובהק. גם כאשר נדרשת כניסה לאזור זה יש להתרחק מהתחום המסומן בכחול ככל שניתן ובתנאי שהדבר לא פוגע בפעילות המבצעית שלשמה נשלח איש הביטחון.

גם כאשר נדרשת כניסה לאזור שתחום בין הקווים הצהובים, יש להתרחק במידת האפשר מהתחום המסומן בכתום (גם כשטבל כדין) במידה ולא טבל לפחות יום קודם הכניסה לאזור זה (ואם נכנס בלילה, מועילה הטבילה גם אם היא נעשתה באותו יום לפני השקיעה), ובתנאי שהדבר לא פוגע בפעילות המבצעית שלשמה נשלח איש הביטחון.

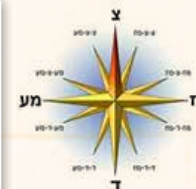
מסלול הליכה לאחר טבילה כדין, שבאופן עקרוני אין בו חשש כניסה למקומות האסורים כאשר יש צורך מבצעי להיכנס להר הבית.

איש ביטחון שהוקפץ להר הבית ולא הספיק לטבול, אם אין צורך מבצעי שמחייב כניסה לתוך השטח שבין הקווים האדומים, יישאר מחוץ להם (הכניסה משער המוגרבים כלולה מספק בתחום המקודש ולכן אם נכנס משם ילך מיד ימינה).

במידה ונאלץ לעלות ללא טבילה כדין, לאחר סיום הפעילות המבצעית יש לצאת בצורה הכי קצרה (אך אין צורך לרוץ) מכל שטח הר הבית, אמנם לא יכנס לשם כך לאזורים שחומרתם רבה יותר מבחינה הלכתית מהמקום בו הוא מצוי. במידה וטבל כדין, יש להקפיד על יציאה באופן זה מהתחום שבין הקווים הכחולים.

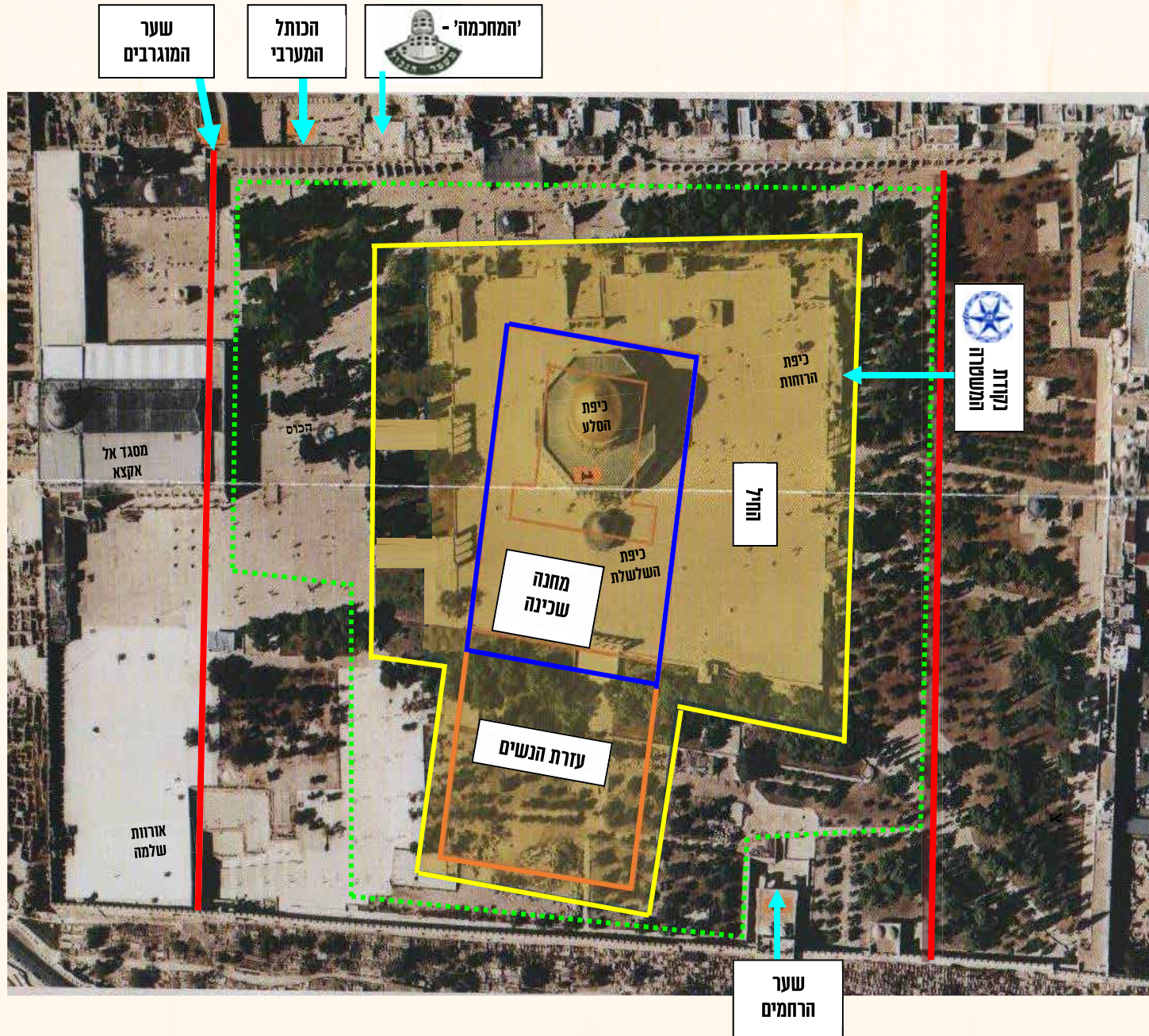
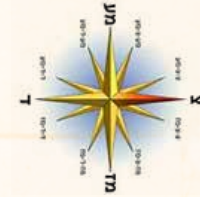

תצ"א ממבט צד של גבול מחנה שכינה (איסור כרת כשאין צורך מבצעי):

תצ"א ממבט על (לצורך מבצעי בלבד):

תפילה לאיש כוחות הביטחון העולה להר הבית / צבי הירש

מלבד טהרת הגוף לקראת הכניסה להר הבית ומקום המקדש, נצרכת גם הכנת הדעת והלב. הלא המצווה המוטלת על מי שנמצא בהר הבית היא מורא מקדש, ואמנם היא כוללת הנהגות מעשיות, אבל עיקר היראה ושורשה הוא בלב. בייחוד בעת שעוסקים בפעילות מבצעית, וכשהכניסה להר הבית היא תדירה ושגרתית, עלול הלב להתקוות מלחוש את היראה הראויה. לכן מוצעת בזה לאיש כוחות הביטחון שעומד להיכנס להר הבית, תפילה לה' שיעזור ללבנו להיות ער ונכון.

ה' א-להי ישראל,
הבוחר בְּדָוִד וּבְשִׁלְמֹה,
שֶׁאַתָּה הוּא אֹרֶה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם,
וְהִיא אֹרֵן שֶׁל עוֹלָם,
וְאֲשֶׁר עֵינֶיךָ וְלִבְךָ בְּמָקוֹם מְקֻדָּשׁ כָּל הַיָּמִים,
וְשִׁכְנָתְךָ בּוֹ גַם כְּשֶׁהוּא שָׁמֵם -
הִנֵּה אֲנִי עוֹמֵד לְהִכָּנס לְמָקוֹם אֵשׁ, לְהִבָּת, שְׁלֵהֲבַת,
בְּתַפְקִידֵי כְּשִׁלְיָם גְּבוּרָת עִם קִדְשֶׁךָ.
אָנָּה, תֵּן בְּלִבִּי לְקִיָּם רְצוֹנְךָ,
וְצַעֲדֵי וּמַעֲשֵׂי, רְגִשׁוֹתֵי וּמַחְשְׁבוֹתֵי
יְהִיו כְּלֵם בְּיִרְאָה רְאוּיָה,
וּבְקִיּוֹם מְצוּוֹתֶיךָ בְּדַקְדּוּק.

יְהִי לְבִי עֵר, מְכִיר וּמְרַגֵּשׁ,
שְׁאִין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֶל־לֵהִים וְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם,
וּבְעַמְדֵי מוֹל גְּדֻלָּה, אֶתִּירָא יִרְאֵת רוּמְמוֹת מִפְּנֵיהָ,
שִׁשְׁכַנְתָּ שִׁמְךָ בַּמָּקוֹם הַזֶּה.

וְעַם זֶה,
אֲנֵא לֹא תִפְגַּם יִרְאֵתִי אֶת זְרִיזוֹתֵי וּגְבוּרָתִי בְּתַפְקִידִי,
אֲלֵא תוֹסִיף בִּי כֹחַ וּמְרָץ.
עֲזֹרְנִי שִׁשְׁגַרְתְּ הַמַּעֲשִׂים וְהַכְּנִיסָה הַתְּדִירָה לַמָּקוֹם הַזֶּה
לֹא יִקְהוּ אֶת רִגְשׁ לְבָבִי וְלֹא יַעֲשׂוּהוּ גִס,
אֲלֵא יוֹסִיפוּ בּוֹ יִרְאֵה וְאַהֲבָה.

אֶל־לֵהִי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ,
יִבְאוּ דְבָרֵינוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעֵיר אֲשֶׁר בְּחֶרֶת בָּהּ וּמְקוֹם בֵּיתְךָ,
וְתִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם תְּפִלוֹתֵינוּ.
נָא תִשְׁמְרֵנִי וְתִצְלִילֵנִי מִכָּל פְּגַע,
וְתִשְׁיַבֵּנִי בְּשָׁלוֹם לְבֵיתִי,
וַיַּחַד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲזַכֶּה לְרֵאוֹת בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרוּחַמִּים
וּבְבִנְיַן מִקְדָּשְׁךָ וְשִׂמְחַת תְּקוּנוֹ.

פעילות סחות הביטחון כרוכה בשאלות יומיומיות בדבר הכניסה
למתחם הר הבית -

- האם מותר להיכנס לצורך אבטחת המקום?
- האם יש הבדל בין האזורים השונים בהר?
- האם כניסה למסגדים מותרת?
- האם נדרשות היערכויות מוקדמות לפני הכניסה להר?

בחיבור הלכתי זה סדחת תשובות לשאלות אלו, והוא סלל בתום
סקירה כללית של גדי איסור הכניסה למתחם הר הבית בזמן הזה,
את האזורים המותרים בכניסה לפי רמת הצורך המצעי המשתנה,
וק תסדך המורה את הלסת ההיטהרות ואת אופן ההתנהגות הסדרש
בזמן שהייה בכלל האזורים במתחם הר הבית.

